

HELSINGIN
KAUPUNGIN
TIETOKESKUS

2009

1

tutkimuksia

MAGDALENA JAAKKOLA

Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta

Asennemuutokset 1987–2007

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Elina Stenvall, p. (09) 310 36393,
050 584 0279
etunimi.sukunimi@hel.fi

**JULK AISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarekatu 18-20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki,
Finland (Siltasaarekatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

(09) 310 1612

INTERNET

www.hel.fi/tietokeskus/

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR,
DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

P. - tel. (09) 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

**KÄTEISMYyntI
DIREKTFÖRSÄLJNING
DIRECT SALES**

Tietokeskuksen kirjasto
Siltasaarekatu 18-20 A, p. (09) 310 36377
Faktacentralens bibliotek
Broholmmsgatan 18-20 A, tel. (09) 310 36377
City of Helsinki Urban Facts Library,
Siltasaarekatu 18-20 A, tel. +358 9 310 36377
tietokeskus.kirjasto@hel.fi

HELSINGIN
KAUPUNGIN
TIETOKESKUS

HELSINGFORS
STADS
FAKTACENTRAL

CITY OF
HELSINKI
URBAN FACTS

2009

tutkimuksia
undersökningar
research series

2009 | 1

MAGDALENA JAAKKOLA

Maahanmuuttajat suomalaisten
näkökulmasta

Asennemuutokset 1987-2007

**KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS**

Magnus Gräsbeck

**TAITTO
OMBRYTNING
GENERAL LAYOUT**

Ulla Nummio

**KUVIOT
FIGURER
GRAPHS**

Pirjo Lindfors

**KANSI
PÄRM
COVER**

Tarja Sundström-Alku

Kansikuva / Pärm bild / Cover picture:

Lehtikuva Oy

**PAINO
TRYCKERI
PRINT**

Edita Prima Oy, Helsinki 2009

painettu

ISSN 1455-724X

ISBN 978-952-223-348-6

verkossa

ISSN 1796-7228

ISBN 978-952-223-349-3

Sisällys

Esipuhe	5
Förord	6
Preface	7
Tekijän alkusanat	9
Johdanto	11
Tutkimuksen tavoitteet ja aineisto	16
Suomen ulkomaalaiset	16
Asenteiden kohteet	17
Tutkimuskysymykset	19
Tutkimusaineisto	20
Tutkimustulokset	
Suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin	22
Alueelliset erot	22
Väestöryhmien erot	27
Kontaktit maahanmuuttajiin	28
Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen	30
Alueelliset erot	30
Väestöryhmien väliset erot	31
Suhtautuminen eri syistä paenneisiin	32
Ulkomaalaisiin suhtautumista selittävät tekijät	34
Etninen kilpailuteoria	37
Sosioekonomisen uhan kokeminen Suomessa	38
Miksi pääkaupunkiseudulla koetaan vähemmän sosioekonomista uhkaa kuin maaseudulla?	40
Maahanmuuttajat työelämässä	42
Ulkomaalaiset työtovereina	42
Ulkomaalaiset osaajat	44
Ulkomaalaiset yrittäjät ja urheilijat	46
Ulkomaalaiset palveluammateissa	47
Etninen hierarkia	52
Alueelliset erot	54
Väestöryhmien väliset erot	55
Mitä tekijät selittävät eniten suhtautumista eri kansallisuusryhmiin?	58

Islamin usko ja rasismi	61
Suhtautuminen islamin uskon harjoittamiseen	62
Suhtautuminen eri rotuihin kuuluviin	64
Rasistisia asenteita selittävät tekijät tärkeysjärjestyksessä . .	65
Kielelliset oikeudet	67
Äidinkielen opetus Euroopan maissa	67
Äidinkielen opetusta koskevat viralliset suositukset Suomessa	68
Suomalalaisten suhtautuminen maahanmuuttajien	
äidinkieleen ja sulautumiseen	69
Maahanmuuton vaikutuksia koskevat mielikuvat	73
Sosiaaliset, teveydelliset ja kulttuuriset uhkakuvat	74
Maahanmuuton myönteiset vaikutukset	75
Väestöryhmien väliset erot	76
Tiivistelmä ja johtopäätökset	78
Invandrare ur finländsk synvikel	
Attitydförändringar åren 1987–2007	83
Sammandrag och slutsatser	83
Immigrants from a finnish point of view	
Attitudes changes over 1987–2007	87
Summary and conclusions	87
Liitteet	92
Kuvioluettelo	94
Taulukkoluetelo	96
Kirjallisuus	98

Esipuhe

Suomen maahanmuuttopolitiikka on käännekohdassa. Aiemmin maahanmuuttopolitiikka oli pakolaispolitiikkaa. Suurten ikäluokkien siirtyessä ansaitulle eläkkeelle Suomea uhkaa työvoimapula. Tuoreimmassa maahanmuuttoliittisessä ohjelmassa painopiste onkin työperustaisessa maahanmuutossa.

Käsillä oleva tutkimus analysoi suomalaisten näkemyksiä maahanmuuttajista vuosina 1987–2007. Myönteistä on, että suomalaisten asenteet ovat muuttuneet suopeammiksi maahanmuuttajia kohtaan viimeisten 20 vuoden aikana.

Tutkimuksen tekijä dosentti Magdalena Jaakkola aloitti etnisiä vähemmistöjä koskevat tutkimuksensa jo 1960-luvun loppupuolella Pohjois-Ruotsin suomenkielisen väestön kielioloista (Språkgränsen 1973). Väitöskirjansa hän teki suomalaisten siirtolaisten kielellisestä käyttäytymisestä, sosiaalisista verkostoista ja elämäntyyleistä Ruotsissa (Siirtolaiselämää 1984). Suomessa hän on tutkinut yleisesti ulkomaalaisvähemmistöjemme sosiaalisia ja taloudellisia oloja (Perhe, työ ja tulot 1991) ja erityisesti maassamme asuvia puolalaisia sekä inkerinsuomalaisia, virolaisia ja venäläisiä (teoksessa Venäläiset, virolaiset, suomalaiset 2004). Hänen keräämänsä ja tutkimansa aineisto suomalaisten suhtautumisesta maahanmuuttajiin on poikkeuksellisen pitkä: se kattaa kaksi vuosikymmentä. Pitkän tutkimussarjan viimeisin osa on nyt käsillä oleva raportti.

Helsingissä joulukuussa 2008

Markus Laine
vs. tutkimusprofessori

Förord

Invandringspolitiken i Finland står vid en vändpunkt. Tidigare handlade vår invandrarpolitik om flyktingpolitik. Men nu, då de stora åldersklasserna går i förtjänt pension och Finland hotas av arbetskraftsbrist, lägger man i det färskaste Invandrarpolitiska programmet tonvikten på arbetskraftsrelaterad invandring.

Föreliggande undersökning analyserar uppfattningar om invandrare bland finländare åren 1987–2007. Glädjande är att finländarnas inställning överlag till invandrare blivit välvilligare under dessa 20 år.

Docent Magdalena Jaakkola, som utfört undersökningen, inledde sin forskning om etniska minoriteter redan i slutet av 1960-talet med Språkgränsen (1973), en studie om den finskspråkiga befolkningen i norra Sverige. Hennes doktorsavhandling *Siirtolaiselämä* (Invandrarliv 1984) handlade om språkligt beteende, sociala nätverk och livsstilar bland finländska invandrare i Sverige. I Finland har hon forskat i våra utländska minoriteters sociala och ekonomiska förhållanden i arbetet *Perhe, työ ja tulot* (Familj, arbete och inkomst 1991) och i synnerhet om polacker samt ingermanlänningar, estländare och ryssar bosatta i Finland i *Venäläiset, virolaiset, suomalaiset* (Ryssar, ester, finländare 2004). Det material hon samlat in om finländares inställning till invandrare sträcker sig exceptionellt långt tillbaka: två årtionden. Föreliggande rapport är den senaste produkten av denna långvariga forskargärning.

Helsingfors, december 2008

Markus Laine
tf. forskningsprofessor

Preface

Immigrant policy in Finland is at a turning point today. Whereas earlier immigrant policy used to be a matter of refugee policy, the latest Immigrant Policy Programme is focussing on labour-related immigration – in response to the shortage of labour caused by the retirement of the large post-war age groups in Finland.

The present study analyses opinions about immigrants among Finns from 1987 to 2007. Encouragingly, attitudes overall towards immigrants have turned more favourable over these 20 years.

Its author Docent Senior Researcher Magdalena Jaakkola, began her research on ethnic minorities as early as the late 1960s and published *Språkgränsen* (The Language Barrier), a study on the Finnish-speaking population in northern Sweden, in 1973. Her doctoral thesis *Siirtolaiselämää* (Immigrant Life 1984) was about language behaviour, social networks and life styles among Finnish immigrants in Sweden. In Finland she has studied the social and economic conditions of foreign minorities in her work *Perhe, työ ja tulot* (Family, Work and Income 1991) and, above all, *Poles as well as Ingrians, Estonians and Russians living in Finland* in *Venäläiset, virolaiset, suomalaiset* (Russians, Estonians, Finns 2004). Her findings on the attitudes of Finns towards foreigners span two decades, an exceptionally long period in our conditions. The present report is the latest product of this research.

Helsinki, December 2008

Markus Laine
Acting Research Professor

Tekijän alkusanat

Minulla on ollut ainutlaatuinen mahdollisuus tutkia suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin 1980-luvulta aina 2000-luvulle saakka. Ensimmäisen tutkimuksen tein Helsingin yliopiston Sosiologian laitoksen tutkijana ja myöhemmät Kuntoutussäätiön erikoistutkijana. Viittä koko väestöä edustavaa haastattelututkimustani ovat rahoittaneet työministeriö, opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäasiainministeriö sekä Helsingin kaupungin tietokeskus ja Kuntoutussäätiö.

Tutkimussarjan aloitteentekijä ja eri tahojen yhteisrahoituksen organisoija on ollut alusta alkaen työministeriön neuvotteleva virkamies, kanslianeuvos Risto Laakkonen. Ohjausryhmien puheenjohtajina ovat toimineet työministeriön toimistopäällikkö Altti Majava, Kuntoutussäätiön toimitusjohtaja Ilpo Vilkkumaa sekä neuvotteleva virkamies Risto Laakkonen ja neuvotteleva virkamies Meri-Sisko Eskola työministeriöstä. Ohjausryhmien jäseninä ovat puolestaan olleet erikoissuunnittelija Jouni Helenius sosiaali- ja terveysministeriöstä, tutkimusjohtaja, professori Aila Järvikoski Kuntoutussäätiöstä, komisario Kalle Kekomäki sisäasiainministeriöstä, ylitarkastaja Pekka Lampinen opetusministeriöstä, tutkimuspäällikkö Pekka Parkkinen Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta, professori Tom Sandlund Helsingin yliopistosta ja tohtori Arno Tanner ulkomaalaisvirastosta.

Koko väestöä edustavien haastattelujen lisäksi vuosina 1993, 1998 ja 2003 kerättiin pääkaupunkiseudulta lisäaineistot tarkempia analyysejä varten. Niiden hankkimisen rahoitti Helsingin kaupungin tietokeskus. Tietokeskuksen edustajana ohjausryhmässä oli vuoden 1993 tutkimusta tehtäessä tutkimuspäällikkö, professori Antti Karisto ja vuosien 1998 ja 2003 tutkimuksissa tutkimuspäällikkö, professori Harry Schulman. Yhteyksiä tietokeskukseen hoiti lukuisia maahanmuuttotutkimuksia itsekin tehnyt tietokeskuksen tutkija Tuula Joronen.

Kiitän kaikkia edellä mainittuja henkilöitä lämpimästi miellyttävästä yhteistyöstä, kommenteista ja tuesta pitkän tutkimussarjani eri vaiheissa

Vuoden 2007 tutkimusaineiston keräämisen rahoitti Kuntoutussäätiö. Tutkimus oli aihepiiriltään varhempia tutkimuksia suppeampi, mutta se mahdollisti keskeisimpien asennemuutosten kuvaamisen kahden vuosikymmenen ajalta. Tästä mahdollisuudesta olen kiitollinen Kuntoutussäätiön toimitusjohtajalle, dosentti Veijo Notkolalle.

Suomen Gallup Oy on tehnyt kaikkien tutkimusten haastattelut. Kiitän Suomen Gallupin tutkimusjohtajaa Juhani Pehkosta hyvästä yhteistyöstä.

Kuntoutussäätiön tutkija Anni Reuter ja tilastotieteilijä Arto Pietilä ovat tehneet minulle viime vuosina atk-analyysejä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen grafiikanlaatija Pirjo Lindfors on tehnyt tutkimuksen kuviot. Kiitän heitä taitavasta työstä. Kiitän myös muita työtovereitani ja suomalaisia ja ruotsalaisia maahanmuuttotutkijoita hyvästä seurasta ja myönteisistä asenteista tutkimusteni eri vaiheissa.

Helsingissä joulukuussa 2008

Magdalena Jaakkola

Kuntoutussäätiön tutkimus- ja kehittämiskeskuksen erikoistutkija
Helsingin yliopiston sosiologian dosentti

Johdanto

Suomen maahanmuuttopolitiikan suunta on muuttunut viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Vuoden 1997 hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa painottuivat pakolaispoliittiset kysymykset. Vuonna 2006 hyväksytyssä maahanmuuttopolitiittisessa ohjelmassa pääpaino oli sen sijaan työperäisen maahanmuuton edistämisessä.

Tämä johtuu Suomen poikkeuksellisen voimakkaasta väestörakenteen muutoksesta. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle Suomea uhkaa työvoimapula. Jo vuonna 2005 työmarkkinoilta poistunut ikäluokka oli suurempi kuin niille tullut. Vaikka ikääntyneet, osa-aikaiset, työttömät ja vajaakuntoiset saataisiin työhön, kotimainen työvoiman tarjonta ei vastaisi kysyntää. Eläkeiän nousu ja syntyvyyden kasvu eivät ehdi korjata Euroopan epäedullisinta vanhushuoltosuhdetta. (Kautto 2004; Sailas 2008). Vuosina 2010–2025 työikäinen väestö vähenee 265 000 henkilöllä eli noin 17 000 henkilöllä vuodessa, vaikka vuotuinen nettomaahanmuutto olisi nykyiset 7 500 henkilöä. Suomi on muuttumassa edullisen huoltosuhteen maasta maaksi, jossa ikääntyneiden osuus on Euroopan korkeimpia. 65 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa vuoden 2006 noin 870 000 henkilöstä puolella miljoonalla 1 370 000 henkilöön vuoteen 2025 mennessä. Raimo Sailaksen (24.10.2008) mukaan vanhushuoltosuhte – yli 64-vuotiaiden suhde 15–64-vuotiaisiin – on nykyään 25 prosenttia, mutta nousee lähes 40 prosenttiin vuonna 2020. Väestön ikääntyminen on voimakasta koko maassa, mutta suhteellisesti nopeinta se on pääkaupunkiseudulla. (Työministeriö 2007)

Ennustettua työvoimapulaa pyritään ratkaisemaan muun muassa ulkomaisen työvoiman avulla. Hallituksen maahanmuuttopolitiittisessa ohjelman keskeinen tavoite on työperustaisen maahanmuuton lisääminen.

Politiikkalinjaus: ”Edistetään työperäistä maahanmuuttoa. Korvataan työmarkkinoilta poistuvaa työvoimaa ja vahvistetaan osaamis pohjaa ja siten turvataan talouskasvun ja taloudellisen toimeliaisuuden edellytyksiä. Tavoitteena on samalla turvata mahdollisuudet kotoutumiseen, osallistumisen, perheeseen, oikeudenmukaiseen kohteluun ja syrjimättömyyteen.” (Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma 2006, 3–4)

Ohjelmassa esitetään ”työvoiman liikkumista koskevaa yhteistyötä erityisesti EU-maiden, lähialueiden ja muiden Suomen kannalta merkittävien lähtömaiden kanssa”. Tämän vuoksi ”neuvotellaan yhteistyön käynnistämisestä

erityisesti Puolan viranomaisten kanssa”. Myös Matti Vanhasen II hallitusohjelmassa (2007) kannatettiin aktiivista ulkomaisen työvoiman rekrytoimista. Kuvaavaa on, että hallitukseen nimitettiin ensimmäistä kertaa maahanmuutto- ja eurooppaministeri (Astrid Thors).

Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (2006) korostetaan, että maahanmuuttajat eivät ole vain työvoimaa.

”Tulee kuitenkin huomioon ottaa, että maahanmuuttajat eivät ole vain ongelmanratkaisun välineitä, vaan heistä tulee myös osa yhteiskuntaa, jonka ongelmien ratkaisemisesta on kyse. Tärkeää on tukea sellaisia toimia, joiden avulla Suomesta kehittyy yhä parempi paikka elää, asua, yrittää ja tehdä työtä ilman että joutuu kokemaan syrjintää tai rasismia ja tällaisista syistä johtuvaa painetta muuttaa maasta.”

Työikäisen väestön osuus vähenee myös muulla Euroopassa. Se, miten Suomi selviytyy kansainvälisessä kilpailussa osaavasta työvoimasta, riippuu siitä, minkälainen kuva Suomesta ja suomalaisista välittyy maailmalle (mm. Forsander ym. 2004). Hyvien etnisten suhteiden edistäminen ja syrjinnän ja rasististen ilmiöiden ehkäiseminen ovat keskeisiä: ”Monikulttuurisuus ja alkuperästä riippumaton yhdenvertaisuus ovat myös tärkeitä kilpailu- ja houkuttelevuustekijöitä pyrittäessä edistämään työperusteista maahanmuuttoa.” Maahanmuuttopoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää väestöryhmien välisiä hyvä etnisiä suhteita.

Politiikkalinjaus. Tuetaan eri väestöryhmien välisten suhteiden kehittymistä myönteiseen suuntaan.”

Toimenpiteet: ”Painotetaan rakenteellista työtä väestöryhmien hyvien etnisten suhteiden edistämiseksi. Hyvien etnisten suhteiden kehittäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa, erityisesti työllisyyspolitiikassa, koulutuspolitiikassa, valtion ja kuntien asuntopolitiikassa sekä sosiaalisen ja taloudellisen syrjäytymisen ehkäisyssä.

Lisätään asennekasvatusta sekä syrjimättömyyttä koskevaa tiedotusta kaikkialla yhteiskunnassa, erityisesti päiväkodeissa, oppilaitoksissa, opettajankoulutuslaitoksissa, työpaikoilla ja mediasta vastaavilla tahoilla.

Tuetaan työyhteisöjen kehittymistä monikulttuurisiksi. Monikulttuurisuusprojektien hyviä käytäntöjä muutetaan arkisiksi peruslinjauksiksi erityisesti yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Kerätään tietoja paikallistason hyvistä käytännöistä eri väestöryhmien välisten suhteiden edistämiseksi. Hyvistä käytännöistä tiedotetaan ja ne otetaan huomioon kotouttamisohjelmia kunnissa laadittaessa.

Seurataan kotoutumisen seurannan yhteydessä eri väestöryhmien välisten suhteiden tilaa yleensä ja tässä ohjelmassa esitettyjen toimien toteuttamista erityisesti.

Sovitaan tarvittavista mittareista sekä tietojen systemaattisesta keräämisestä eri ministeriöiden, tilastojen tuottajien, kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kesken."

Vastuutahot: *Kaikki ministeriöt, Kuntaliitto, kunnat.*

Myös rasismiin ja alkuperään liittyvän syrjinnän torjuntaa on tehostettava.

Politiikkalinjaus: "Asetetaan tavoitteeksi "nollatoleranssi" rasismiin ja etniseen alkuperään perustuva syrjinnän ehkäisemiseksi. Kaikki viranomaiset sekä työmarkkina- ja kansalaisjärjestöt omaksuvat päättäväisen asenteen alkuperästä riippumattoman tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi..."

Toimenpiteet: "Madalletaan kynnyistä puuttua alkuperään perustuvaan syrjintään ja rasismiin. Erityisesti poliisi- ja oikeusviranomaisten mahdollisuuksia puuttua rasisistisesti motivoituneeseen rikollisuuteen vahvistetaan lisäämällä koulutusta ja tiedottamista... Kehitetään syrjinnän ja rasismiin uhreiksi joutuneiden tuki- ja neuvontapalveluja... Kannustetaan tiedotusvälineitä vastuulliseen tiedonvälitykseen maahanmuutosta ja eri väestöryhmien välisistä suhteista."

Vuonna 2006 pääkaupunkiseudulla tehdyn kyselyn mukaan pääkaupunkiseudun yrityksistä lähes puolet arvioi, että yrityksen työvoiman tarve kasvaa vuosina 2006–2008. Rakennusalan yrityksistä lähes kaikki (97 %) ja liike-elämän palveluissa 87 prosenttia katsoi työvoiman tarpeen kasvavan vuodesta 2006 vuoteen 2008 mennessä. Myös vajaa puolet kaupan ja liikenteen aloilla toimivista yrityksistä ja 29 prosenttia teollisuuden toimialan yrityksistä uskoi työvoiman tarpeen kasvavan vuoteen 2008 mennessä. (Laakso ym. 2006)

Elinkeinoelämän keskusliiton 4 400 yritykselle lähetetyn kyselyn mukaan yrityksissä oli syys–lokakuussa 2007 lähes 6 500 avointa työpaikkaa, joihin ei ollut yhtään hakijaa. Lähes puolella jäsenyrityksistä oli ollut vaikeuksia saada ammattitaitoista väkeä. Edellisenä vuonna vastaava osuus oli 35 prosenttia. Vastanneissa yrityksissä oli 454 000 työntekijää.

"Myyjistä, vartijoista, tarjoilijoista, hitsaajista, asentajista, siivoojista ja ajoneuvonkuljettajista oli kova pula... Yleisimpiä pestauspulmat olivat teollisuuden, rakentamisen ja palvelualojen ammattiosaamista eli toisen asteen ammattikoulutusta vaativissa tehtävissä...Myös ammattikorkeakoulut tai yliopistotutkintoa vaativiin tehtäviin on yhä vaikeampi löytää tekijöitä. Muun muassa tietotekniikan taitajien ja myynti- ja markkinointiosaajien palkkaamisessa on pulmia." (Helsingin Sanomat 6.3.2008)

Ulkomaalaisten rekrytointi Suomeen on jo alkanut. Vuoden 2007 syyskuussa Helsingin Sanomien usean palstan jutussa kerrottiin, että Uudenmaan kunnat suunnittelevat värväävänsä kiinalaisia työvoimavajetta paikkaamaan. "Kiinasta hankittaisiin ihmisiä, joilla on jo ammattiosaamista kuten hitsareita, metallityöstökoneiden käyttäjiä, tietotekniikkainsinöörejä ja hoitajia". "Koulutetut metallimiehet ja hoitajat voisivat paikata työvoimavajetta" (HS 10.9.2007)

Vuoden 2008 tammikuussa Helsingin Sanomissa kerrottiin, että Filippiineiltä aiotaan tuoda kymmeniätuhansia ihmisiä – mm. englanniksi koulutettuja sairaanhoitajia Iloilon kaupungista – Suomeen töihin. Osa heistä on jo saapunut. Sama rekrytointifirma (Opteam) on tuonut Suomeen jo satoja metallimiehiä Puolasta ja Slovakiasta. (HS 21.1.2008)

Helmikuussa 2008 Helsingin Sanomissa oli melkein koko sivu siitä, että "Uudenmaan rakennustyöläisistä jo joka neljäs on ulkomaalainen. – Seudun rakennuksilla ahkeroi noin 125 000 vierastyöläistä. – Työnantajana yleensä vuokrafirma tai ulkomaalainen yritys. – Ulkomaiset rakennustyömiehet ovat useimmiten kotoisin Puolasta ja Baltian maista, erityisesti Virosta. Muistakin EU-siirtymämaista on tulijoita, samoin Venäjältä, vaikka monimutkaiset oleskelu- ja työlupakäytännöt rajoittavat itärajan takaa tulemistä. "Tarjontaa on ihan valtavasti, mutta pitää olla osaamista ja mahdollisuus hoitaa asiat eli kielitaitoa ainakin osalla tulijoista", totesi Rakennusteollisuuden toimialajohtaja" (HS 20.2.2008).

Maaliskuussa 2008 Helsingin Sanomissa oli kahdella sivulla neljän palstan levyiset ja koko sivun pituiset kirjoitukset, joiden otsikkoina oli "Suomi hakee työvoimaa Kiinasta, Ukrainasta ja Valko-Venäjältä". Molempien sivujen kuvissa on kiinalaisia valkopukuisia sairaanhoitajaopiskelijoita pulpeteissaan. Alaotsikoissa todetaan virolaisten erikoinen yhteistoimintaidea, joka toteutettaisiin EU-rahoituksen turvin: "Viro ja Suomi lähtevät yhteisvoimin lähialueen pestuumarkkinoille".

"Suomi haalii hoitajia yhä kauempaa. Lahden iskuryhmä tutustui sairaanhoitajaopiskelijoihin Pekingissä... Etenkin hoiva- ja palvelualojen tekijöitä etsitään Kiinasta, Filippiineiltä ja Malesiasta saakka."

”Keski-Uudenmaan kehittämiskeskus Forum on innoissaan virolaisten ideasta, jonka mukaan ukrainalaisia ja valkovenäläisiä tuotaisiin Viroon venäjänkielisiin oppilaitoksiin jatkokoulutukseen ja suomen kielen oppiin”.

”Koulutuksen jälkeen he siirtyisivät töihin Suomeen. Mikäli suomen kieli ei ala luistaa, he voivat jäädä töihin Viroon, jossa tarvitaan venäjätaitoista työväkeä. Työnantajat voisivat käydä Virossa palkkaamassa itselleen sopivimmat työntekijät.” (HS 30.3.2008)

Kirjoituksessa esitetään myös varauksia: ”Lahden työvoimaviranomaisen ei innostu kaupungin Kiina-projektista.” ”Mitä tehdään tälle paikalliselle työttömien väelle?”... ”Heillä ei ole alan koulutusta, mutta he osaavat suomea”. Työ- ja elinkeinoministeriön neuvotteleva virkamies toteaa, että työmarkkinoilta vuosina 2010–2030 poistuvista noin 400 000 työntekijästä ”kaksi kolmasosaa voitaisiin korvata kotimaisen työllisyyden parantamisella ja yksi kolmasosa nettomaahanmuutolla” (HS 30.3. A4).

Huhtikuussa 2008 Kauppalehden etusivun uutisena oli Matti Vanhasen II hallituksen poliittisen ohjelman johtaja Rauno Vanhasen sanomalehti Kalevassa antama lausunto. Sen mukaan

”Suomi tarvitsee seuraavan 20 vuoden aikana ainakin 100 000 maahanmuuttajaa töihin. Kaikkiaan uusia työntekijöitä pitää saada 400 000, jotta työvoimapula vältetään. – Haaste on erittäin kova ja luvut hurjia. Me selviämme siitä, kun kaikkien suomalaisten työuria pidennetään alusta, keskeltä ja lopusta. Lisäksi meidän pitää tehdä työmme nykyistä tuottavammin, Rauno Vanhanen muistuttaa.” (Kauppalehti 21.4.2008)

Työperäinen maahanmuutto ei ole vain Suomen etu. Esimerkiksi Filippiinien hallitus kannustaa aktiivisesti naisia muuttamaan ulkomaille kouluttamalla sairaanhoitajia huomattavasti yli oman maan tarpeiden. Virallisten tilastojen mukaan Filippiinien bruttokansantuotteesta 40 prosenttia perustuu siirtolaisten rahälähetysiin lapsilleen ja muille sukulaisilleen näiden koulutukseen ja aineellisten olojen parantamiseen. Siirtolaisten rahälähetysten summa on nykyisin huomattavasti suurempi kuin kehittyville maille suunnattu virallinen kehitysapu. Muuttoliikkeen seurauksena kehittyviin maihin siirtyy myös henkistä pääomaa ja käytäntöjä, joista lähtömaa hyötyy. Esimerkkejä näistä ovat ihmisoikeudet, sukupuolten välinen tasa-arvo ja demokratia. ”Oikein toteutettuna muuttoliike voi hyödyttää kaikkia osapuolia. Hyötyä voisi tehostaa esimerkiksi kohdentamalla kehitysyhteistyövaroja juuri niihin maihin, joista Suomeen tulee paljon maahanmuuttajia” (Hyvönen, HS 2008).

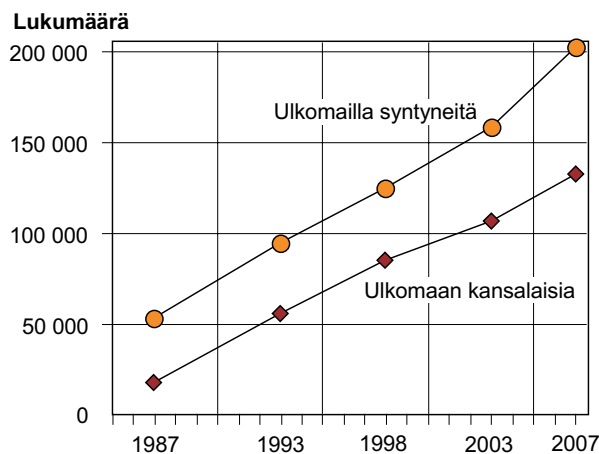
Tutkimuksen tavoitteet ja aineisto

Suomen ulkomaalaiset

Työperäinen maahanmuutto on ollut toistaiseksi harvinaista. 1990- ja 2000-luvulla vain 5–10 prosenttia maahanmuuttajista on tullut Suomeen työn vuoksi. Noin kaksi kolmasosaa ulkomaalaisista on muuttanut Suomeen perhesiteiden, kuten avioitumisen tai perheenyhdistämisen vuoksi. Muita syitä ovat olleet ruotsin- ja muiden ulkosuomalaisten paluumuutto, inkerin-suomalaisten ”paluumuutto” ja pakolaisuus. (Heikkilä & Pikkarainen 2008).

Suomi on ollut pikemmin maastamuuttomaa kuin maahanmuuttomaa. Vasta 1980-luvulta lähtien maahanmuutto on ollut yleisempää kuin maastamuutto. Asennetutkimusten välisenä aikana, vuosina 1987–2007 Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on seitsenkertaistunut. Suomessa on silti edelleen kansainvälisesti katsoen vähän maahanmuuttajia. Vuoden 2007 lopussa Suomessa asui pysyvästi 132 708 ulkomaan kansalaista (2,5 % väestöstä). Ulkomailla syntyneitä on enemmän kuin ulkomaan kansalaisia, koska osa maahanmuuttajista on saanut Suomen kansalaisuuden (kuvio 1). Vuoden

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneiden ja ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa vuosina

Lähde: Tilastokeskus

2007 lopussa Suomessa asui 202 528 ulkomailla syntynyttä (3,8 % väestöstä). (Tilastokeskus, Väestörakenne 28.3.2008)

Vaikka myös pakolaisten määrä on kasvanut, pakolaiset ovat edelleen vähemmistö Suomen ulkomaalaisista. Kun ensimmäistä asennetutkimusta tehtiin vuonna 1987, Suomessa oli vasta noin 900 pakolaista. Vuoden 2006 lopulla pakolaisia oli Suomessa 27 800 (taulukko 1). Vuonna 1987 Suomesta haki turvapaikkaa vasta 49 henkilöä, kun taas 1990- ja 2000-luvulla turvapaikanhakijoiden määrä on vaihdellut runsaan tuhannen ja kolmen tuhannen välillä.

Taulukko 1. Ulkomaan kansalaisia, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita Suomessa vuosina 1987–2007

	Ulkomaan kansalaisia	Suomen väestöstä, %	Pakolaisia	Turvapaikanhakijoita
1987	17 724	0,4	900	49
1993	55 587	1,1	10 050	2 030
1998	85 060	1,6	16 434	1 272
2003	107 003	2,1	23 500	3 221
2007	132 708	2,5	(v. 2006) 27 800	1 434

Maahanmuuton lisääntyessä myös vieraskielisten määrä on kasvanut. Vuonna 2007 vierasta kieltä (muuta kuin suomea tai ruotsia) äidinkielenään puhuvia oli noin 173 000. He puhuivat 136 eri kieltä. Noin 60:llä kielellä oli yli 100 äidinkielistä puhujaa. Lähes puolet (43 %) vieraskielisistä asui pääkaupunkiseudulla. Venäjä oli yleisin, viro toiseksi yleisin, englantia kolmanneksi ja somali neljänneksi yleisin vieras äidinkieli (taulukko 4). Osa venäjänkielisistä kuuluu Suomen vanhaan venäläiseen vähemmistöön. Somalia äidinkielenään puhuvia on huomattavasti enemmän (lähes 9 000) kuin Somalian kansalaisia (4 600), koska somalialaisille on syntynyt Suomessa lapsia ja osa somalialaisista on saanut Suomen kansalaisuuden. Enemmistö Somalian kansalaisista (79 %) asui pääkaupunkiseudulla.

Asenteiden kohteet

Vuonna 2007 tehdyssä asennetutkimuksessa tutkittiin suomalaisten suhtautumista ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen. Lisäksi selvitettiin asennoitumista viiteen kansallisuusryhmään kuuluvien maahanmuuttoon. Asennetutkimuksen kohderyhminä olivat virolaiset, venäläiset, puolalaiset, kiinalaiset ja somalialaiset. Nämä ryhmät poikkeavat toisistaan kieleltään, kulttuuriltaan, ulkonäöltään sekä lähtömaan elintason ja maantieteellisen sijainnin suhteen. Neljää ensimmäistä ryhmää on houkutelut ja voi edelleen houkutelua Suomen korkea elintaso ja lähtömaahan verrattuna korkeat palkat. Somalialaiset ovat suurin pakolaisryhmämme, jonka jäsenistä suuri osa haki Suomesta turvapaikkaa 1990-luvun laman aikana.

Lähes puolet ulkomaan kansalaisista asuu pääkaupunkiseudulla. Vuoden 2007 lopussa pääkaupunkiseudun asukkaista noin 59 000 eli 5,9 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Myös pääkaupunkiseudun kuntien välillä on eroja. Helsingissä asuu eniten ulkomaalaisia (taulukko 2). Myös Espoon ja Vantaan välillä on eroja. Vantaalla asuu venäläisiä enemmän kuin Espoossa/Kauniaisissa. Espoossa/Kauniaisissa ja Vantaalla asuu suunnilleen yhtä paljon somalialaisia, mutta heidän osuutensa väestöstä on Vantaalla suurempi. Es-

Taulukko 2. Ulkomaan kansalaisten määrä pääkaupunkiseudun kunnissa vuosina 1987–2007

	Helsinki	Espoo/ Kauniainen	Vantaa	Pääkaupunkiseutu
1987	4 648	1 657	879	7 184
1993	16 025	3 898	2 926	22 839
1998	25 465	6 786	5 445	37 696
2003	29 635	9 532	7 815	46 985
2007	36 283	13 017	9 690	58 990
Osuus 2007, %	6,40	5,30	5,00	5,90

Taulukko 3. Asennetutkimuksen kohderyhmien kansalaisuus pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa vuosina 2006 ja 2007

Kansalaisuus	Helsinki	Espoo/ Kauniainen	Vantaa	Pääkaupunki- seutu	Koko maa 2006	Koko maa 2007
Venäjä	5 424	1 324	1 722	8 470	25 326	26 205
Viro	5 343	1 694	1 647	8 684	17 599	19 965
Somalia	2 436	676	715	3 827	4 623	4 831
Kiina	973	751	94	1 822	3 382	3 978
Puola	242	114	71	429	1 083	1 446

Lähde: Tilastokeskus 28.3.2008.

Taulukko 4. Asennetutkimuksen kohderyhmien äidinkieli pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa vuosina 2006 ja 2007

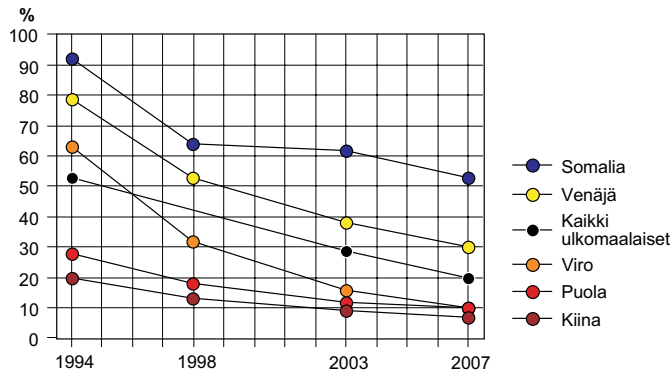
Äidinkieli	Helsinki	Espoo/ Kauniainen	Vantaa	Pääkaupunki- seutu	Koko maa 2006	Koko maa 2007
Venäjä	11 093	2 502	3 077	16 691	42 182	45 224
Viro/eesti	5 030	1 723	1 521	8 274	17 489	19 812
Somalia	5 065	1 331	1 315	7 824	8 990	8 810
Kiina	1 614	1 046	316	2 985	5 071	5 733
Puola	385	163	115	667	1 642	2 026
Vieraskielisiä yhteensä	46 542	16 049	12 799	75 390	158 599	172 928
Osuus väestöstä, %	8	7	7	8	3	3

Lähde: Tilastokeskus 2007; 2008

poossa asuu puolestaan kiinalaisia enemmän kuin Vantaalla. (Taulukot 3 ja 4)

Maahanmuuttajien työllisyystilanne on edelleen heikompi kuin kantaväestön. 1990-luvun laman jälkeen se on parantunut erityisesti pitempään maassa asuneiden keskuudessa (Myrskylä 2003; Jaakkola & Reuter 2007). Vuonna 2007 virolaisten, puolalaisten ja kiinalaisten työttömyysaste oli jo melkein yhtä alhainen kuin kantaväestön. Lähes kolmasosa Venäjän kansalaisista oli sen sijaan edelleen työttömänä. Pakolaisten työllistyminen on ol-

Kuvio 2. Asennetutkimuksen kohderyhmien työttömyysaste ulkomaan kansalaisuuden mukaan vuosina 1993/1994–2007, %

lut vaikeinta (Myrskylä 2003). Vuonna 2007 Somalian kansalaisista yli puolet oli työttömänä. (Kuvio 2).

Tutkimuskysymykset

Vuosina 1987–2007 tehtyjen asennetutkimusten perusteella pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten suomalaiset suhtautuivat vuonna 2007 ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen? Miten asenteet heitä kohtaan ovat muuttuneet vuosina 1987–2007?
2. Miten suomalaiset suhtautuivat vuonna 2007 virolaisten, venäläisten, puolalaisten, kiinalaisten ja somalialaisten maahanmuuttoon? Ovatko asenteet heitä kohtaan ovat muuttuneet vuosina 1987–2007?
3. Ovatko pääkaupunkiseudulla asuvien asenteet erilaisia kuin muualla Suomessa asuvien asenteet? Onko suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden, pakolaisten ja em. kansallisuusryhmien maahantuloon muuttunut samaan suuntaan eri paikkakunnilla?
4. Selittikö asuinkunnan sijainti, koko tai kaupunkimaisuus vuonna 2007 itsenäisesti, muista sosiaalisista ja demografisista taustatekijöistä riippumatta asenteita em. ryhmien maahanmuuttoon? Oliko ikä-, sukupuoli-, koulutus- ja sosioekonomisten ryhmien ja eri puolueiden kannattajien välillä asenne-eroja riippumatta siitä, millaisella paikkakunnalla he asuivat?
5. Mitkä sosiaaliset ja demografiset taustatekijät selittivät vuonna 2007 eniten, toiseksi eniten, kolmanneksi eniten jne suomalaisten suhtautumista eri syistä ja eri maista tulevien ulkomaalaisten maahanmuuttoon silloin, kun muiden analyysissä mukana olevien taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu?

Onko tässä suhteessa tapahtunut muutoksia aiempiin tutkimusajankohtiin verrattuna?

Vuosina 1987–2003 tehtyjen tutkimusten aihepiiri oli monipuolisempi kuin vuoden 2007 tutkimuksessa. Niissä tutkittiin em. kysymysten lisäksi suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajien asemaan työelämässä ja heidän kielellisiin oikeuksiinsa. Tutkimuksissa selvitettiin myös käsityksiä maahanmuuton hyödyistä ja haitoista. Tuloksia on esitetty aiemmissa julkaisuissa (Jaakkola 1989; 1995; 1999; 2005). Tässä tutkimuksessa näitä kysymyksiä tarkastellaan alueellisesta näkökulmasta ja pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten pääkaupunkiseudulla, muissa kaupungeissa ja maaseudulla suhtauduttiin vuosina 1987–2003 ulkomaalaisten erityisosaajien maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien toimimiseen palveluammateissa?
2. Miten pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa suhtauduttiin maahanmuuttajien kielellisiin oikeuksiin: äidinkielen säilymiseen kotikielenä ja sen käyttämiseen opetuskielenä?
3. Miten pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa suhtauduttiin uskonnonvapauteen: islamin uskon harjoittamiseen Suomessa?
4. Millaisia taloudellisia, sosiaalisia, terveydellisiä ja kulttuurisia uhkakuvia maahanmuuttoon liitettiin pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa? Minkälaista hyötyä maahanmuutosta uskottiin olevan Suomelle?
5. Selittikö asuinkunnan koko ja kaupunkimaisuus itsenäisesti, muista sosiaalisista ja demografisista taustatekijöistä riippumatta suomalaisten suhtautumista em. kysymyksiin?

Tutkimusaineisto

Asennetutkimusten aineistoina olivat vuosina 1987, 1993, 1998, 2003 ja 2007 tehdyt koko väestöä edustavat henkilökohtaiset haastattelut. Suomen Gallup Oy:n haastattelijat kävivät kaikkina tutkimusajankohtina haastattelemassa tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä heidän kodeissaan eri puolilla Suomea. Vastaajat edustivat alueellisesti, elinkeino-, ikä- ja sukupuolirakenteeltaan Suomen 15 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Otanta toteutettiin monivaiheisena ositettuna otantana. Vuonna 1987 haastateltiin 1 088 henkilöä. Vuonna 1993 tehtiin 1 035 haastattelua. Vuonna 1998 haastateltiin 1 020 henkilöä. Vuonna 2003 haastateltujen määrä oli suurin, peräti 1 538 henkilöä. Vuonna 2007 haastateltiin 1 080 henkilöä.

Vuonna 1987 koottiin lisäksi erityisotos Suomen ruotsinkielisistä. Sen perusteella verrattiin ruotsinkielisten asenteita suomenkielisten asenteisiin. Tulokset osoittivat, että ruotsinkielisten asenteet olivat myönteisempiä kuin

samanikäisten, vastaavan koulutuksen saaneiden ja samalla alueella asuvien suomenkielisten asenteet (Jaakkola 1989).

Vuosina 1993, 1998 ja 2003 kerättiin pääkaupunkiseudulta erityisaineisto, joka mahdollistaa pääkaupunkiseudulla asuvien asenteiden tarkemman analyysin. Vuonna 1993 pääkaupunkiseudulla haastateltiin yhteensä 488 henkilöä, vuonna 1998 390 henkilöä ja vuonna 2003 haastateltujen määrä oli 482. Osa haastatelluista kuului myös valtakunnalliseen aineistoon. Esimerkiksi vuonna 2003 koko väestöä edustavaan aineistoon kuului 332 pääkaupunkiseudulla asuvaa henkilöä, joiden lisäksi haastateltiin 150 henkilöä. Pääkaupunkiseudulla haastateltujen kokonaismääräksi tuli 482. Pääkaupunkiseudun erityisaineistoon kuuluvat 150 henkilöä eivät ole mukana koko väestöä edustavissa analyyseissä. Vuosina 1987 ja 2007 pääkaupunkiseudulla ei tehty ”ylimääräisiä” haastatteluja. Vuonna 1987 valtakunnalliseen aineistoon kuului 170 ja vuonna 2007 peräti 208 pääkaupunkiseudulla asuvaa, joiden asenteita voitiin verrata muualla Suomessa asuvien asenteisiin.

Tutkimusaineistoa analysoitiin tavanomaisten ristiintaulukointien lisäksi moniluokitteluanalyysin (Multiple Classification Analysis, MCA) avulla. Se mahdollistaa sosiaalisten ja demografisten taustatekijöiden itsenäisen vaikutuksen tutkimisen silloin, kun muiden analyyseissä mukana olevien taustatekijöiden vaikutus asenteisiin on vakioitu. Lisäksi se kertoo, mikä näistä tekijöistä selittää eniten, mikä toiseksi eniten, kolmanneksi eniten jne. suomalaisien asenteita eri syistä ja eri maista lähtöisin oleviin maahanmuuttajiin. (Jokivuori & Hietala 2007, 155–171).

Tutkimustulokset

Suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin

Vuonna 2007 suomalaiset suhtautuivat ulkomaalaisen työvoiman vastaanottamiseen myönteisemmin kuin minään aiempaan tutkimusajankohtana. Valtaosa (74 %) vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan ulkomaalaisia työnhakijoita nykyistä (paljon tai jonkin verran) enemmän (38 %) tai suunnilleen yhtä paljon kuin ennenkin (36 %). 1990-luvun alun laman jälkeen kielteiset asenteet ovat vähentyneet huomattavasti. Vuonna 1993 peräti 61 prosenttia, mutta vuonna 2007 enää vain joka neljäs (26 %) vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä (paljon tai jonkin verran) vähemmän ulkomaalaisia työnhakijoita. (Taulukko 5, kuvio 4).

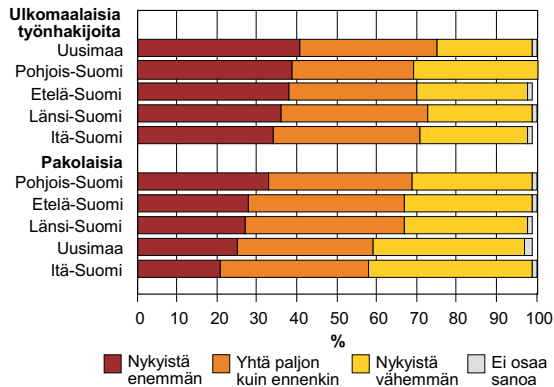
Taulukko 5. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen vuosina 1987–2007, %

Suomen pitäisi ottaa vastaan ulkomaalaisia työnhakijoita nykyistä	1987	1993	1998	2003	2007	Muutos 1993–2007
Paljon enemmän	5	3	4	6	8	5
Jonkin verran enemmän	16	11	17	24	30	19
Yhtä paljon kuin ennenkin	34	24	34	32	35	11
Jonkin verran vähemmän	24	24	24	24	14	-10
Paljon vähemmän	20	37	18	14	12	-25
Ei osaa sanoa	1	1	2	1	1	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	
N	1 088	1 035	1 020	1 538	1 030	

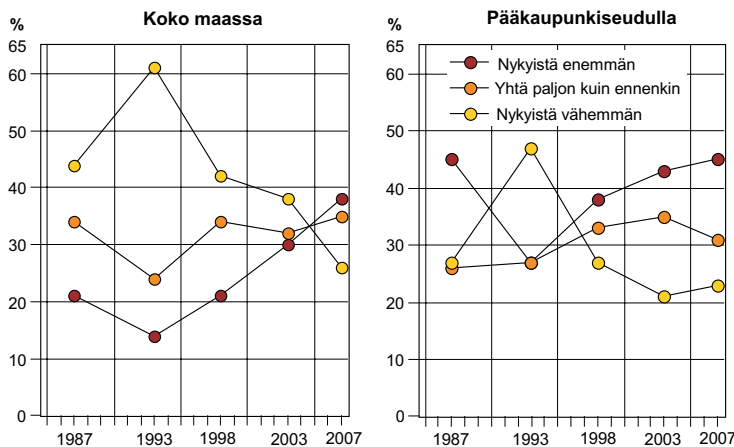
Alueelliset erot

Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen on muuttunut kaikilla suuralueilla myönteisemmäksi. Niiden välillä oli kuitenkin eroja. Vuonna 2007 Uudellamaalla suhtauduttiin ulkomaalaisiin työnhakijoihin myönteisemmin kuin muualla Suomessa. Itä-Suomessa asenteet olivat muita varauksellisempia. Kaikilla suuralueilla myönteisten asenteiden (paljon/jonkin verran enemmän) osuus oli kuitenkin suurempi kuin kielteisten (pal-

Kuvio 3. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen suuralueilla vuonna 2007, %

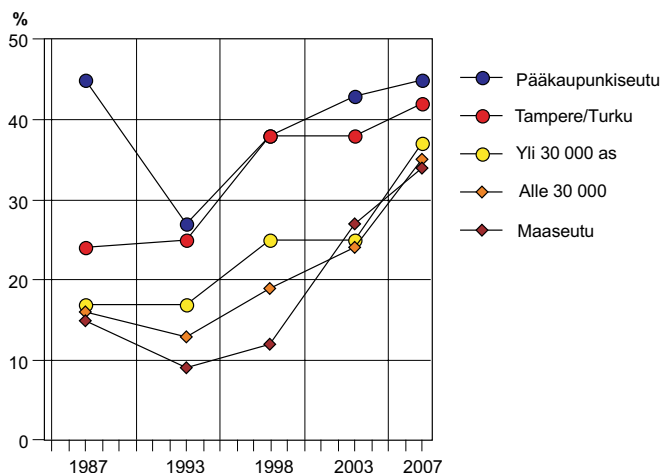
Kuvio 4. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2007, %

jon/jonkin verran vähemmän) asenteiden. Kuvioissa 3 ja 4 ja useimmissa muissa kuvioissa ja taulukoissa ”nykyistä paljon enemmän/vähemmän” ja ”jonkin verran enemmän/vähemmän” – vastaukset on yhdistetty ”nykyistä enemmän” ja ”nykyistä vähemmän” -luokiksi.

Myös asuinkunnan koko ja kaupunkimaisuus vaikuttivat asenteisiin. Vuonna 2007 pääkaupunkiseudulla ja Turussa suhtauduttiin ulkomaalaisiin työnhakijoihin myönteisemmin kuin muualla Suomessa. Lähes puolet (45 %) pääkaupunkiseudulla asuvista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan ulkomaalaisia työnhakijoita nykyistä paljon tai jonkin verran enemmän. Pääkaupunkiseudulla myönteiset asenteet ovat palautuneet 1990-luvun lamaa edeltäneelle tasolle: Ne olivat yhtä yleisiä kuin vuonna 1987, jolloin niinkään ennustettiin työvoimapulaa. (Kuvio 4)

Kuvio 5. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita haluavien osuus asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuosina 1987–2007, %

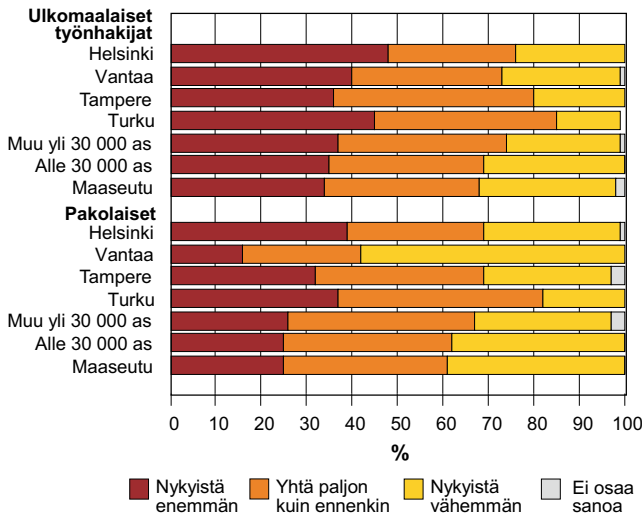

Taulukko 6. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2007, %

Suomen pitäisi ottaa vastaan ulkomaalaisia työnhakijoita	1987	1993	1998	2003	2007	Muutos 1993–2007
Pääkaupunkiseutu						
Nykyistä enemmän	45	27	38	44	45	18
Yhtä paljon kuin ennenkin	26	25	33	35	31	6
Nykyistä enemmän	27	47	27	21	23	-24
Ei osaa sanoa	2	1	1	1	1	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	
Maaseutu						
Nykyistä enemmän	16	9	12	27	34	25
Yhtä paljon kuin ennenkin	37	23	37	28	34	11
Nykyistä enemmän	47	66	50	43	30	-36
Ei osaa sanoa	2	2	2	2	2	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	
N	412	355	346	337	166	

Vuonna 2007 maaseudulla asuvien asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan olivat jopa myönteisempiä kuin minään aikaisempana tutkimusajankohtana. Vuosina 1993–2007 myönteisten (paljon/jonkin verran enemmän) asenteiden osuus nelinkertaistui ja kielteisten (paljon/jonkin verran vähemmän) asenteiden osuus yli puolittui maaseudulla (kuvio 5, taulukko 6). Jopa kaikkein kielteisimpien (paljon vähemmän) osuus väheni maaseudulla 43 prosentista 15 prosenttiin eli lähes pääkaupunkiseudun tasolle. Vuonna 2007 joka kymmenes (11 %) pääkaupunkiseudulla asuva toivoi, että Suomi ottaisi vastaan paljon vähemmän ulkomaalaisia työnhakijoita kuin nykyisin.

Kuvio 6. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %

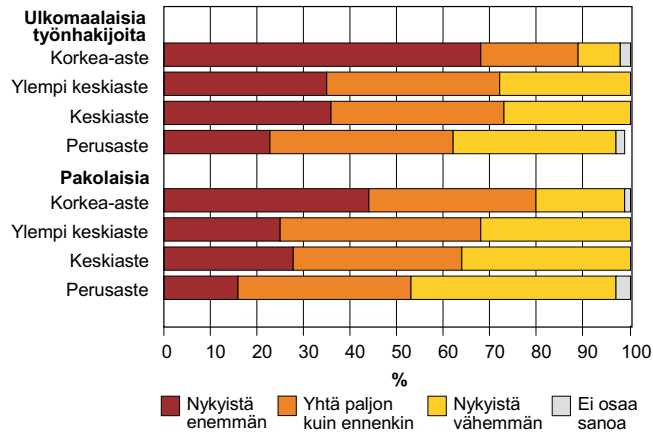

Myönteisestä asennekehityksestä huolimatta maaseudulla suhtauduttiin vielä vuonna 2007 ulkomaalaisiin työnhakijoihin varauksellisemmin kuin isoimmissa kaupungeissa. Vuonna 2007 lähes puolet helsinkiläisistä ja turkulaisista, mutta vain joka kolmas maalaisista oli sitä mieltä, että ulkomaalaisia työnhakijoita pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän (kuvio 6). Kielteisesti (vähemmän) suhtautuvien osuudet eivät sen sijaan poikenneet paljokaan; erotus oli vain seitsemän prosenttiyksikköä.

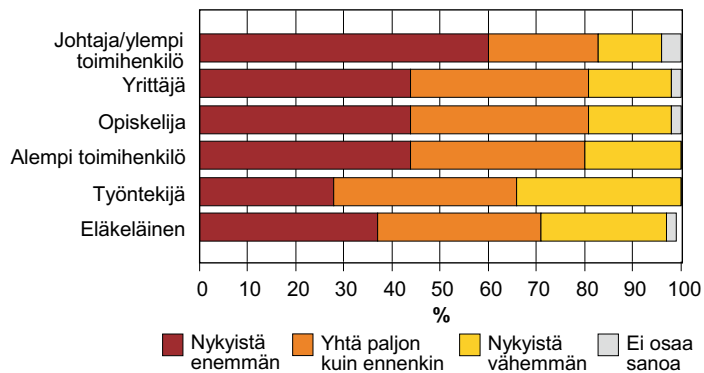
Myös pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli eroja. Vuosina 2003 ja 2007 helsinkiläisten asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan olivat hieman myönteisempiä kuin vantaalaisten. Vuonna 2007 lähes puolet (48 %) Helsingissä ja 40 prosenttia Vantaalla asuvista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita. Vaikka erityisen jyrkkien (paljon vähemmän) asenteiden osuus kasvoi vuosina 2003–2007 molemmissa kaupungeissa hieman, vuonna 2007 vain joka kahdeksas Helsingin ja Vantaan asukkaista vastusti jyrkästi ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamista.

Vuonna 2003 koottu pääkaupunkiseudun erityisaineisto tarjosi mahdollisuuden verrata helsinkiläisten ja vantaalaisten asenteita myös Espoossa/Kauniaisissa asuvien asenteisiin. Helsingissä asuvien asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan olivat tuolloin huomattavasti myönteisempiä kuin Espoossa/Kauniaisissa asuvien. Vantaalla kannatettiin muita yleisemmin säilyttävää vaihtoehtoa: yhtä paljon kuin ennenkin. Vuonna 2007 koottu aineisto ei ollut riittävän suuri näiden kuntien vertailuun.

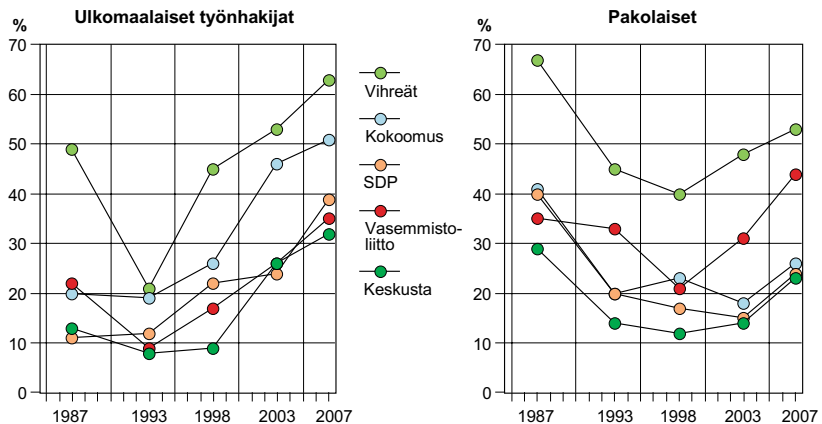
Kuvio 7. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen koulutuksen mukaan vuonna 2007, %

Kuvio 8. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2007, %

Kuvio 9. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita ja pakolaisia haluavien osuus puoluekannan mukaan vuosina 1987–2007

Taulukko 7. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen vuonna 2007, %

Ulkomaalaisia työnhakijoita	Nykyistä enemmän	Yhtä paljon kuin ennenkin	Nykyistä vähemmän	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N
Vihreät	63	27	11	..	100	81
Vasemmistoliitto	35	41	24	..	100	51
Kokoomus	51	25	21	2	100	103
Sosiaalidemokratit	39	33	28	..	100	198
Keskusta	22	46	22	..	100	169
Pakolaisia						
Vihreät	53	32	14	..	100	81
Vasemmistoliitto	44	27	29	..	100	51
Kokoomus	28	37	34	1	100	103
Sosiaalidemokratit	24	44	32	..	100	198
Keskusta	23	46	32	..	100	169

Väestöryhmien erot

Myös koulutus ja ammatti vaikuttivat asenteisiin. Myönteiset asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan ovat lisääntyneet 1990-luvun laman jälkeen kaikissa koulutus- ja ammattiryhmissä. Ryhmien välillä on silti edelleen eroja. Myös vuonna 2007 korkeakoulututkinnon suorittaneet ja johtajat/ylemmät toimihenkilöt suhtautuivat muita myönteisemmin ulkomaalaisiin työnhakijoihin. Työntekijöiden asenteet olivat varauksellisempia. Peräti 60 prosenttia johtajista/ylemmistä toimihenkilöistä, mutta vain runsas neljäsosa työntekijöistä oli sitä mieltä, että ”Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita”. (Kuviot 7 ja 8)

Myönteiset asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan ovat lisääntyneet kaikissa ikä- ja sukupuoliryhmissä. Vuonna 2007 nuoret (15–29-vuotiaat) miehet ja 50 vuotta täyttäneet naiset suhtautuivat muita varauksellisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen. Kielteiset asenteet ovat vähentyneet eniten miesten, vanhempien ja vähän koulutusta saaneiden keskuudessa.

Suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin on muuttunut suopeammaksi myös kaikkien puolueiden kannattajien keskuudessa. 1990-luvun alun jälkeen vihreiden ja kokoomuksen kannattajien asenteet ovat muuttuneet eniten (kuvio 9). Vuonna 2007 kaksi kolmasosaa vihreiden ja puolet kokoomuksen kannattajista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita. Muiden puolueiden kannattajien asenteet olivat varauksellisempia. (Taulukko 7) Kielteiset asenteet ovat vähentyneet eniten keskustan ja vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa. Ne olivat kaikkien puolueiden kannattajien keskuudessa harvinaisempia kuin myönteiset asenteet.

Kontaktit maahanmuuttajiin

Ulkomaalaisia tuttavina on entistä enemmän

Ns. kontaktihypoteesin mukaan tehokkain tapa vähentää ryhmien välisiä ennakkoluuloja on saattaa eri ryhmät tekemisiin keskenään. Yhdysvalloissa tehtyjen empiiristen tutkimusten mukaan kontaktien vaikutus on myönteinen varsinkin silloin kun ryhmät ovat statukseltaan samanarvoisia ja niillä on yhteisiä päämääriä (Liebkind ym. 2000).

Maahanmuuton lisääntyessä suomalaisten kontaktit ulkomaalaisiin ovat yleistyneet. Vuonna 1987 puolet ja vuonna 1993 joka kolmas suomalaisista ei tuntenut yhtään Suomessa asuvaa ulkomaalaista. Vuosina 1998, 2003 ja 2007 runsas neljäsosa suomalaisista ilmoitti, ettei tunne henkilökohtaisesti yhtään Suomessa asuvaa ulkomaalaista (Jaakkola 2005, 30). Ulkomaalaisten tuttavien määrä vaihteli alueellisesti. Vuonna 2007 joka kolmas pohjois- ja länsisuomalainen ja joka neljäs itä- ja eteläsuomalainen ilmoitti, ettei tuntenut ainoatakaan Suomessa asuvaa ulkomaalaista henkilökohtaisesti. Uudellamaalla asuvista vain 18 prosenttia oli vailla henkilökohtaisia kontakteja Suomessa asuviin ulkomaalaisiin. Valtaosa Uudellamaalla haastatelluista asui pääkaupunkiseudulla, jossa kontaktit Suomen ulkomaalaisiin olivat yleisempiä kuin muualla Suomessa. Pikkukaupungeissa ja maaseudulla kontaktit olivat harvinaisempia. Joka kolmas pikkukaupunkilainen ja maalainen ilmoitti, että he eivät tunteneet yhtään Suomessa asuvaa ulkomaalaista henkilökohtaisesti (Taulukko 8)

Myös ammattiryhmien välillä oli eroja. Johtajilla/ylemmillä toimihenkilöillä ja yrittäjillä oli eniten yhteyksiä Suomessa asuviin ulkomaalaisiin. Vähiten kontakteja oli maanviljelijöillä ja eläkeläisillä. Ne, jotka olivat matkustelleet eniten ja/tai työskennelleet tai asuneet muusta syystä pitempään ulkomailla, tunsivat myös Suomessa asuvia ulkomaalaisia keskimääräistä yleisemmin.

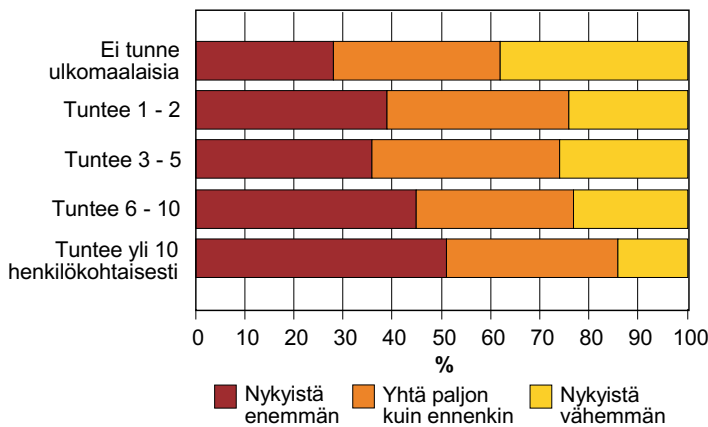
Taulukko 8. Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrä asuinkunnan mukaan vuonna 2007, %

Montako ulkomaalaista tunnette henkilökohtaisesti?	Pääkaupunkiseutu	Turku/Tampere	Muu kaupunki, yli 30 000 asukasta	Kaupunki, alle 30 000 asukasta	Maa-seutu	Koko väestö
En yhtään	11	18	29	33	32	27
1–2	16	27	20	19	21	19
3–5	28	27	25	21	21	24
6–10	23	14	16	13	15	16
Yli 10	23	14	10	13	11	14
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	201	87	317	259	166	1 030

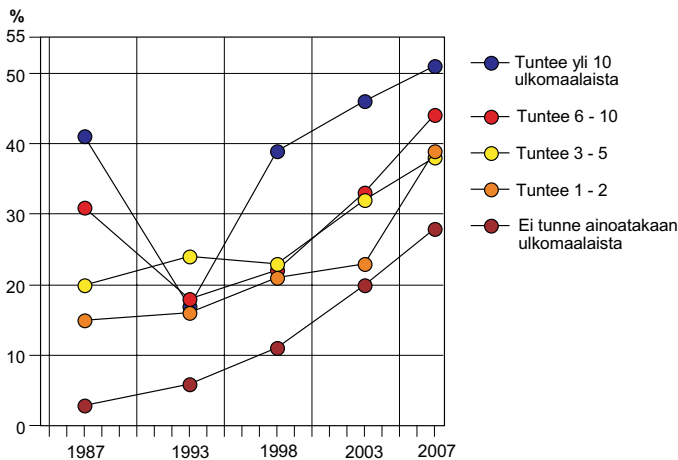
Henkilökohtaiset kontaktit lisäävät myönteisiä asenteita

Henkilökohtaiset kontaktit Suomessa asuviin maahanmuuttajiin olivat yhteydessä myönteisiin asenteisiin ulkomaalaisten maahanmuuttoa kohtaan. Mitä useampia ulkomaalaisia vastaajat tunsivat henkilökohtaisesti, sitä myönteisemmin he suhtautuivat kaikkina tutkimusajankohtina ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen. Kontaktien yhteys asenteisiin oli vähäisintä lamavuonna 1993. (Kuviot 10 ja 11)

Kuvio 10. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuonna 2007, %

Kuvio 11. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita haluavien osuus Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuosina 1987–2007, %

Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen

Myös suhtautuminen pakolaisiin on muuttunut 1990-luvun laman jälkeen suopeammaksi. Tämä näkyi kielteisten (paljon/ jonkin verran vähemmän) asenteiden vähenemisenä koko maassa keskimäärin.

Taulukko 9. Suhtautuminen pakolaisiin pääkaupunkiseudulla, maaseudulla ja koko maassa vuosina 1987–2007, %

Suomen pitäisi ottaa vastaan pakolaisia	1987	1993	1998	2003	2007	Muutos 1993–2007
Pääkaupunkiseutu						
Nykyistä enemmän	57	39	26	25	30	-9
Yhtä paljon kuin ennenkin	27	30	42	44	32	2
Nykyistä vähemmän	14	31	32	29	38	7
Ei osaa sanoa	1	1	*	2	-	-1
Yhteensä	100	100	100	100	100	
N	170	488	390	482	201	
Maaseutu						
Nykyistä enemmän	37	16	15	17	25	11
Yhtä paljon kuin ennenkin	44	38	44	47	36	2
Nykyistä vähemmän	16	45	40	35	38	-7
Ei osaa sanoa	3	1	1	1	1	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	
N	412	355	346	337	166	
Koko maa						
Nykyistä enemmän	41	20	19	20	27	7
Yhtä paljon kuin ennenkin	40	34	45	46	37	3
Nykyistä enemmän	16	44	35	32	35	-11
Ei osaa sanoa	2	1	1	2	1	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	
N	1 088	1 035	1 020	1 538	1 030	

Alueelliset erot

Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen vaihteli alueellisesti. Vuonna 2007 pohjoissuomalaisten asenteet pakolaisia kohtaan olivat muita myönteisempiä. Uudellamaalla ja Itä-Suomessa asenteet olivat muita varauksellisempia (kuvio 3 s. 23). Vuosina 2003–2007 Uudellamaalla asuvien asenteet pa-

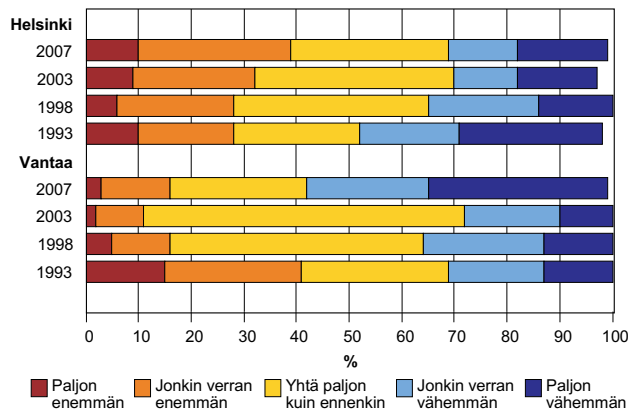
kolaisia kohtaan kiristyivät. Muilla suuralueilla asenteet ovat muuttuneet sen sijaan muuttuneet myönteisemmäksi.

Enemmistö Uudellamaalla haastatelluista asui pääkaupunkiseudulla, jossa suhtauduttiin kaikkina tutkimusajankohtina pakolaisiin keskimäärin myönteisemmin kuin maaseudulla. Myös Turussa ja Tampereella asenteet olivat myönteisempiä kuin pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla.

Pääkaupunkiseudun ja maaseudun asenne-erot ovat kuitenkin kaventu- neet. Vuosina 1993–2007 pääkaupunkiseudulla asuvien suhtautuminen pa- kolai- sten vastaanottamiseen on muuttunut varauksellisemmaksi. Maaseudul- la myönteiset asenteet ovat sen sijaan lisääntyneet. (Taulukko 9)

Pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli kuitenkin eroja. Vuonna 2007 Hel- singissä suhtauduttiin pakolaisiin myönteisemmin kuin Vantaalla. Helsinki- läisten asenteet pakolaisia kohtaan ovat sitä paitsi muuttuneet viime vuosina myönteisemmiksi. Vantaalla asen- teet ovat sen sijaan kiristyneet huomattavasti. Vuonna 2007 run- sas puolet vantaalaisista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan pakolaisia nykyistä vä- hemmän. (Kuvio 12). Tämä ei johtunut vain siitä, että helsinki- läiset olivat korkeammin koulu- tettu- ja kuin vantaalaiset ja heillä oli enemmän Suomessa asuvia ul- komaalaisia tuttav- ia. Asenne-erot säilyivät myös silloin, kun verrat- tiin iän, sukupuolen, koulutuksen ja ulkomaalaiskontaktien suhteen vastaavassa asemassa olevia hen- kilöitä Helsingissä ja Vantaalla.

Kuvio 12. Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen Helsingissä ja Vantaalla vuosina 1993–2007, %

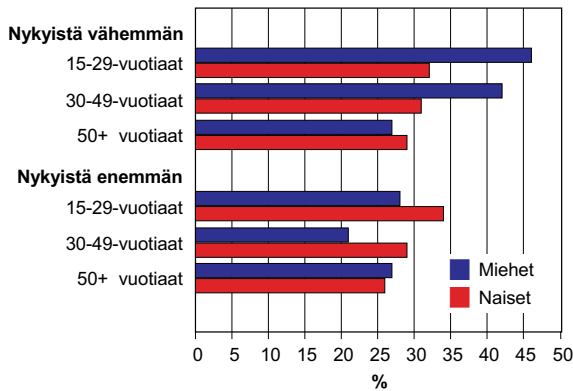

Väestöryhmien väliset erot

Sukupuoli ja ikä vaikuttivat pakolaisia koskeviin asenteisiin. Vuonna 2007 nuorten miesten asenteet pakolaisia kohtaan olivat torjuvampia kuin nuorten naisten. Lähes puolet nuorista miehistä, mutta vain kolmasosa nuorista naisista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä vähemmän pakolaisia. Vanhimmissa ikäryhmässä (50+) sukupuolten välillä ei ollut juuri- kaan eroja. (Kuvio 13)

Vuonna 2007 korkea-asteen koulutuksen saaneet ja johtajat/ylemmät toi- mihenkilöt suhtautuivat edelleen muita myönteisemmin pakolaisten vas-

Kuvio 13. Kielteinen ja myönteinen suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen ja sukupuolen mukaan vuonna 2007, %

asenteet vuonna 1987, vaikka Suomessa oli tuohon aikaan vasta vähän pakolaisia ja ”nykyistä enemmän” merkitsi pienempiä pakolaismääriä kuin nykyisin. Vuonna 2007 runsas puolet vihreiden ja vajaa puolet vasemmistoliiton kannattajista, mutta vain joka neljäs suurimpien puolueiden kannattajista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän pakolaisia. (Kuvio 9 s. 26, taulukko 7 s. 27)

Kontaktit maahanmuuttajiin lisäsivät myönteistä suhtautumista pakolaisten vastaanottamiseen. Vuonna 2007 peräti 40 prosenttia niistä, jotka tunsivat henkilökohtaisesti ainakin jonkun Suomessa asuvan ulkomaalaisen, oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän pakolaisia. Vain joka seitsemäs kontakteja vailla olevista oli tätä mieltä. Muut sijoittuivat näiden ääripäiden väliin.

Suhtautuminen eri syistä paenneisiin

Vuosina 1987–2003 tehdyissä tutkimuksissa selvitettiin myös pakolaisuuden syyn yhteyttä asenteisiin. Vuonna 2007 asiaa ei tutkittu. Tutkimukset osoittivat, että niihin pakolaisiin, joiden paon syy ilmoitettiin haastattelussa, suhtauduttiin myönteisemmin kuin ”pakolaisiin” yleiskäsitteenä.

”Sotaa pakoon lähteneiden”, ”ympäristötuhojen vuoksi pakoon lähteneiden” ja ”kehitysmaiden nälkää näkevien” vastaanottamiseen suhtauduttiin myönteisemmin kuin poliittisista, uskonnollisista, rodun ym. vuoksi vainottuihin, joita Suomi on Geneven sopimuksen (1951) mukaan sitoutunut vastaanottamaan. 1990-luvun laman jälkeen suhtautuminen kaikkiin em. syistä paenneisiin muuttui myönteisemmäksi. Vuonna 2003 sota-, ympäristö- ja nälkäpakolaisia ja eri syistä vainottuja pakolaisia oltiin valmiita vastaanotta-

taanottamiseen. Vähemmän koulutusta saaneiden ja työntekijöiden asenteet olivat torjuvampia. (Kuvio 7 s. 26)

Puoluepoliittinen ideologia oli yhteydessä pakolaisasenteisiin. Vihreät suhtautuivat pakolaisten vastaanottamiseen myönteisimmin kuin muiden puolueiden kannattajat. Vasemmistoliiton kannattajien asenteet ovat muuttuneet vuosina 1998–2007 myönteisemmiksi. Vuonna 2007 vasemmistoliiton kannattajien asenteet olivat myönteisempiä kuin sitä edeltäneen skdl:n kannattajien

maan nykyistä enemmän tai ainakin yhtä paljon kuin ennenkin. (Jaakkola 2005, 47)

Suhtautuminen eri syistä paenneisiin vaihteli alueellisesti. Vuonna 2003 pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella suhtauduttiin sekä sota-, ympäristö- ja nälkäpakolaisiin että eri syistä vainottuihin pakolaisiin myönteisemmin kuin muissa kaupungeissa ja maaseudulla. Helsingissä ja Espoossa/Kauniaisissa myönteisesti (enemmän) suhtautuvien osuus oli huomattavasti suurempi kuin Vantaalla.

Lähes puolet Helsingissä ja Espoossa/Kauniaisissa asuvista, mutta vain joka neljäs vantaalainen oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän sotaa pakoon lähteneitä. Helsingissä suhtauduttiin Espootakin myönteisemmin ympäristöpakolaisten, kehitysmaiden nälkää näkevien ja eri syistä vainottujen vastaanottamiseen. (Taulukko 10) Vantaalla valittiin muita yleisemmin nykytilanteen säilyttävä vastausvaihtoehto: suunnilleen yhtä paljon kuin ennenkin.

Taulukko 10. Myönteinen suhtautuminen eri syistä paenneiden vastaanottamiseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %

Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän						N
	Sotaa paenneita	Kehitysmaiden nälkää näkeviä	Ympäristötuhoja paenneita	Poliittisesti ym. syistä vainottuja	Pakolaisia yleensä	
Helsinki	47	39	41	42	32	299
Espoo/Kauniainen	48	40	33	35	20	119
Vantaa	27	28	25	24	11	64
Tampere	45	45	43	39	24	111
Turku	47	34	31	29	24	67
Yli 30 000 asukasta	38	35	33	26	17	435
Alle 30 000 asukasta	35	33	29	22	15	253
Maaseutu	38	31	31	26	17	337
Koko maa	40	35	33	28	25	1 538

Ulkomaalaiseen suhtautumista selittävät tekijät

Edellä todettiin, että vuonna 2007 Helsingissä, Turussa ja Tampereella suhtaututtiin ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen myönteisemmin kuin muissa kaupungeissa ja maaseudulla. Moniluokittelu-analyysin (MCA) avulla tutkittiin, oliko isoimmista kaupungeissa asumisella itsenäinen, muista taustatekijöistä riippumaton yhteys myönteisiin asenteisiin ulkomaalaisia työnhakijoita ja pakolaisia kohtaan. MC-analyysi osoitti, että suurimmissa kaupungeissa asuvien muita myönteisemmät asenteet johtuivat niiden ja pienempien kuntien erilaisesta väestörakenteesta. Asuinkunnan kokoon ja kaupunkimaisuuteen liittyvät asenne-erot katosivat sen jälkeen, kun iän, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja maahanmuuttajakontaktien vaikutus tuloksiin vakioitiin.

Vuoden 2007 tulokset poikkesivat tässä suhteessa aiemmista tuloksista: Vuonna 1998 pääkaupunkiseudulla asuvien ja vuonna 2003 turkulaisten ja tamperelaisten asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita olivat myönteisempiä kuin muualla asuvien myös sen jälkeen, kun edellä mainittujen taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu. Vuoteen 2007 mennessä isoimpien ja pienempien kaupunkien ja maaseudun väliset erot olivat toisin sanoen vähentyneet muista sosiaalisista ja demografisista taustatekijöistä riippumatta.

Koulutus selitti kaikilla tutkimuspaikkakunnilla ja kaikkina tutkimusajan kohtina eniten suhtautumista ulkomaalaiseen työnhakijoihin ja pakolaisiin. Mitä korkeampi koulutus vastaajilla oli, sitä myönteisemmin he suhtautuivat myös vuonna 2007 ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen iästä, sukupuolesta, puoluekannasta, maahanmuuttajakontakteista ja asuinkunnan koosta riippumatta.

Vuonna 2007 puoluekanta selitti toiseksi eniten asennoitumista ulkomaalaiseen työnhakijoihin ja pakolaisiin. Edellä todettiin, että vihreiden ja kokoomuksen kannattajien asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan olivat muita myönteisempiä. Puolueiden järjestys muuttui kuitenkin sen jälkeen, kun em. sosiaalisten ja demografisten taustatekijöiden vaikutus vakioitiin. Tällöin vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajien asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan olivat myönteisempiä kuin kokoomuksen kannattajien.

Vuoden 2007 tulokset poikkesivat aiemmista: Vuonna 2003 vihreiden ja kokoomuksen kannattajien asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan oli-

vat muita myönteisempiä myös silloin, kun muiden taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu (Jaakkola 2005, 26–34).

Vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat sen sijaan humanitäärisistä syistä vastaanotettavien pakolaisten vastaanottamiseen muita myönteisemmin. Tulokset säilyivät myös silloin, kun muiden em. taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu. Kokoomuksen kannattajien asenteet olivat ennen taustatekijöiden vakiointia hiukan myönteisempiä kuin sosiaalidemokraattien ja keskustan kannattajien asenteet. Kun koulutuksen ja muiden edellä mainittujen taustatekijöiden vaikutus vakioitiin, kokoomuksen kannattajien asenteet pakolaisten vastaanottamista kohtaan olivat muita kielteisempiä. Kokoomuksen kannattajien muiden suurimpien puolueiden kannattajia myönteisemmät asenteet johtuivat toisin sanoen heidän korkeammasta koulutuksestaan, asuinkunnastaan ja/tai muista em. taustatekijöistä.

Henkilökohtaiset kontaktit Suomessa asuviin ulkomaalasiin selittivät kaikkina tutkimusajankohtina suhtautumista ulkomaalasiin työnhakijoihin ja pakolasiin myös silloin, kun muiden sosiaalisten ja demografisten taustatekijöiden vaikutus asenteisiin oli vakioitu. Ne, jotka eivät tunteneet yhtään tai vain pari ulkomaalaista henkilökohtaisesti, suhtautuivat muita kielteisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen. Mitä useampia ulkomaalaisia vastaajat tunsivat henkilökohtaisesti, sitä myönteisemmin he suhtautuivat ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen.

Nuoret naiset suhtautuivat muita myönteisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen. Iäkkäimmät naiset suhtautuivat ulkomaiseen työvoimaan muita torjuvammin. MC-analyysi osoitti, ettei iällä eikä sukupuolella ollut vuonna 2007 yhteyttä ulkomaalaisia työnhakijoita koskeviin asenteisiin enää silloin, kun verrattiin koulutuksen ja muiden em. taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa olevia henkilöitä.

Nuoret naiset suhtautuivat muita myönteisemmin myös pakolaisten vastaanottamiseen. Vuonna 2007 sukupuolella ei ollut kuitenkaan itsenäistä yhteyttä pakolaisasenteisiin enää silloin, kun iän, koulutuksen ja muiden em. taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu. Vuonna 2003 naisten asenteet olivat sen sijaan muita myönteisempinä myös silloin, kun muiden em. MC-analyysissä olevien taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu.

Vuonna 2007 iällä oli yhteys pakolaisia koskeviin asenteisiin myös silloin, kun sukupuolen ja muiden taustatekijöiden vaikutus tuloksiin vakioitiin. Tällöin nuorten (15–24-vuotiaiden) ja 50 vuotta täyttäneiden vastaajien asenteet pakolaisia kohtaan olivat myönteisempiä kuin keskimmäisten ikäryhmien asenteet.

Ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen suhtautumista selittävät sosiaaliset ja demografiset tekijät tärkeysjärjestyksessä MC-analyysin mukaan vuonna 2007

Ulkomaalaiset työnhakijat	Myönteistä asennetta eniten selittävät tekijät	Kielteistä asennetta eniten selittävät tekijät	Eta	Beta	Sign.
Koulutus	Korkea-aste	Perusaste	.283	.257	.000
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Kokoomus, sd, keskusta	.243	.198	.000
Kontaktit	Tuntee yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	Ei tunne ulkomaalaisia Suomessa	.184	.137	.001
Ikä	Ei yhteyttä		.048	.073	.273
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Ei yhteyttä		.101	.052	.683
Sukupuoli	Ei yhteyttä		.015	.010	.744

N=1025, R=.380 R²=.145

Pakolaisten vastaanottamiseen suhtautumista selittävät sosiaaliset ja demografiset tekijät tärkeysjärjestyksessä MC-analyysin mukaan vuonna 2007

Pakolaiset	Myönteistä asennetta eniten selittävät tekijät	Kielteistä asennetta eniten selittävät tekijät	Eta	Beta	Sign.
Koulutus	Korkea-aste	Perusaste	.236	.254	.000
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Kokoomus	.255	.219	.000
Ikä	15–24, 50 v.–	25–49 v.	.054	.149	.000
Kontaktit	Tuntee yli 5 ulkomaalaista	Tuntee 0–2 ulkomaalaista	.158	.145	.000
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Ei yhteyttä		.093	.109	.693
Sukupuoli	Ei yhteyttä		.053	.051	.192

N=1025, R=.390, R²=.152

Etninen kilpailuteoria

EU-maiden asenneilmastoa tutkineet Scheepers et al. (2002) selittävät etnisten ryhmien välisiä suhteita kahden toisiaan täydentävän teorian – realistisen konfliktiteorian ja sosiaalista identiteettiä koskevan teorian – avulla. Ne perustuvat kahteen toisistaan poikkeavaan, jo 1950-luvulta peräisin olevaan tutkimustraditioon. Sosiaalipsykologiset kokeet ovat osoittaneet, että ryhmien välinen kilpailu lisää solidaarisuutta ryhmien sisällä ja kasvattaa vihamielisyyttä ryhmien välillä. Sosiologit ovat keskittyneet ryhmien välisten konfliktien yhteiskunnallisiin syihin: kilpailuun niukoista taloudellisista resursseista, vallasta ja statuksesta.

Sosiaalista identiteettiä koskeva teorian mukaan kielteiset asenteet ulkoryhmiä kohtaan ovat yhteydessä oman ryhmän suosimiseen. Ihmisillä on perustavanlaatuisen tarve pitää omaa ryhmäänsä parempana kuin muita. Tämän vuoksi he omaksuvat sisäryhmänsä miellyttäviä piirteitä sosiaalisen identifikaatioprosessin avulla ja arvottavat ulkoryhmiä kielteisesti sosiaalisen ”kontra-identifikaation” mekanismin avulla. Scheepers et al. (2002) uskovat, että kilpailutilanteessa nämä identifikaatioprosessit vahvistuvat. Tämän vuoksi sosiaalisen identiteetin teoria täydentää realistista konfliktiteoriaa. He kutsuvat realistisen konfliktiteorian ja sosiaalista identiteettiä koskevan teorian yhdistelmää etniseksi kilpailuteoriaksi.

Scheepers et al. (2002) ovat sitä mieltä, että valtaväestön kielteisiä asenteita maahanmuuttajiin ei selitä pelkästään henkilökohtainen kilpailu työpaikoista ja asunnoista. Myös kollektiivinen uhka, kuten korkea yleinen työttömyysaste voi lisätä maahanmuuttoon liitettyjä sosioekonomisia uhkakuvia.

Myös pohjoismaisissa tutkimuksissa suhtautumista ulkomaalaisten maahanmuuttoon on selitetty konfliktiteorian avulla. Sekä Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa että Suomessa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että kantaväestön kielteistä suhtautumista maahanmuuttoon selittävät maahanmuuttoon liitetyt todelliset tai kuvitellut uhkakuvat eli se pelätäänkö maahanmuuttajien vievän kantaväestöltä työpaikkoja, asuntoja tai sosiaalietuja. (Trankell 1974; Westin 1987; Hernes & Knudsen 1989; 1990; 1994; Blom 1993; Lange & Westin 1983; Lange 1995; Gaasholt & Togeby 1994; Jaakkola 2005).

Tässä jaksossa kuvataan sosioekonomisen uhan kokemista Suomessa vuosina 1987–2003. Sosioekonomisen uhan kokemista tutkittiin asenneväitämällä, joita Charles Westin (1984; 1987) ja Anders Lange (Lange & Westin 1983) ovat käyttäneet Ruotsissa mittaamaan sosioekonomisen uhan kokemuksia (taulukko 10). Vastausvaihtoehdot olivat: ”täysin samaa mieltä”,

”osittain samaa mieltä”, ”osittain eri mieltä”, ”täysin eri mieltä” ja ”ei osaa sanoa”.

Haastateltavilta tiedusteltiin lisäksi, pitivätkö he todennäköisenä, että työttömyys ja veronmaksajien kustannukset lisääntyvät maahanmuuton yleistyessä. Toisaalta tiedusteltiin, pitivätkö he talouselämän elpymistä ja ulkomaankaupan kasvua maahanmuuton todennäköisenä seurauksena. Vastausvaihtoehdot olivat: ”kyllä”, ”ei” ja ”ei osaa sanoa”.

Sosioekonomisen uhan kokeminen Suomessa

Vuonna 2003 valtaosa suomalaisista korosti suomalaisten etuoikeutta työhön ja korkeaan elintasoon Suomessa. Enemmistö kaikista vastaajista – mutta aiempaa harvemmat – oli vuonna 2003 täysin tai osittain sitä mieltä, että ”Suomen on ensisijaisesti huolehdittava, että ainakin maan omalle väestölle on tarjolla töitä”. Lähes puolet – mutta aiempaa harvemmat – oli ainakin osittain sitä mieltä, että ”koska me suomalaiset olemme tämän maan rakentaneet, on aivan oikeudenmukaista, että me ensisijaisesti hyödyimme korkeasta elintasostamme”. Lähes kolmasosa suomalaisista oli ainakin osittain sitä mieltä, että ”ulkomaalaisten Suomeen muuttota pitäisi rajoittaa niin kauan kuin Suomessa on työttömyyttä”. (Taulukko 11)

Maaseudulla suomalaisten kansallista etua korostettiin yleisemmin kuin pääkaupunkiseudulla. Maaseudulla epäiltiin myös yleisemmin muuttajien motiiveja. Siellä yhdyttiin esimerkiksi muita yleisemmin väittämään, jonka mukaan ”monet ulkomaalaiset tulevat Suomeen vain käyttääkseen hyväksi sosiaalietujamme”.

1990-luvun laman aikana ulkomaalaisten maahanmuuttoon liitetyt sosioekonomiset uhkakuvat yleistyivät sekä pääkaupunkiseudulla että muualla Suomessa. Valtaosa maaseudulla asuvista pelkäsi maahanmuuton lisäävän kantaväestön työttömyyttä. Vuonna 2003 työttömyyden kasvua pelättiin maaseudulla edelleen enemmän kuin pääkaupunkiseudulla, mutta ei enää yhtä paljon kuin laman aikana. 2000-luvulle tultaessa maaseudun ja pääkaupunkiseudun näkemykset maahanmuuton seurauksista ovat myös tässä suhteessa lähentyneet. (Vrt kuvio 26 s. 74)

Enemmistö maaseudun ja pienten kaupunkien asukkaista uskoi maahanmuuton aiheuttavan ”liikaa kustannuksia veronmaksajille”. Alueelliset erot ovat tässäkin suhteessa kaventuneet. Pääkaupunkiseudulla kustannusten pelko on kasvanut, mutta maaseudulla se on vähentynyt. Vuonna 2003 maaseudulla pelättiin silti maahanmuuton aiheuttamia kustannuksia hieman yleisemmin (64 %) kuin pääkaupunkiseudulla (59 %).

Pienemmillä paikkakunnilla oltiin muita yleisemmin jopa sitä mieltä, että ”osa ulkomaalaisista olisi lähetettävä pois Suomesta, jos työttömyys lisään-

Taulukko 11. Sosioekonomisen uhan kokemista kuvaavien väittämien kannatus
asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuosina 1993–2003, %

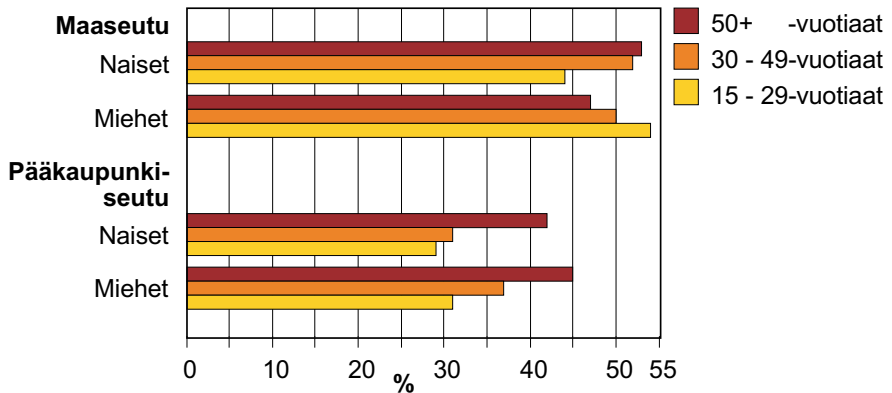
Täysin samaa mieltä siitä, että	Pääkaupunki- seutu	Tampere	Turku	Yli 30 000 as.	Alle 30 000 as.	Maaseutu	Koko väestö
”Monet ulkomaalaiset tulevat Suomeen vain käyttääkseen hyväksi sosiaalietujamme”							
1993	27	52	24	51	39	48	43
1998	28	24	38	32	32	33	39
2003	31	26	23	33	37	37	34
”Jos työttömyys lisääntyy, osa ulkomaalaisista olisi lähetettävä pois Suomesta”							
1993	33	58	36	64	55	55	52
1998	32	35	35	47	46	49	44
2003	35	32	33	43	51	49	45
”Suomen on ensisijaisesti huolehdittava, että ainakin maan omalle väestölle on tarjolla töitä”							
1993	49	65	47	76	72	73	69
1998	44	59	42	70	60	61	57
2003	43	51	32	66	64	66	60
”Koska me suomalaiset olemme tämän maan rakentaneet, on aivan oikeudenmukaista, että me ensisijaisesti hyödyimme korkeasta elintasostamme”							
1993	27	43	35	48	46	45	43
1998	29	42	26	43	40	41	39
2003	29	30	19	44	36	39	37
”Ulkomaalaisten Suomeen muuttoa pitäisi rajoittaa niin kauan kuin Suomessa on työttömyyttä”							
1993	28	40	32	58	46	47	45
1998	21	21	6	38	29	31	28
2003	19	22	17	36	34	36	31

tyy”. Tämän väitteen voimakas kannatus (täysin samaa mieltä) on kuitenkin vähentynyt pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Pääkaupunkiseudulla väitettä ei sen sijaan enää tuomittu yhtä jyrkästi (täysin eri mieltä) kuin aiemmin. (Taulukko 11)

Iän ja sukupuolen samanaikainen tarkastelu osoitti, että nuoret maalaismiehet pelkäsivät eniten työttömyyttä ja uskoivat maahanmuuton lisäävän sitä. He kannattivat ulkomaalaisten karkoittamista maasta huomattavasti yleisemmin kuin pääkaupunkiseudulla asuvat samanikäiset miehet. Heidän asenteensa olivat myös jyrkemmät kuin samanikäisten naisten ja heitä vanhempien miesten asenteet pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla. (Kuvio 14)

Myös suhtautuminen pakolaisten myönteiseen erityiskohteluun vaihteli alueellisesti. Suurimmissa kaupungeissa kannatettiin muita yleisemmin väitettä, jonka mukaan ”yhteiskunnan tulisi tukea yrityksiä, jotka työllistävät pakolaisia”. Maaseudulla ja pikkukaupungeissa oltiin sen sijaan muita yleisemmin sitä mieltä, että ”pakolaisten tulisi tulla alusta asti toimeen omin neuvoin ilman yhteiskunnan tukea”. Siellä pidettiin myös muita useammin pakolaisten elintasoa ”liian korkeana”.

Kuvio 14. "Jos työttömyys lisääntyy, osa ulkomaalaisista on lähetettävä Suomesta." Täysin tai osittain samaa mieltä olevien osuus iän ja sukupuolen mukaan pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuonna 2003, %

Pienillä asuinpaikkakunnilla oltiin muita yleisemmin sitä mieltä, että ”Suomen on huolehdittava vanhoista vähemmistöistään pikemmin kuin tänne muuttavista ulkomaalaisista”. Vielä vuonna 2003 osa vastaajista oli täysin (15 %) tai osittain (24 %) sitä mieltä, että ”Suomi on jo tehnyt riittävästi pakolaisongelmien ratkaisemiseksi sijoittaessaan Karjalan siirtoväen”. Pienillä paikkakunnilla tähän vedottiin yleisemmin kuin pääkaupunkiseudulla. Lähes puolet maaseudulla ja pikkukaupungeissa asuvista, mutta ”vain” runsas neljäsosa pääkaupunkiseudulla asuvista oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa.

Miksi pääkaupunkiseudulla koetaan vähemmän sosioekonomista uhkaa kuin maaseudulla?

Edellä todettiin, että maaseudulla ja pikkukaupungeissa asuvat kokivat eniten sosioekonomista uhkaa ulkomaalaisten maahanmuuton vuoksi. MC-analyysin avulla tutkittiin, oliko asuinpaikkakunnan koolla ja kaupunkimaisuudella itsenäinen, muista taustatekijöistä riippumaton yhteys sosioekonomisen uhan kokemiseen. Viidestä sosioekonomista uhkaa koskevasta väittämästä (taulukko 11) muodostettiin summa-asteikko. Väittämät mittasivat samaa asenneulottuvuutta, koska niihin saadut vastaukset korreloivat vahvasti. Sosioekonomista uhkaa koskevan mittarin reliabiliteetti oli korkea (Cronbachin α .84).

MC-analyysi osoitti, että asuinkunnan kaupunkimaisuuden yhteys sosioekonomisiin uhkakuviin johtui niiden erilaisesta väestörakenteesta. Yh-

teys katosi, kun iän, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja maahanmuuttajakontaktien vaikutus sosioekonomisen uhan kokemiseen vakioitiin. Maaseudulla ja pienemmissä kaupungeissa asuvien keskuudessa yleisemmät sosioekonomiset uhkakuvat johtuivat toisin sanoen heidän muita alhaisemmasta koulutustasostaan, erilaisesta puoluejakautumasta, vähäisemmistä kontakteista maahanmuuttajiin ja muista em. taustatekijöistä.

Koulutus, ammatti ja puoluekanta selittivät eniten sosioekonomista uhan kokemista silloin, kun muiden em. taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu. (Jaakkola 2005, 61–68) Mitä vähemmän koulutusta oli saatu, sitä yleisempiä sosioekonomiset uhkakuvat olivat sekä pääkaupunkiseudulla että muissa kaupungeissa ja maaseudulla. Työntekijät ja eläkeläiset kokivat sosioekonomista uhkaa yleisemmin kuin johtajat/ylemmät toimihenkilöt.

Vihreät ja vasemmistoliiton kannattajat liittyivät maahanmuuttoon sen sijaan vähemmän sosioekonomisia uhkakuvia kuin muiden puolueiden kannattajat. Kokoomuksen kannattajat liittyivät maahanmuuttoon eniten taloudellisia uhkakuvia silloin, kun heitä verrattiin samankokoisella paikkakunnalla asuviin koulutuksen ja muiden taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa oleviin muiden puolueiden kannattajiin.

Miehet kokivat naisia yleisemmin sosioekonomista uhkaa myös silloin, kun verrattiin muiden em. taustatekijöiden vastaavassa asemassa olevia miehiä ja naisia samankokoisilla paikkakunnilla. Ikäryhmien väliset erot katosivat sen sijaan silloin, kun em. taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu MCA:n avulla.

Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin olivat yhteydessä sosioekonomisiin uhkakuviin. Ne, jotka eivät tunteneet yhtään tai vain pari Suomessa asuvaa ulkomaalaista, kokivat eniten sosioekonomista uhkaa kaikenkokoisissa kunnissa. Ne, joilla oli eniten ulkomaalaisia tuttavuuksia Suomessa, kokivat kaikenkokoisissa kunnissa keskimääräistä vähemmän sosioekonomista uhkaa myös silloin, kun em. taustatekijöiden vaikutus kokemukseen oli vakioitu.

Ulkomaalaisten maahanmuuttoon liitetyt sosioekonomiset uhkakuvat olivat yhteydessä kielteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan. Ne, jotka pelkäsivät ulkomaalaisten maahanmuuton heikentävän omia tai kantaväestön työllistymismahdollisuuksia ja sosiaaliturvaa, suhtautuivat kaikenkokoisilla paikkakunnilla muita kielteisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen (Jaakkola 2005, 63).

Sosioekonomiset uhkakuvat olivat osa ulkomaalaiskielteistä asennekonaisuutta. Niitä voidaan käyttää hyväksi myös silloin, kun halutaan perustella taloudellisilla tekijöillä kielteisiä ideologisia asenteita maahanmuuttajiin. Eri puolueiden kannattajien erilaiset, iästä, sukupuolesta, koulutuksesta ja ammatista ja asuinpaikasta riippumattomat näkemykset maahanmuuton ”aiheuttamista” sosioekonomisista ovat tästä esimerkki.

Maahanmuuttajat työelämässä

Asennetutkimuksissa verrattiin suomalaisten valmiutta sosiaaliseen vuorovaikutukseen maahanmuuttajien kanssa työssä ja sen ulkopuolella. Sitä tutkittiin alunperin Bogarduksen (1925) ideoimalla sosiaalista etäisyyttä mittaavalla asteikolla (ks. Lange & Westin 1991, 136–143). Haastateltavilta tiedusteltiin, kuinka läheiseen kanssakäymiseen he olivat valmiita ulkomaalaisten kanssa. Kysymys kuului: ”Kuinka mieluisaksi kokisitte kanssakäymisen”: ”jos ystäväpiiriinne kuuluisi ulkomaalaisia”, ”naapurustossa olisi ulkomaalaisia”, ”työtoverinne olisi ulkomaalainen” tai ”jos lähisukulaisenne – siis vanhempanne, sisaruksenne tai lapsenne – menee naimisiin ulkomaalaisen kanssa” tai ”menisitte itse naimisiin ulkomaalaisen kanssa, jos ette olisi naimisissa”?

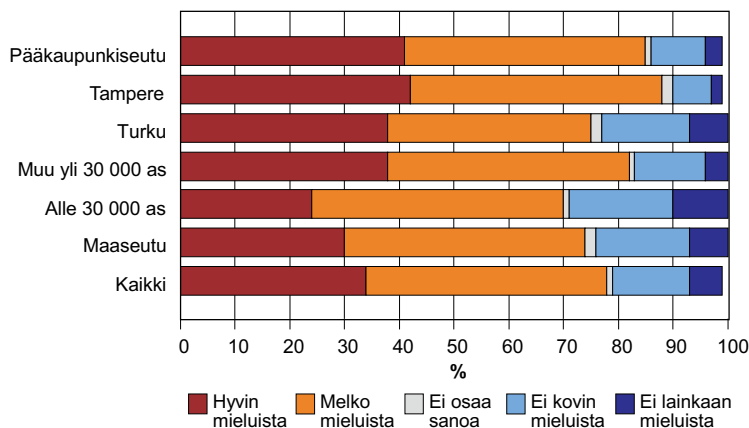
Suomalaisten suhtautumista sosiaaliseen vuorovaikutukseen ulkomaalaisten kanssa epävirallisessa ja virallisessa vuorovaikutuksessa on kuvattu aiemmissa julkaisuissa (mm. Jaakkola 2005, 106–111). Tässä luvussa tutkitaan, miten maaseudulla ja erikokoisissa kaupungeissa suhtaudutaan maahanmuuttajien asemaan työelämässä.

Ulkomaalaiset työtovereina

Vuosina 1987–2003 tehdyt asennetutkimukset osoittavat, että suomalaiset hyväksyisivät ulkomaalaiset työtovereikseen mieluummin kuin naapureiksi ja lähisukulaisen puoliseksi (tarkemmin Jaakkola 2005, 107–111). Vuonna 2003 runsas kolme neljäsosaa suomalaisista piti ulkomaalaista työtoveria ainakin periaatteessa hyvin (34 %) tai melko mieluisana (44 %). Vain kuusi prosenttia vastaajista suhtautui jyrkän kielteisesti (ei lainkaan mieluista) tähän mahdollisuuteen. Suhtautuminen ulkomaalaiseen esimiehenä oli odotetusti varauksellisempaa. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti, että se olisi hyvin mieluista (22 %) tai melko mieluista (29 %). Vain 12 prosenttia torjui täysin ajatuksen ulkomaalaisesta omana esimiehenään.

Suhtautuminen ulkomaalaisiin työtovereina vaihteli alueellisesti. Vuonna 2003 nelisenkymmentä prosenttia pääkaupunkiseudun, Turun, Tampereen ja keskisuurten kaupunkien (yli 30 000 asukasta) asukkaista piti ulkomaalaista

Kuvio 15. Suhtautuminen ulkomaalaisiin työtovereina asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %

työtoveria ainakin periaatteessa hyvin mieluisana. Pikkukaupungeissa ja maaseudulla asenteet olivat varauksellisempia. (Kuvio 15).

Myös pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli eroja. Helsingissä ja Espoossa/Kauniaisissa lähes puolet, mutta Vantaalla vain joka neljäs pitäisi ulkomaalaista työtoveria hyvin mieluisana. Enemmistö vantaalaisistakin pitäisi ulkomaalaista työtoveria ainakin melko mieluisana. Hyvin tai melko kielteiset asenteet olivat Espoossa/Kauniaisissa yleisempiä kuin Helsingissä ja Vantaalla.

Naisten asenteet olivat myönteisempiä kuin miesten: 40 prosenttia naisista, mutta vain runsas neljäsosa miehistä pitäisi ulkomaalaista työtoveria hyvin mieluisana. Pääkaupunkiseudulla naisten ja miesten asenteet olivat myönteisempiä kuin koko maassa keskimäärin. Lähes puolet pääkaupunkiseudun naisista (46 %) ja runsas kolmasosa (36 %) miehistä pitäisi ulkomaalaista työtoveria hyvin mieluisana.

Sukupuolten väliset erot olivat suurimmat nuorimmassa ikäryhmässä: Nuoret naiset suhtautuivat ulkomaalaisiin mahdollisina työtovereinaan huomattavasti myönteisemmin kuin nuoret miehet. Pääkaupunkiseudun nuorista (15–29 v) naisista runsas puolet (58 %), mutta miehistä vain runsas kolmasosa (38 %) pitäisi ulkomaalaista työtoveria hyvin mieluisana. Seuraavassa ikäryhmässä (30–49 v) puolet naisista ja 40 prosenttia miehistä suhtautui hyvin myönteisesti ulkomaalaisiin mahdollisina työtovereina. Vanhimmassa ikäryhmässä (50 v–) suhtautuminen oli varauksellisempaa ja sukupuolten väliset erot pienemmät (38 % vs. 31 %).

Eniten koulutettujen asenteet olivat sekä pääkaupunkiseudulla että muualla Suomessa myönteisimpiä. Vuonna 2003 pääkaupunkiseudulla asuvista korkea-asteen koulutuksen saaneista valtaosa (82 %), mutta perusasteen koulutuksen saaneista vain runsas neljännes (27 %) pitäisi ulkomaalaista työto-

veria hyvin mieluisana. Myös sosioekonominen asema vaikutti asenteisiin: Johtajien/ylempien toimihenkilöiden ja opiskelijoiden asenteet olivat myönteisempiä kuin alempien toimihenkilöiden. Yrittäjien, työntekijöiden ja eläkeläisten asenteet olivat varauksellisempia.

Pääkaupunkiseudun ylemmistä toimihenkilöistä lähes kaksi kolmasosaa (60 %), alemmista toimihenkilöistä (43 %) ja opiskelijoista (48 %) vajaa puolet, mutta vain noin kolmasosa yrittäjistä (37 %) ja työntekijöistä (32 %) ja runsas neljäsosa (28 %) eläkeläisistä pitäisi ulkomaalaista työtoveria hyvin mieluisana. Joka kuudes (18 %) yrittäjä suhtautui ulkomaalaiseen mahdollisena työtoverina erittäin kielteisesti (ei lainkaan mieluista). Muissa sosioekonomisissa ryhmissä vain 0–3 prosenttia suhtautui näin torjuvasti ajatukseen ulkomaalaisesta työtoverista.

Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin lisäsivät suvaitsevaisuutta sekä pääkaupunkiseudulla että muualla maassa. Ne, jotka tunsivat henkilökohtaisesti ainakin joitakin Suomessa asuvia ulkomaalaisia, suhtautuivat muita suopeammin ulkomaalaisiin mahdollisina työtovereinaan. Vuonna 2003 lähes kaksi kolmasosaa (64 %) yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista tuntevista pääkaupunkiseutulaisista, mutta vain joka viides (19 %) maahanmuuttajakontakteja vailla olevista suhtautui hyvin myönteisesti (hyvin mieluista) ajatukseen ulkomaalaisesta työtoverista. Runsa neljäsosa kontakteja vailla olevista (28 %), mutta vain viisi prosenttia yli 10 ulkomaalaista tuntevista suhtautui hyvin tai melko torjuvasti ulkomaalaisiin työtovereina (ei kovin tai ei lainkaan mieluista).

Ulkomaalaiset osaajat

Ulkomaalaiset opiskelijat Suomessa

Suomea pidetään esimerkkinä avoimesta, suhteellisen tasa-arvoisesta tietoyhteiskunnasta. Yhtenä keinona kehittää tietoyhteiskuntaa pidetään aivotuonnin – ulkomaalaisten huippuosaajien – houkuttelemista yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin. He voisivat levittää teoreettista ja metodista osaamistaan Suomeen ja liittää suomalaisia tutkijoita kansainvälisiin tutkijaverkostoihin. Monissa yhteyksissä on korostettu sitä, että Suomi tarvitsee hyvin koulutettuja, innovatiivisia ja ammattitaitoisia työntekijöitä, jotka lisäävät Suomen kilpailukykyä ja luovat uusia työpaikkoja. Aktiivisina palvelujen käyttäjinä he tukevat palveluelinkeinojen kannattavuutta. (Forsander ym. 2004)

Taloudellisen kilpailukyvyn takaamiseksi Suomi pyrkii houkuttelemaan tänne myös innovaattisia yrittäjiä ja opiskelijoita. Vuonna 2008 Suomessa oli noin 11 300 ulkomaalaista korkeakoulu-opiskelijaa eli noin neljä prosenttia opiskelijoista. Ulkomaalaisia tutkinto-opiskelijoita on EU-maissa keskimää-

rin seitsemän prosenttia. Opetusministeriön tavoitteena on, että heidän määränsä kaksinkertaistuu vuoteen 2015 mennessä. Myös vaihto-opiskelijoiden sekä lähtevien että saapuvien – joukkoja haluttaisiin kasvattaa tuhansilla. (HS 20.10.2008)

Tekniikka ja liiketalous ovat olleet perinteellisesti suosittuja ulkomaalaisten opiskelijoiden keskuudessa. Myös taidekorkeakoulut ovat vetäneet suhteellisen paljon ulkomaalaisia Suomeen. Kaupallisista ja teknillisistä korkeakouluista Svenska handelshögskolan, Teknillinen korkeakoulu ja Kauppa-korkeakoulu ovat olleet suosituimpia. Svenska handelshögskolanin suosiota selittää Ruotsin kansalaisten keskimääräistä suurempi osuus. (Alanen 2006)

Yliopistoista suosituimpia olivat Åbo Akademi ja Joensuun yliopisto. Helsingin yliopisto oli vasta kolmannella sijalla. Åbo Akademin suosiota selittää teknologinen tiedekunta, jonka opiskelijoista neljännes oli ulkomaan kansalaisia. Joensuun suosiota selittää venäläisten opiskelijoiden suhteellisen suuri määrä. (Alanen 2006)

Vuonna 2004 yliopistoissa opiskeli eniten Kiinan (663), Venäjän (577) ja Viron (344) kansalaisia. Seuraavaksi eniten oli Ruotsin (324), Saksan (230), Britannian (135), Yhdysvaltojen (134) ja Intian (132) kansalaisia. Ulkomaan kansalaisten osuus oli suhteellisesti suurin yliopistojen jatkokoulutuksessa (6,7 %) ja ammattikorkeakouluissa (2,9 %). Kiinalaisia kiinnosti eniten Teknillisen korkeakoulun sähkö- ja tietotekniikka. (Alanen 2006)

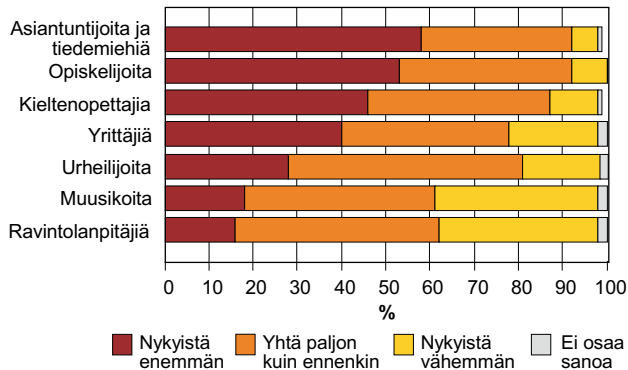
Vain noin kymmenen prosenttia Suomessa tutkinnon suorittaneista ulkomaalaisista on jäänyt Suomeen töihin. Opiskelijoiden, tutkijoiden, tiedemiesten ja heidän perheittensä houkuttelevuus ja sitoutuminen Suomeen riippuneee ainakin jossain määrin suomalaisten suhtautumisesta ulkomaalaisiin osaajiin.

Suhtautuminen ulkomaalaisiin opiskelijoihin ja asiantuntijoihin/tiedemiehiin

Enemmistö suomalaisista suhtautui kaikkina tutkimusajankohtina myönteisesti ulkomaalaisten opiskelijoiden, asiantuntijoiden /tiedemiesten vastaanottamiseen. Vuonna 2003 lähes puolet (47 %) kaikista suomalaisista ja runsas puolet (53 %) pääkaupunkiseudulla asuvista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia opiskelijoita. Vain joka seitsemäs (13 %) kaikista ja kahdeksan prosenttia pääkaupunkiseudulla asuvista toivoi, että ulkomaalaisia opiskelijoita otettaisiin vastaan nykyistä vähemmän. Muut kannattivat nykyistä käytäntöä: ulkomaalaisia opiskelijoita pitäisi ottaa vastaan suunnilleen yhtä paljon kuin ennenkin. (Kuvio 16; Jaakkola 2005, 39)

Tampereella asenteet ulkomaalaisia opiskelijoita kohtaan olivat myönteisempiä kuin muualla. Helsingissä, Espoossa/Kauniaisissa ja Turussa asenteet olivat seuraavaksi myönteisimpiä. Vantaalla, pikkukaupungeissa ja maaseudulla suhtautuminen ei ollut yhtä suopeaa, mutta sielläkin kielteiset asenteet

Kuvio 16. Suhtautuminen ulkomaalaisten osajien vastaanottamiseen pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %

olivat harvinaisia. Toiseksi yleisin vastaus kaikilla paikkakunnilla oli ”suunnilleen yhtä paljon kuin ennenkin”.

Myös suhtautuminen ulkomaalaisten asiantuntijoiden/tiedemiesten vastaanottamiseen oli voittopuolisesti myönteistä. Pääkaupunkiseudulla, Tampereella ja Vantaalla asenteet heitä kohtaan olivat myönteisempiä kuin muualla Suomessa. Vuonna 2003 lähes kaksi kolmasosaa Tampereella ja Vantaalla asuvista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän

ulkomaalaisia asiantuntijoita/tiedemiehiä.

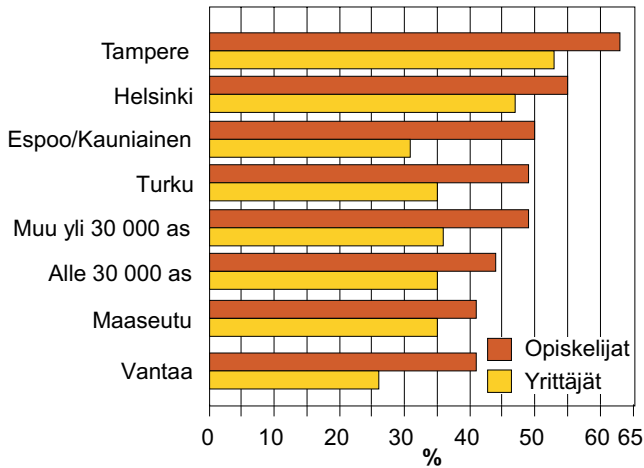
Suurimpien kaupunkien myönteisiä asenteita ulkomaalaisia opiskelijoita kohtaan selittää se, että niissä asuu runsaasti hyvin koulutettuja ihmisiä. Eniten koulutetut suhtautuivat ulkomaalaisten opiskelijoiden vastaanottamiseen myönteisemmin kuin vähän koulutusta saaneet. Jopa 71 prosenttia korkeasteen koulutuksen saaneista, mutta vain runsas kolmasosa perusasteen koulutuksen saaneista toivoi Suomen ottavan vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia opiskelijoita. Myös sukupuolten välillä oli eroja. Peräti 60 prosenttia naisista, mutta vain 44 prosenttia miehistä toivoi, että ulkomaalaisia opiskelijoita otettaisiin vastaan nykyistä enemmän. (Jaakkola 2005, 38–42)

Ulkomaalaiset yrittäjät ja urheilijat

Suhtautuminen ulkomaalasiin yrittäjiin jakoi mielipiteitä. Vain runsas kolmasosa kaikista, mutta yli puolet tamperelaisista ja lähes puolet helsinkiläisistä oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia yrittäjiä. Vain harvat helsinkiläiset vastustivat yrittäjien maahanmuuttoa.

Pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli eroja: Helsingissä suhtauduttiin ulkomaalasiin yrittäjiin huomattavasti myönteisemmin kuin Espoossa/Kauniiaisissa ja Vantaalla (kuviot 17). Lähes puolet helsinkiläisistä toivoi Suomeen nykyistä enemmän ulkomaalaisia yrittäjiä. Kielteiset asenteet olivat Helsingissä harvinaisia: Helsingissä vain joka seitsemäs (13 %), Espoossa/Kauniiaisissa vajaa neljännes (23 %), mutta Vantaalla runsas kolmasosa (38 %) suh-

Kuvio 17. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia opiskelijoita ja yrittäjiä haluavien osuus asuinalueen kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %

tautui ulkomaalaisten yrittäjiin kielteisesti (vähemmän). Vantaalla kielteiset asenteet olivat yleisempiä kuin myönteiset asenteet.

Suhtautuminen ulkomaalaisiin ravintolanpitäjiin ja muusikoihin oli torjuvampaa kuin ”ulkomaalaisiin yrittäjiin” yleiskäsitteenä. Myönteiset (enemmän) asenteet ulkomaalaisia ravintoloitsijoita ja muusikoita kohtaan olivat kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa harvinaisia. Erityisen harvinaisia ne olivat Espoossa/Kauniiaisissa. Lähes puolet espoolaisista (43 %) ja kolmasosa helsinkiläisistä ja vantaalaisista oli päinvastoin sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä vähemmän ulkomaalaisia ravintolanpitäjiä. Kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa valittiin kuitenkin yleisimmin säilyttävä vastausvaihtoehto: ulkomaalaisia ravintolanpitäjiä ja muusikoita olisi otettava vastaan suunnilleen yhtä paljon kuin ennenkin. (Kuvio 16)

Ulkomaalaisiin urheilijoihin suhtauduttiin pääkaupunkiseudulla ja koko maassa myönteisemmin kuin ravintolanpitäjiin ja muusikoihin (ks. Jaakkola 2005, 18, 38–42). Vantaalla asenteet ulkomaalaisia urheilijoita kohtaan olivat myönteisempiä kuin Helsingissä. Joka kolmas vantaalainen (32 %), mutta vain joka neljäs helsinkiläinen (24 %) oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia urheilijoita. Espoossa/Kauniiaisissa asuvat sijoittuivat heidän väliinsä (29 %).

Ulkomaalaiset palveluammateissa

Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle, Suomi tarvitsee lisää työvoimaa erityisesti hoito- ja hoiva-aloilla ja muissa palveluammateissa. Toistaiseksi työmarkkinakynnys on ollut korkea: Siivous on maahanmuuttajien tyypill-

nen ”sisääntuloammatti” (Forsander 2002). Vuonna 2004 ulkomaan kansalaisten yleisin ammatti Suomessa olikin siivooja: 2 627 ulkomaan kansalaista toimi siivoojina. Toiseksi eniten ulkomaalaisia oli valtionhallinnon asiantuntijatehtävissä. Seuraavaksi yleisimpiä ammatteja olivat keittiöapulainen, sairaala-apulainen ja lastenhoitaja. Pakolaisten keskuudessa yleisin ammatti oli ravintolaesimies ja toiseksi yleisin keittiöapulainen. Joka kymmenes pakolainen toimi siivoojana. (Nieminen 2008). Vielä 1980-luvulla maahanmuuttajien sosioekonomisen aseman jakauma muistutti huomattavasti enemmän kantaväestön sosioekonomisen aseman jakaumaa (Jaakkola 1991).

Maahanmuuttajien työllistymiskynnys on alentunut noususuhdanteen ja työvoimapulan myötä. Vuonna 2006 opetusalan ammattijärjestöön kuului 800 ulkomaan kansalaista. Vuonna 2004 lääkäreistä 313 oli ulkomaan kansalaisia (Nieminen 2007). Esimerkiksi kolmansista maista tulevien lääkärintutkintoja on laillistettu enemmän kuin sairaanhoitajan tutkintoja. Ulkomaalaisten sairaanhoitajantutkintojen yleisempi laillistaminen helpottaisi myös sairaanhoitajapulaa (Annika Forsander STT 6.8.2007).

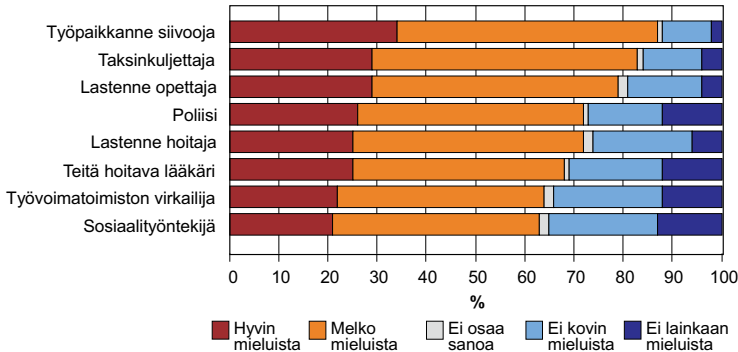
Myös tavallisten ihmisten suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen palveluammateissa on muuttunut myönteisemmäksi. Vuonna 2003 enemmistö suomalaisista (67 %) suhtautui hyvin tai melko myönteisesti ajatukseen ulkomaalaisesta hoitavana lääkärinään. Toisaalta joka kolmannen mielestä ulkomaalaisen lääkärin hoitoon joutuminen ”ei olisi kovin tai ei lainkaan mieluista”. Nuorten naisten (15–29 v) asenteet olivat tässäkin suhteessa myönteisimpiä. Runsas kolmasosa heistä hyväksyisi jopa hyvin mielellään ulkomaalaisen hoitavaksi lääkäriksen. Lähes puolet nuorista naisista pitäisi hyvin mieluisana myös ulkomaalaista lastenhoitajaa. Vanhempien naisten ja miesten asenteet olivat torjuvampia.

Alueelliset erot

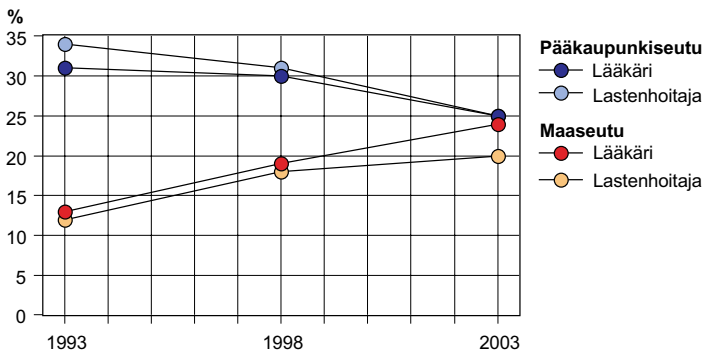
Pääkaupunkiseudulla asuvien suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen palveluammateissa oli hieman myönteisempää kuin koko maassa keskimäärin. Pääkaupunkiseudulla suhtauduttiin keskimääräistä myönteisemmin esimerkiksi ulkomaalaisen toimimiseen viranomaisena. Kaksi kolmasosaa pääkaupunkiseudulla asuvista, mutta vain runsas puolet kaikista vastaajista suhtautui hyvin tai melko myönteisesti ulkomaalaisen toimimiseen työvoimatoimiston virkailijoina ja sosiaalityöntekijöinä. Lähes kolme neljäsosaa pääkaupunkiseudulla asuvista, mutta vain runsas puolet koko väestöstä suhtautui hyvin tai melko myönteisesti ulkomaalaisten toimimiseen poliisina (vrt. Tanner 2007). Suomalaiset hyväksyisivät ulkomaalaisen kuitenkin mieluiten työpaikkansa siivoojaksi ja taksinkuljettajaksi kuin arvostetumpiin ammatteihin. (Kuvio 18; vrt. Jaakkola 2005, 42–43)

Pääkaupunkiseudun ja maaseudun asenteissa oli aiemmin eroja. Vuonna 1993 hyvin myönteiset asenteet ulkomaalaisia lääkäreitä ja lastenhoitajia

Kuvio 18. Suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen eräissä palveluammateissa pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %

Kuvio 19. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisen toimimiseen omien lasten hoitajana ja hoitavana lääkärinä. Pääkaupunkiseutu ja maaseutu vuosina 1993–2003, %

kohtaan olivat pääkaupunkiseudulla huomattavasti yleisempiä kuin maaseudulla. Vuoteen 2003 mennessä pääkaupunkiseudun ja maaseudun väliset asenne-erot ovat kaventuneet. Pääkaupunkiseudulla suhtautuminen ulkomaalaiseihin lääkäreihin, siivoojiin ja taksinkuljettajiin on muuttunut hieman varauksellisemmiksi. Maaseudulla heitä koskevat asenteet ovat muuttuneet aiempaa suopeammiksi. Vuonna 2003 hyvin myönteisesti suhtautuvien osuus oli suunnilleen sama. (Kuvio 19)

Kielteisten asenteiden osuuksissa oli kuitenkin edelleen eroja. Pääkaupunkiseudulla kielteiset (ei kovin/ei lainkaan mieluista) asenteet ulkomaalaisen toimimiseen työtoverina, esimiehenä ja kaikissa tutkimuksessa mainituissa palveluammateissa olivat harvinaisempia kuin muualla Suomessa.

Pääkaupunkiseudun kuntien väliset erot

Myös pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli eroja. Helsingissä suhtauduttiin ulkomaalaisten toimimiseen työelämän eri rooleissa myönteisemmin kuin

Taulukko 12. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen eräissä palveluammateissa. Pääkaupunkiseudun kunnat ja koko maa vuonna 2003, %

Hyvin mieluista, jos ulkomaalainen olisi	Helsinki	Espoo/ Kauniainen	Vantaa	Pääkaupunkiseutu	Koko maa
Työpaikkanne siivooja	39	33	19	34	33
Taksinkuljettaja	35	26	16	29	29
Lastenne hoitaja	30	23	12	25	26
Lastenne opettaja	35	25	14	29	26
Teitä hoitava lääkäri	31	21	13	25	25
Poliisi	31	26	8	26	23
Työvoimatoimiston virkailija	27	23	8	22	20
Sosiaalityöntekijä	26	20	6	21	20
(N)	(299)	(119)	(64)	(482)	(1 538)

muissa pääkaupunkiseudun kunnissa. Espoossa/Kauniaisissa hyvin myönteisten (hyvin mieluista) asenteiden osuus oli lähes yhtä suuri. Vantaalla hyvin myönteisten asenteiden osuus oli vähäisin (Taulukko 12).

Espoossa/Kauniaisissa mielipiteet olivat jakautuneet. Hyvin kielteiset asenteet olivat siellä yleisempiä kuin muualla pääkaupunkiseudulla. Joka viides Espoossa/Kauniaisissa asuva, mutta vain joka kymmenes helsinkiläinen ja vielä harvempi vantaalainen vastusti jyrkästi (ei lainkaan mieluista) ulkomaalaisen toimimista hoitavana lääkärinä ja poliisina. Joka kymmenes espoolainen suhtautui hyvin torjuvasti myös ulkomaalaisen toimimiseen omien lastensa hoitajana ja opettajana. Vain muutama prosentti helsinkiläisistä ja vantaalaisista oli näin jyrkällä kannalla. Vantaalla välteltiin jälleen muita yleisemmin voimakkaita (hyvin mieluista) kannanottoja. Siellä valittiin ”melko mieluista” -vastaus yleisemmin kuin Helsingissä ja Espoossa/Kauniaisissa.

Väestöryhmien väliset erot

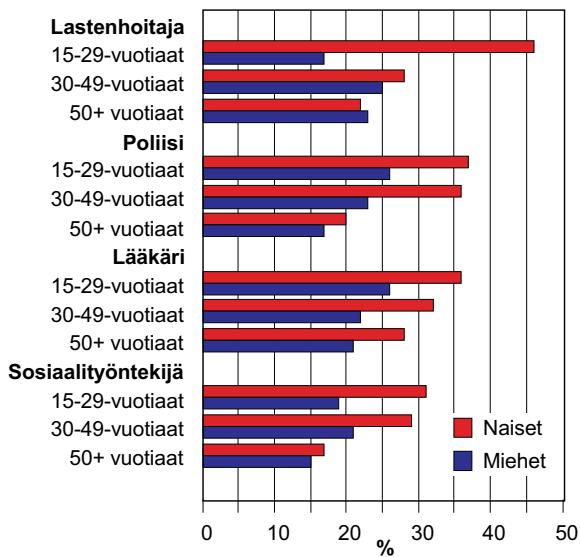
Asenteet vaihtelivat myös iän ja sukupuolen mukaan. Pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret ja naiset suhtautuivat ulkomaalaisiin lääkäreihin ja lastenhoitajiin myönteisemmin kuin miehet ja vanhemmat ihmiset. Rungas kolmasosa pääkaupunkiseudun nuorista naisista pitäisi jopa ”hyvin mieluisana”, jos heillä olisi ulkomaalainen hoitavana lääkärinä ja lähes puolet heistä hyväksyisi hyvin mielellään ulkomaalaisen omien lastensa hoitajaksi. Nuorten miesten asenteet ulkomaalaisiin lastensa hoitajina olivat muita kielteisempiä. (Kuvio 20)

Korkea-asteen koulutuksen saaneet, johtajat/ylemmät ja alemmat toimihenkilöt, opiskelijat ja vihreiden kannattajat suhtautuivat sekä pääkaupunkiseudulla että koko maassa keskimääräistä myönteisemmin ulkomaalaisiin työtovereina ja esimiehinä samoin kuin heidän toimintaansa vaikutusvaltai-

sisä lääkäri- ja viranomaistehtävissä ja vähemmän arvostetuilla matala-palkka-aloilla. Vähän koulutusta saaneiden ja keskustan kannattajien asenteet ulkomaalaisten toimintaan em. tehtävissä olivat varauksellisimmat.

Henkilökohtainen tutustuminen ainakin joihinkin Suomessa asuviin ulkomaalaisiin oli sekä pääkaupunkiseudulla että koko maassa yhteydessä maahanmuuttajien hyväksymiseen työtovereina, esimiehinä ja kaikissa edellä mainituissa palveluammateissa. (Jaakkola 2005, 42–43)

Kuvio 20. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisen toimimiseen poliisina, lääkärinä, lastenhoitajana ja sosiaalityöntekijänä iän ja sukupuolen mukaan pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %

Etninen hierarkia

Edellä on tutkittu suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin kiinnittä-mättä huomiota heidän etniseen taustaansa. Suhtautuminen maahanmuutta-jiin riippui kuitenkin paljolti siitä, mistä he ovat lähtöisin. Tässä luvussa tar-kastellaan kantaväestön suhtautumista kieleltään, kulttuuriltaan, ulkonäöl-tään ja lähtömaan elintason ja maantieteellisen sijainnin suhteen erilaisiin maahanmuuttajaryhmiin.

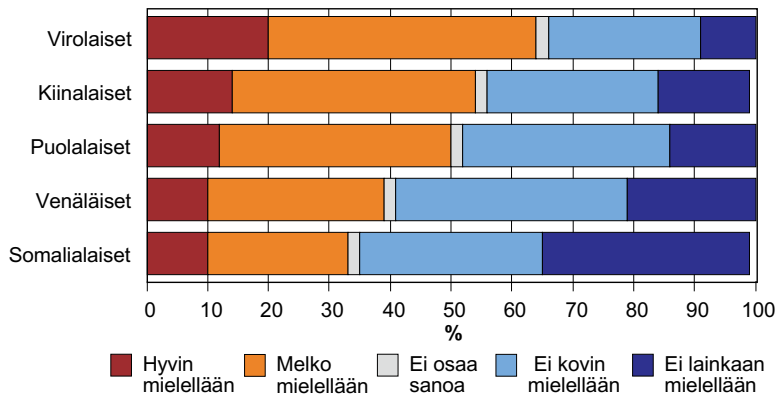
Vuosien 1987–2003 tutkimuksissa tutkittiin suhtautumista 22 eri kansal-lisuusryhmän maahanmuuttoon. Vuoden 2007 tutkimuksessa rajoituttiin vii-teen kansallisuusryhmään. Kysymys kuului: ”Kuinka mielellään näkisitte ko-ryhmään kuuluvien muuttavan Suomeen?” Vastausvaihtoehdot olivat: ”hy-ysin mielellään”, ”melko mielellään”, ”ei kovin mielellään”, ”ei lainkaan mie-lellään”, ”ei osaa sanoa.” Vuosina 1987–2003 tutkittiin lisäksi suhtautumista avioitumiseen 10 maahanmuuttajaryhmään ja viiteen kotimaiseen vähem-mistöryhmään (suomenruotsalaiset, saamelaiset, juutalaiset, muslimit, mustalaiset) kuuluvien kanssa (ks. Jaakkola 2005, 81–86, 139).

Tutkimukset osoittivat, että etnisiin ryhmiin suhtauduttiin eri tavalla. Suomalaiset suhtautuivat myönteisimmin kulttuurisesti läheisimmistä, kor-kean elintason maista tuleviin maahanmuuttajiin. Suhtautuminen meitä köy-hemmistä maista tuleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista erottu-viin vähemmistöihin oli varauksellisempaa. Vuosina 1987–2003 asenteet pohjoismaalaisiin, anglosakseihin ja inkerinsuomalaisiin olivat myönteisem-piä kuin muihin eurooppalaisiin, aasialaisiin ja afrikkalaisiin maahanmuutta-jiin. (Jaakkola 2005, 69–86)

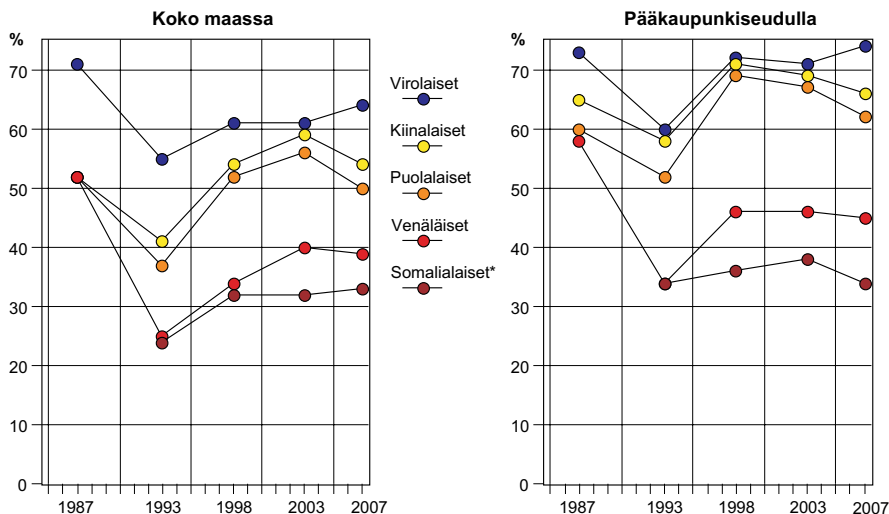
Vuonna 2007 tutkittiin asenteita viiteen etniseen ryhmään: yhtäältä lähi-alueilta tuleviin virolaisiin, venäläisiin ja puolalaisiin ja toisaalta kulttuuri-esti ja ulkonäöltään suomalaisista erottuviin kiinalaisiin ja somalialaisiin. Tutkimus osoitti, että suhtautuminen näiden ryhmien maahanmuuttoon oli myönteisempää kuin laman ja suurtyöttömyyden aikana (1993). Asenteet eri ryhmiä kohtaan vaihtelivat kuitenkin huomattavasti. Suhtautuminen virolais-ten maahanmuuttoon oli myönteisintä. Toiseksi myönteisimmin suhtaudut-tiin puolalaisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon. Asenteet venäläisten maa-hanmuuttoa kohtaan olivat varauksellisempia. Alunperin turvapaikanhaki-joina ja perheen yhdistämisen vuoksi tulleiden somalialaisten maahanmuut-toon suhtauduttiin torjuvimmin. (Kuviot 21–22; liitetaulukko 1).

Vaikka asenteet useimpia kansallisuusryhmiä kohtaan ovat muuttuneet laman jälkeen suopeammiksi, suhtautuminen virolaisten ja venäläisten maa-

Kuvio 21. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon vuonna 2007, %

Kuvio 22. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmiin kuuluvien maahanmuuttoon koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2007, %

* Vuonna 1987 somalialaisia koskevaa kysymystä ei esitetty

”Näkisi hyvin tai melko mielellään ko. kansallisuusryhmään kuuluvien muuttavan Suomeen”

hanmuuttoon ei ole palautunut vuoden 1987 tasolle (kuvio 22). On kuitenkin huomattava, että Neuvostoliiton hajottua ja inkerinsuomalaisten saatua paluumuutto-oikeuden (1990) Suomeen on muuttanut runsaasti virolaisia ja venäläisiä. Vuonna 2007 vastaus ”nykyistä enemmän” merkitsi paljon suurempia maahanmuuttajamääriä kuin vuonna 1987, jolloin Suomessa oli vasta vähän ulkomaalaisia.

Taulukko 13. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %

Näkisi hyvin tai melko mielellään ko. ryhmään kuuluvien muuttavan Suomeen

	Virolaiset	Puolalaiset	Venäläiset	Kiinalaiset	Somalialaiset	N
Pääkaupunkiseutu	74	62	45	66	34	201
Helsinki	79	66	47	72	39	124
Vantaa	62	49	40	56	19	59
Tampere	62	53	37	76	36	30
Turku	71	48	46	82	47	57
Muu kaupunki,						
Yli 30 000 as.	68	52	42	56	37	317
Alle 30 000 as. kaupunki	56	41	33	44	26	259
Maaseutu	62	44	35	44	34	166
Koko maa	64	50	39	54	33	1 030

Liitetaulukossa 1 on kuvattu suomalaisten suhtautumista eri kansallisuusryhmiin vuosina 1987–2007 hienojakoisemman, neliluokkaisen asennejaottelun mukaan. Somalialaisia koskevia kysymyksiä ei esitetty vuonna 1987, koska valtaosa heistä on muuttanut Suomeen vasta 1990-luvun alun jälkeen.

Alueelliset erot

Suhtautuminen eri kansallisuusryhmiin vaihteli alueellisesti. Pääkaupunkiseudulla suhtauduttiin virolaisten, puolalaisten, venäläisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2007 kolme neljäsosaa pääkaupunkiseudulla asuvista näkivi hyvin tai melko mielellään virolaisten muuttavan Suomeen. Kaksi kolmasosaa suhtautui myönteisesti myös puolalaisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon. Vuonna 2007 pääkaupunkiseudulla asuvien asenteet virolaisia, puolalaisia ja kiinalaisia kohtaan olivat jopa yhtä myönteisiä kuin vuonna 1987 (kuvio 22).

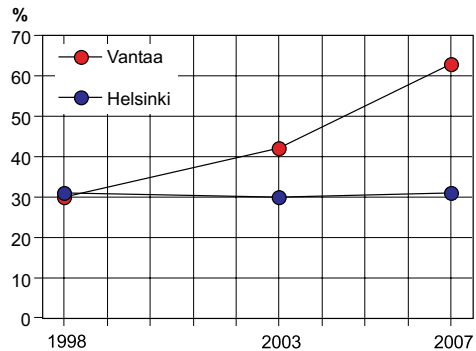
Myös kaupunkien välillä oli eroja. Vuonna 2007 Helsingissä suhtauduttiin virolaisten ja puolalaisten maahanmuuttoon suopeammin kuin muualla Suomessa. Turussa ja Helsingissä venäläisiin suhtauduttiin suurin piirtein samalla tavoin. Turkulaisten asenteet kiinalaisia ja somalialaisia kohtaan olivat sen sijaan muita myönteisempiä (taulukko 13 ja liitetaulukko 2). Suhtautumisen somalialaisiin oli kielteisintä Vantaalla.

Tampereella, keskisuurissa kaupungeissa (yli 30 000 as) ja maaseudulla asenteet somalialaisia kohtaan ovat muuttuneet 1990-luvun alun jälkeen suopeammiksi. Helsingissä suhtautuminen somalialaisten maahanmuuttoon oli sen sijaan vuosina 1993 ja 2007 suurin piirtein samanlaista, mutta vuonna 1998 tilapäisesti myönteisempää. Vantaalla asenteet somalialaisten maahanmuuttoa kohtaan ovat sen sijaan kiristyneet: Vuosina 1998–2007 hyvin kiel-

teisesti somalialaisiin suhtautuvien osuus kaksinkertaistui Vantaalla. Vuonna 2007 lähes kaksi kolmasosaa vantaalaisista ilmoitti, että ”ei näkisi lainkaan mielellään somalialaisten muuttavan Suomeen” (kuvio 23). Vantaalaiset suhtautuivat myös virolaisten, puolalaisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon huomattavasti varauksellisemmin kuin helsinkiläiset (taulukko 13 ja liite 2).

Vantaalaisten torjuvia asenteita voisi selittää heidän vähäisempi koulutuksensa. Vantaalaiset ilmoittivat myös tuntevansa henkilökohtaisesti harvempia Suomessa asuvia ulkomaalaisia kuin helsinkiläiset. MCA osoitti, että vantaalaisten asenteet somalialaisia kohtaan olivat vuosina 2003 ja 2007 kielteisempiä kuin helsinkiläisten myös silloin, kun verrattiin iän, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja ulkomaalaisten tuttavien määrän suhteen vastaavassa asemassa olevia vantaalaisia ja helsinkiläisiä. Aiemmat, vuonna 2003 tehdyt haastattelut osoittivat, että Vantaalla kannatettiin myös rasistisia asenneväittämiä yleisemmin kuin Helsingissä silloinkin, kun em. taustamuuttujien vaikutus oli vakioitu.

Kuvio 23. Hyvin kielteinen suhtautuminen somalialaisten maahanmuuttoon Helsingissä ja Vantaalla vuosina 1998–2007, %. ”Ei näkisi lainkaan mielellään somalialaisten muuttavan Suomeen”

Taulukko 14. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon sukupuolen, iän, puoluekannan ja ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuonna 2007, %

Hyvin/melko myönteisesti		15–29 v	30–49 v	50 v tai yli	Nuoret – vanhimmat
Virolaisiin	Miehet	66	71	74	-8
	Naiset	68	56	60	8
Puolalaisiin	Miehet	53	47	49	4
	Naiset	68	46	44	24
Venäläisiin	Miehet	42	36	44	-2
	Naiset	52	36	36	16
Kiinalaisiin	Miehet	64	54	47	17
	Naiset	77	58	49	28
Somalialaisiin	Miehet	35	22	29	6
	Naiset	48	38	36	12

Väestöryhmien väliset erot

Ikä ja sukupuoli. Eri väestöryhmissä suhtauduttiin eri kansallisuusryhmiin eri tavalla. Vuonna 2007 naisten asenteet venäläisiä, puolalaisia, kiinalaisia ja somalialaisia kohtaan olivat myönteisempiä kuin miesten. Miehet suhtautui-

Taulukko 15. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2007, %

”Näkisi hyvin tai melko mielellään ko. ryhmään kuuluvien muuttavan Suomeen”

	Virolaiset	Kiinalaiset	Puolalaiset	Venäläiset	Somalialaiset	N
Nainen	60	56	51	40	40	539
Mies	70	51	48	38	27	491
15–17 v.	59	61	54	38	35	82
18–24 v.	71	67	61	50	41	145
25–29 v.	67	75	60	47	46	82
30–39 v.	61	53	45	32	30	149
40–49 v.	61	55	48	37	30	128
50–64 v.	69	49	48	40	32	275
65 v.–	62	38	42	37	31	169
Korkea-aste	83	75	65	52	47	170
Ylempi keskiaste	64	51	47	35	27	145
Keskiaste	63	54	48	40	34	389
Perusaste	55	41	42	32	28	324
Opiskelija	74	72	66	51	44	192
Johtaja/ylempi toimihenkilö	81	72	61	47	42	93
Alempi toimihenkilö	78	70	56	38	37	115
Työntekijä	56	48	42	29	29	307
Eläkeläinen	63	37	45	35	39	230
Vihreät	85	83	70	60	64	81
Vas	66	65	61	60	48	51
Kok	74	52	53	36	23	103
Sdp	61	52	47	36	30	198
Keskusta	62	45	41	33	25	169
Tuntee yli 10 ulkomaalaista						
Suomessa	78	71	66	53	49	136
Tuntee 6–9	74	58	58	48	36	168
Tuntee 3–5	69	56	53	40	35	258
Tuntee 1–2	59	55	55	38	32	206
Ei tunne yhtään	52	41	36	28	21	259

vat sen sijaan virolaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin naiset. Sekä miesten että naisten asenteet ovat 1990-luvun laman jälkeen muuttuneet myönteisemmiksi. Vuonna 2007 miesten ja naisten väliset erot olivat huomattavasti suuremmat somalialaisia kuin muita kansallisuusryhmiä koskevissa asenteissa. (Taulukko 14)

Nuoret aikuiset (18–29 v) suhtautuivat muita myönteisemmin puolalaisien, kiinalaisten, venäläisten ja somalialaisten maahanmuuttoon (taulukko 14). Iän ja sukupuolen samanaikainen tarkastelu osoitti, että naisten asenteet somalialaisia kohtaan olivat kaikissa ikäryhmissä huomattavasti myönteisempiä kuin miesten. Lähes puolet teini-ikäisistä ja nuorista (15–29 v) naisista, mutta vain runsas kolmasosa samanaikaisista miehistä suhtautui myönteisesti

Taulukko 16. Myönteinen suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon puoluekannan mukaan vuosina 1987–2007, %

	1987	1993	1998	2003	2007
Vihreät	77	42	63	70	60
Vasemmisto/SKDL	58	41	42	45	60
Kokoomus	41	17	35	36	36
Sosiaalidemokraatit	60	25	25	39	36
Keskusta	39	21	22	32	25

sesti somalialaisten maahanmuuttoon. 30 vuotta täyttäneet miehet suhtautuivat somalialaisiin vielä torjuvammin kuin nuoret miehet ja vanhemmat naiset.

Nuorten miesten asenteet myös venäläisiä ja puolalaisia kohtaan olivat varauksellisempia kuin nuorten naisten. Vanhemmissa ikäryhmissä miesten asenteet virolaisten maahanmuuttoa kohtaan olivat sen sijaan myönteisempiä kuin naisten.

Naisten keskuudessa sukupolvien väliset asenne-erot olivat yleensä suuremmat kuin miesten keskuudessa. Nuoret naiset hyväksyvät venäläisten, puolalaisten, kiinalaisten ja somalialaisten maahanmuuton huomattavasti yleisemmin kuin 50 vuotta täyttäneet naiset.

Nuorten ja vanhimpien (50 +) naisten erot olivat erityisen suuret kiinalaisia ja puolalaisia koskevissa asenteissa (taulukko 15).

Koulutus ja sosioekonominen asema. Vuonna 2007 eniten koulutettujen, johtajien/ylempien toimihenkilöiden ja opiskelijoiden asenteet kaikkia kansallisuusryhmiä kohtaan olivat muita myönteisempiä. Alempien toimihenkilöiden asenteet olivat myönteisempiä kuin työntekijöiden. Eläkeläiset suhtautuivat venäläisiin ja somalialaisiin myönteisemmin kuin työntekijät. (Taulukko 14)

Puoluekanta. Vuonna 2007 kaikkien puolueiden kannattajat suhtautuivat virolaisten, puolalaisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin venäläisten ja somalialaisten maahantuloon. Puolueiden välillä oli kuitenkin eroja. Vihreiden etniset asenteet olivat myönteisimpiä ja vasemmistoliiton kannattajien yleensä toiseksi myönteisimpiä. Poikkeuksen muodostivat venäläiset, joihin vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat yhtä myönteisesti kuin vihreät. Vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa asenteet venäläisiä kohtaan ovat sitä paitsi palautuneet Neuvostoliiton hajoamista edeltävälle tasolle. Vuosina 1987 ja 2007 kuutisenkymmentä prosenttia skdl/vasemmistoliiton kannattajista suhtautui hyvin tai melko myönteisesti venäläisten maahanmuuttoon. (Taulukko 16).

Vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat eivät myöskään tee suurta eroa eri kansallisuusryhmien välillä: he suhtautuvat niihin tasa-arvoisemmin kuin muiden puolueiden kannattajat. Kokoomuksen, sosiaalidemokraattien ja keskustan kannattajat suhtautuivat sen sijaan kovin eri tavoin eri kansallisuus-

ryhmiin. Esimerkiksi kokoomuksen kannattajista kolme neljäsosaa hyväksyisi (hyvin/melko mielellään) virolaisten maahanmuuton, mutta vain joka neljäs heistä suhtautui näin myönteisesti somalialaisten maahanmuuttoon. (Taulukko 14)

Puoluepoliittinen ideologia näkyi paljaimmin silloin, kun verrattiin koulutuksen ja muiden em. taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa olevia henkilöitä. Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat silloin myös entisen sosialistisen maan Puolan kansalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin muiden puolueiden kannattajat. (Taulukko 17)

Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin. Vuonna 2007 tutustumisen ainakin joihinkin Suomessa asuviin ulkomaalaisiin henkilökohtaisesti oli yhteydessä myönteisiin asenteisiin kaikkien em. etnisten ryhmien maahanmuuttoa kohtaan. Myös ne, joilla oli eniten henkilökohtaisia kontakteja, suhtautuivat eri ryhmiin eri tavalla. Hekin asettivat kansallisuusryhmät samaan suosituimmuusjärjestykseen – etniseen hierarkiaan – kuin muut.

Mitä tekijät selittävät eniten suhtautumista eri kansallisuusryhmiin?

Vuonna 2007 koulutus ja puoluekanta selittivät eniten suhtautumista eri kansallisuusryhmiin silloin, kun iän, sukupuolen, asuinkunnan kaupunkimaisuuden ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrän vaikutus oli vakioitu MC-analyysin avulla. Asuinpaikkakunnan kaupunkimaisuudella ei ollut yhteyttä virolaisia, venäläisiä ja puolalaisia koskeviin asenteisiin enää silloin, kun iän, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja maahanmuuttajakontaktien vaikutus oli vakioitu. MC-analyysissä pääkaupunkiseutua on tarkasteltu yhtenä kokonaisuutena ja Tampereen ja Turun tiedot on yhdistetty samaan ryhmään. (Taulukko 17)

Asuinkunnan koolla ja kaupunkimaisuudella oli sen sijaan yhteys kiinalaisia ja somalialaisia koskeviin asenteisiin myös silloin, kun em. taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu. Suhtautuminen kiinalaisiin ja somalialaisiin oli Turussa/Tampereella silloin myönteisempää. (Edellä todettiin, että somalialaisiin suhtauduttiin Turussa myönteisemmin kuin Tampereella.) Taustatekijöiden vakiointi vaikutti pääkaupunkiseutua koskeviin tuloksiin: Pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla asenteet somalialaisten maahanmuuttoa kohtaan olivat keskimäärin kielteisempiä kuin muualla Suomessa sen jälkeen, kun iän, sukupuolen, koulutuksen, puoluekannan ja henkilökohtaisten kontaktien vaikutus oli vakioitu. (Taulukko 17)

MCA osoitti, että vihreiden muita myönteisemmät asenteet kansallisuusryhmiä kohtaan eivät johtuneet vain heidän muita yleisemmästä kaupunkilaisuudestaan tai muita korkeammasta koulutuksestaan. Tulokset säilyivät sa-

Taulukko 17. Eri kansallisuusryhmiin suhtautumista selittävät sosiaaliset ja demografiset tekijät tärkeysjärjestyksessä vuonna 2007

	Myönteinen asenne	Kielteinen asenne	Eta	Beta	Sign.
Puolalaiset					
Koulutus	Korkea-aste	Perusaste	0,152	0,136	.001
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Keskusta	0,171	0,145	.032
Kontaktit	Tuntee yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	Tuntee 0–2 ulkomaalaista Suomessa	0,187	0,158	.000
Ikä	15–34 v., 65 v.–	35–64 v.	0,107	0,112	.028
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Ei yhteyttä		0,096	0,034	.952
Sukupuoli	Ei yhteyttä		0,042	0,035	.276
N= 989, R=.294, R2=.087					
Venäläiset					
Koulutus	Korkea-aste, keskiaste	Perusaste, ylempi keskiaste	0.184	0.2	.000
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Kokoomus	0.195	0.186	.000
Kontaktit	Tuntee yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	Tuntee 0–2 ulkomaalaista Suomessa	0.167	0.15	.000
Ikä	15–24 v.	65 v.–	0.055	0.128	.021
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Ei yhteyttä		0.076	0.039	.872
Sukupuoli	Ei yhteyttä		0.003	0.004	.910
N= 989, R=.321 R2=.103					
Kiinalaiset					
Koulutus	Korkea-aste	Perusaste	0.206	0.185	.000
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Kokoomus	0.222	0.182	.005
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Turku, Tampere	Muu Suomi	0.166	0.136	.000
Kontaktit	Tuntee yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	Tuntee 0–2 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	0.173	0.123	.002
Ikä	15–34 v.	35 v.–	0.152	0.117	.013
Sukupuoli	Nainen	Mies	0.063	0.064	.000
N= 989, R=.294, R2=.087					
Somalialaiset					
Puoluekanta	Vihreät, vasemmistoliitto	Kokoomus	.265	.240	.000
Koulutus	Korkea-aste	Perusaste	.170	.198	.000
Kontaktit	Tuntee yli 10 Suomessa asuvaa ulkomaalaista	Tuntee 0–2 ulkomaalaista Suomessa	.142	.145	.018
Ikä	15–24 v., 65 v.–	25–49 v.	.087	.139	.001
Sukupuoli	Nainen	Mies	.146	.136	.000
Asuinkunnan kaupunkimaisuus	Turku, Tampere	Pääkaupunkiseutu, maaseutu	.080	.113	.000
N= 989, R= .388, R2=.150					

mansuuntaisina myös silloin, kun verrattiin niiden ja muiden em. taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa olevia henkilöitä.

Vasemmistoliiton kannattajien asenteet olivat tällöin toiseksi myönteisimpiä. Kokoomuksen kannattajat suhtautuivat eri kansallisuusryhmiin suurin piirtein samalla tavoin kuin keskustan ja sosiaalidemokraattien kannattajat. Puolueiden järjestys muuttui kuitenkin MC-analyysin jälkeen. Kokoo-

muksen kannattajat suhtautuivat venäläisten, kiinalaisten ja somalialaisten maahanmuuttoon kielteisemmin kuin muut silloin, kun em. taustatekijöiden yhteys asenteisiin oli vakioitu. Vain puolalaiset muodostivat poikkeuksen. Keskustan kannattajat suhtautuivat kaikkein varauksellisemmin puolalaisten maahantuloon sekä ennen taustatekijöiden vakiointeja että niiden jälkeen. Kokoomukset kannattajat suhtautuivat muita suopeammin virolaisten maahanmuuttoon. Puoluekanta ei kuitenkaan vaikuttanut virolaisia koskeviin asenteisiin enää sen jälkeen, kun muiden taustatekijöiden vaikutus asenteisiin oli vakioitu.

Korkea koulutus oli yhteydessä myönteisiin asenteisiin kaikkia etnisiä ryhmiä kohtaan. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden asenteet poikkesivat huomattavasti muista myös silloin kun em. taustatekijät oli vakioitu.

Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin olivat kaikilla asuinpaikkakunnilla yhteydessä myönteisiin asenteisiin etnisiä ryhmiä kohtaan myös silloin, kun asuinkunnan kaupunkimaisuuden ja muiden em. taustatekijöiden vaikutus tuloksiin oli vakioitu.

Vuonna 2007 miehet suhtautuivat naisia myönteisemmin virolaisten maahanmuuttoon. Naiset suhtautuivat sen sijaan miehiä myönteisemmin ulkonäöltään kantaväestöstä erottuvien ja kaukaisista kulttuureista lähtöisin olevien kiinalaisten ja somalialaisten maahanmuuttoon. MC-analyysi osoitti, että sukupuolella oli myös itsenäinen, muista taustatekijöistä riippumaton vaikutus kiinalaisia ja somalialaisia koskeviin asenteisiin. Naisten asenteet olivat kaikenkokoisilla paikkakunnilla myönteisempiä kuin miesten myös silloin, kun koulutuksen ja muiden em. taustatekijöiden vaikutus tuloksiin vakioitiin. Miesten ja naisten asenne-erot virolaisia, puolalaisia ja venäläisiä kohtaan sen sijaan katosivat sen jälkeen, kun em. taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu.

Iällä ei ollut itsenäistä, em. taustatekijöistä riippumatonta yhteyttä virolaisia, puolalaisia ja venäläisiä koskeviin asenteisiin. Ikä vaikutti muista taustatekijöistä riippumatta vain kiinalaisia ja somalialaisia koskeviin asenteisiin. Nuorimmat ja iäkkäimmät vastaajat suhtautuivat keskimmäistä ikäryhmää myönteisemmin somalialaisten maahanmuuttoon. Nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat suhtautuivat kiinalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin vanhemmat ihmiset myös silloin, kun muiden taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu.

Islamin usko ja rasismi

Suomessa uskonnonvapaus on lailla turvattu perusoikeus. Uusi uskonnonvapauslaki astui voimaan 1.8.2003. Sen mukaan uskonnonvapauteen kuuluu oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus sekä oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Uuden uskonnonvapauslain taustalla on ajatus positiivisesta uskonnonvapaudesta. Siinä uskonto ymmärretään paitsi yksilön valinnaksi myös yhteisön perinteen osaksi. Valtion tehtävänä on turvata uskonnonvapaus ja luoda edellytykset sen toteutumiseksi. (Uskonnonvapauslaki ja kirkon jäsenyys. www.evl.fi/avain/uskonnonvapaus/)

Maahanmuuton lisääntyessä Suomessa asuvien islaminuskoisten määrä on kasvanut. Suomessa arvioidaan nykyisin asuvan vähintään 40 000 muslimia. Tataareja on noin 665. Maahanmuuttajien ensimmäiseen sukupolveen kuuluvia muslimeja on noin 27 000, toiseen sukupolveen kuuluvia 9 000–13 000 ja käännyttäisiä noin tuhat. Äidinkielen mukaan rekisteröidyistä muslimiryhmistä suurimmat ovat somalit, arabit, kurdit, Kosovon albaanit, turkkilaiset, iranilaiset ja bosnialaiset. (Martikainen 2008, 62–84; HS 22.10.2008, A6)

Kaikilla suurimmilla paikkakunnilla on ainakin yksi moskeija. Varsinaisia moskeijayhteisöjä toimii Suomessa noin 40 ainakin 18 paikkakunnalla. Helsingissä moskeijoita on kymmenkunta ja Espoossa, Tampereella, Turussa ja Vantaalla kahdesta viiteen. (Martikainen 2008, 62–84; HS 22.10.2008, A6)

”Islam Suomessa” -kirjan (2008) tekijöiden mukaan kielteinen julkisuus leimaa tämän päivän islam-kuvaa. ”Hyvin usein juuri kielteiset ilmiöt, kuten terrorismi ja väkivalta liitetään islamiin, vaikka myös myönteisistä asioista voisi kertoa kokemuksia Yhdysvalloista ja Britanniasta”, totesivat Pentti Raittila, Mari Maasilta ja Karin Creutz-Kämppi kirjan julkistamistilaisuudessa (Lehdistötiedote 21.10.2008). ”Yhdysvalloissa uskonnolliset yhteisöt ovat yksi keskeisimpiä integraatiota tukevia yhteisöjä. Usein juuri uskonnolliset yhteisöt tarjoavat peruspalveluja, koska yhteiskunta ei muutoin sitä tee. Kirkot, moskeijat ja erilaiset temppelit tarjoavat laajoja palveluja uusille tulokkaille”, kertoi Miamin uskonnollista monimuotoisuutta tutkinut professori Alex Stepick (Lehdistötiedote 21.10.2008).

Suhtautuminen islamin uskon harjoittamiseen

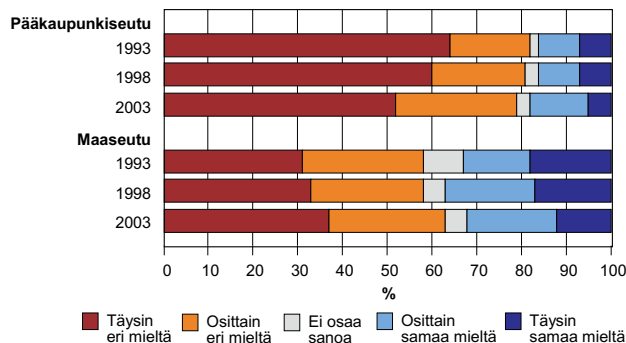
Tässä luvussa tutkitaan, miten tavalliset suomalaiset suhtautuivat vuosina 1987–2003 islamin uskon harjoittamiseen Suomessa. Tuloksia on esitetty jo aiemmassa julkaisussa (Jaakkola 2005, 92). Tässä esityksessä keskitytään alueellisiin asenne-eroihin. Vuosina 1987 ja 2007 tehdyissä tutkimuksissa islamin uskoa koskevia kysymyksiä ei esitetty.

Suhtautumista islamin uskon harjoittamiseen mitattiin seuraavan asenneväittämän avulla: ”Suomessa ei tulisi sallia islamin uskonnon harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme.”

Vastausvaihtoehdot olivat: ”Täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”osittain eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Tulokset osoittavat, että osa suomalaisista suhtautui torjuvasti islamin uskon harjoittamiseen Suomessa. Vuonna 2003 joka neljäs (24 %) suomalainen oli täysin (10 %) tai osittain (14 %) sitä mieltä, että ”Suomessa ei tulisi sallia islamin uskonnon harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme.” Vain vajaa puolet vastaajista (43 %) oli täysin eri mieltä väittämän kanssa. Suhtautuminen islamin uskoon on kuitenkin muuttunut laman (1993) jälkeen hieman sallivammaksi.

Asenteet islamin uskon harjoittamista kohtaan vaihtelivat alueellisesti. Vuonna 2003 maaseudulla suhtauduttiin islamin uskon harjoitukseen kielteisemmin kuin pääkaupunkiseudulla. Joka kolmas (32 %) maaseudun, mutta vain 19 prosenttia pääkaupunkiseudun vastaajista oli täysin tai osittain sitä mieltä, että ”Suomessa ei tulisi sallia islamin uskonnon harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme.” Vuosina 1993–2003 kielteisen väittämän voimakas kannatus (täysin samaa mieltä) vähentyi maaseudulla ja sen vastustus (täysin eri mieltä) kasvoi. Pääkaupunkiseudulla asenteet muuttuivat päinvastaiseen suuntaan: kielteisen väittämän jyrkkä tuomitseminen (täysin eri mieltä) väheni ja ”osittain samaa/eri mieltä” väittämän kanssa olevien osuus kasvoi. Näiden muutosten seurauksena pääkaupunkiseudun ja maaseudun asenteet lähenivät toisiaan. (Kuvio 24)

Kuvio 24. Kielteinen suhtautuminen islamin uskon harjoittamiseen pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1993–2003, %

Taulukko 18. Suhtautuminen islaminuskoisten ja eri rotuihin kuuluvien oikeuksiin asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N ¹
”Suomen ei tulisi sallia islamin uskon harjoittamista, koska se uhkaa meidän kulttuuriamme”							
Helsinki	6	11	26	55	2	100	299
Espoo/Kaunianen	7	20	30	43	1	100	119
Vantaa	5	11	26	53	3	100	64
Tampere	7	8	29	54	2	100	111
Turku	3	16	40	40	2	100	67
Yli 30 000 as	12	9	30	47	3	100	435
Alle 30 000 as	12	19	37	31	1	100	253
Maaseutu	12	20	26	37	4	100	337
Koko väestö	10	14	30	43	3	100	1 538
”Joihinkin rotuihin kuuluvat eivät kertakaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa.”							
Helsinki	10	21	20	47	2	100	299
Espoo/Kaunianen	10	24	27	38	1	100	119
Vantaa	23	29	25	21	3	100	64
Tampere	12	22	21	43	2	100	111
Turku	4	31	29	33	3	100	67
Yli 30 000 as	16	32	19	26	7	100	435
Alle 30 000 as	14	31	26	27	3	100	253
Maaseutu	8	31	21	27	3	100	337
Koko väestö	15	30	21	30	4	100	1 538

¹Pääkaupunkiseudun kuntia koskevat luvut on laskettu pääkaupunkiseudun erityisaineistosta (N=482).

Pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli eroja. Espoossa/Kauniaisissa islamin uskon harjoittamiseen suhtauduttiin kielteisemmin kuin Helsingissä ja Vantaalla. Espoossa/Kauniaisissa islamin uskon harjoituksen kieltämistä kannatettiin (täysin tai osittain) yleisemmin kuin Helsingissä ja Vantaalla. Myös islamin uskon harjoituksen kieltöä suosittavan väittämän jyrkkä vastustaminen oli siellä harvinaisempaa kuin Helsingissä ja Vantaalla. (Taulukko 18)

Myös muut sosiaaliset ja demografiset taustatekijät vaikuttivat islamin uskoa koskeviin asenteisiin (Jaakkola 2005, 92). Miehet, nuorimmat ja vanhimmat vastaajat, vähiten koulutusta saaneet, työntekijät, eläkeläiset ja keskustan kannattajat halusivat muita yleisemmin kieltää islamin uskon harjoittamisen Suomessa. Naiset, keski-ikäiset (25–49-vuotiaat), eniten koulutetut, johtajat/ylemmät ja alemmat toimihenkilöt, yrittäjät, opiskelijat ja vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat vastustivat islamin uskon harjoittamisen kieltämistä muita yleisemmin. Myös kontaktit maahanmuuttajiin vaikuttivat asenteisiin: Ne, jotka tunsivat useita Suomessa asuvia ulkomaalaisia henkilökohtaisesti, suhtautuivat islamin uskon harjoittamiseen sallivammin kuin ne, jotka eivät tunteneet yhtään Suomessa asuvaa ulkomaalaista.

Suhtautuminen eri rotuihin kuuluviin

Robert Milesin (1994) mukaan ei ole sinänsä rasistista väittää, että on 'luonnollista' pitää 'omaa lajiaan' muita parempana, vaikka väitteen totuudellisuutta on syytä epäillä. Ongelmallista on se, että "siinä oikeutetaan eksplisiititesti suosimisen ja myös syrjimisessä prosessi: etusijalle asettaminen on arvojärjestyksen asettamista, mikä väistämättä merkitsee jonkin toisen asian, henkilön tai ryhmän torjumista. Rasismikeskustelun yhteydessä on silloin merkitystä niillä kriteereillä, joilla 'oma laji' ja siten 'Toinen' kategorisoidaan, ja joilla suosiminen ja syrjiminen selitetään." (Miles 1994, 21)

Rasismien klassinen määritelmä on seuraava: "Rasismi koostuu sarjasta kuvitelmia, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurin suhteen ylivoimainen ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle". Karmela Liebkind (1994) korostaa, että yhteiskuntatieteiden tehtävä on puhdistaa rodun käsite perättömistä merkityksistään. Yhä uudelleen on tähdennettävä sitä, että ihmisten fyysisistä ominaisuuksista ei voi tehdä suoraviivaisia johtopäätöksiä heidän sosiaalisista ja psyykkisistä ominaisuuksistaan. (Liebkind 1994, 39, 42–43).

Rasistiset asenteet Suomessa. Vuosina 1993–2003 tutkittiin suomalaisten suhtautumista eräisiin rasistisiin asenneväittämiin. Tuloksia on esitetty laajemmin aiemmissä tutkimuksissa (ks. Jaakkola 2005, 87–97). Tässä tutkimuksessa keskitytään alueellisiin asenne-eroihin.

Vuonna 2003 lähes puolet suomalaisista kannatti täysin (15 %) tai osittain (30 %) seuraavaa väittämää: "Joihinkin rotuihin kuuluvat eivät kerta kaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa". Vain vajaa kolmasosa oli täysin eri mieltä väittämän kanssa. Isoimmista kaupungeissa väittämää vastustettiin eniten. Helsingissä, Espoossa, Tampereella ja Turussa "vain" joka kolmas vastaaja oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Vantaa oli jälleen poikkeus. Runsas puolet (52 %) vantaalaisista oli täysin tai osittain sitä mieltä, että "joihinkin rotuihin kuuluvat eivät kerta kaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa". Vantaalla oli myös eniten (23 %) niitä, jotka olivat jopa täysin samaa mieltä tämän väittämän kanssa. Helsingissä ja Tampereella väittämää vastustettiin jyrkimmin, mutta sielläkin vain alle puolet vastaajista tuomitsi väittämän täysin. (Taulukko 18)

Suhtautuminen eri rotuihin kuuluvien henkilöiden lasten hankkimiseen oli sallivampaa. Enemmistö tai vähintään puolet vastaajista oli täysin eri mieltä väittämän kanssa, jonka mukaan "on luonnonlakien vastaista, että eri rotuihin kuuluvat ihmiset saavat lapsia keskenään". Helsingissä kolme neljäsosaa ja Turussa ja pikkukaupungeissa runsas puolet vastaajista vastusti jyrkästi em. väittämää.

Rasistisia asenteita selittävät tekijät tärkeysjärjestyksessä

Tutkimuksessa esitetyistä viidestä keskenään korreloivasta rasistisesta väittämästä muodostettiin rasistisuutta mittaava summa-asteikko. Sen reliabilitteetti oli korkea .95 (Cronbachin alpha). Sivulla 62 on esitetty islamin uskon harjoittamisen kieltämistä koskeva väittämä ja sivulla 64 esitetyt kaksi rotujen eriarvoisuutta koskevaa väittämää sisältyivät asteikkoon. Muut asteikkoon sisältyvät väittämät olivat: ” Ihmiset, joiden ulkonäkö ja kulttuuri poikkeaa paljon suomalaisesta, ovat ennustamattomia ja pelottavia” ja ”Yhteiskunnan kannalta on parempi, että eri kulttuureista lähtöisin olevat ihmiset elävät toisistaan erillään eivätkä sekoitu keskenään”. Vuonna 2003 väittämien kanssa täysin samaa mieltä olevien osuus vaihteli 3–7 prosenttiin. Noin puolet vastaajista oli täysin eri mieltä väittämien kanssa (Jaakkola 2005, 89).

Pääkaupunkiseudulla ja muissa isoimmista kaupungeissa asuvien asenteet eivät olleet rasistisuusasteikon mukaan yhtä rasistisia kuin maaseudulla asuvien asenteet. MC-analyysi osoitti, että asuinpaikkakunnan koolla ja kaupunkimaisuudella ei ollut kuitenkaan itsenäistä, muista taustatekijöistä riippumatonta yhteyttä rasistisuuden asteeseen. Isojen kaupunkien ja maaseudun välisiä eroja selitti niiden erilainen väestörakenne. Kun ikä, sukupuoli, koulutus, ammatti, puoluekanta ja kontaktit maahanmuuttajiin vakioitiin, tulokset muuttuivat päinvastaisiksi: Pääkaupunkiseudulla asuvat saivat silloin korkeampia pistemääriä rasistisuusasteikolla kuin maaseudulla asuvat. Muunkokoiset kunnat sijoituivat näiden ääripäiden väliin.

MCA osoitti, että koulutustaso ja puoluejakauma selittivät pääkaupunkiseudun ja maaseudun välisiä asenne-eroja. Eniten koulutettuja asui eniten pääkaupunkiseudulla ja he kannattivat kaikenkokoisilla paikkakunnilla muita harvemmin rasistisia asenteita. Keskustan kannattajien asenteet olivat muita rasistisempia kaikenkokoisissa kunnissa myös silloin, kun verrattiin muiden taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa olevia. Vihreät ja vasemmistoliiton kannattajat vastustivat muita yleisemmin rasistisia asenneväittämiä myös silloin, kun asuinpaikan ja muiden em. taustatekijöiden vaikutus asenteisiin oli vakioitu. (Jaakkola 2005, 92)

Miehet ja iäkkäimmät (65+) vastaajat kannattivat kaikenkokoisilla paikkakunnilla eniten rasistisia asenneväittämiä myös silloin, kun verrattiin muiden em. taustatekijöiden suhteen vastaavassa asemassa olevia henkilöitä. Vuosina 1998 ja 2003 miehet hyväksyivät myös skinheadien vastaisen toiminnan yleisemmin kuin naiset. Sukupuolten väliset erot olivat suurimmat nuorimmissa ryhmässä. Teini-ikäiset (15–17-vuotiaat) pojat hyväksyivät ”skinheadien toiminnan ulkomaalaisia vastaan” täysin tai osittain yleisemmin kuin samanikäiset tytöt ja vanhemmat ihmiset. (Jaakkola 2005, 96–97; ks. myös Puuronen 2001)

Kontaktit maahanmuuttajiin olivat samoin itsenäisessä, muista taustatekijöistä riippumattomassa yhteydessä rasistisiin asenteisiin. Ne, jotka eivät tun-

teneet henkilökohtaisesti yhtään Suomessa asuvaa ulkomaalaista, kannattivat kaikenkokoisilla paikkakunnilla muita yleisemmin rasistisia asennevääntämiä. (Jaakkola 2005, 93)

Rasistisia asenteita kannattavat vastaajat suhtautuivat muita kielteisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten samoin kuin kaikkien vuoden 2003 tutkimuksessa mainittujen 22 kansallisuusryhmän jäsenten vastaanottamiseen (Jaakkola 2005, 90–91). Rasistisia asenteita kannattavat henkilöt liittivät ulkomaalaisten maahanmuuttoon myös muita yleisemmin taloudellisia, sosiaalisia, terveydellisiä ja kulttuurisia uhkakuvia, joita käsitellään tarkemmin sivulla 73. Kysymyksessä oli laajempi maahanmuuttajat syyllistävä ja heidän ihmisarvoaan alentava asennekokonaisuus.

Kuvaavaa on, että ne jotka pitivät ulkomaalaisten maahanmuuttoa sosioekonomisena uhkatekijänä ja kannattivat rasistisia asennevääntämiä, suhtautuivat vuosina 1987–2003 myös muita kielteisemmin homoseksuaaleihin ja aseistakieltäytyjiin – jotka eivät uhkaa kenenkään sosioekonomista asemaa. Kysymyksessä oli laajempi maahanmuuttajat ja muut vähemmistöt syyllistävä ja heidän ihmisarvoaan alentava asennekokonaisuus. Vuosina 1987 ja 1993 tutkittiin myös persoonallisuustekijöiden yhteyttä ulkomalaisasenteisiin. Tällöin kävi ilmi, että kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisten maahanmuuttoon oli yhteydessä autoritaarisiin persoonallisuuspiirteisiin, kuten voimakkaiden johtajien, tahdonvoiman, kurin ja järjestyksen ja kovan työnteon merkityksen korostamiseen. (Ks. tarkemmin Jaakkola 1989, 126–127; 1995, 78–85; 2001)

Kielelliset oikeudet

Äidinkielen opetus Euroopan maissa

Ulkomaalaisten maahanmuuton seurauksena Euroopassa puhutaan jo yli 440 äidinkieltä. Vain noin neljäsosa vieraskielisistä saa muodollista äidinkielen opetusta tai äidinkielellä annettavaa opetusta muissa oppiaineissa. Aiemmin maahanmuuttajien äidinkielen taitoa haluttiin pitää yllä mahdollisen paluumuuton vuoksi. Monesti ajatellaan, että äidinkielen opetus vähentää mahdollisuuksia oppia valtakieltä. Osa maahanmuuttajistakin kannustaa lapsiaan opiskelemaan vain valtakieltä. Juurten ja oman äidinkielen merkitys huomataan usein vasta myöhemmin. (Latomaa 2007; Bukareva 2007; Skutnabb-Kangas 2000; Jaakkola 1973; 1984; Hansegård 1968)

Esimerkiksi Ranskassa maahanmuuttajien puhumat kielet on nähty uhkana kansalliselle yhtenäisyydelle ja integroitumisen jarruna. Koulutuspolitiikka on vahvasti assimiloiva ja vanhempia on kehoitettu puhumaan lapsilleen ranskaa oman äidinkielen sijaan. Väkivaltaiset lähiömellakat on yhdistetty nuorten maahanmuuttajien ranskan kielen taidon puutteeseen. (Latomaa 2007, 181)

Sirkku Latomaan (2007) mukaan koulujen tehtävänä ei ole saada lapsia unohtamaan sitä, minkä he jo osaavat: Suomalaisten koulujen ei tule yksikielistää maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Äidinkielen opettaminen enintään kaksi tuntia viikossa ei johda toiminnalliseen kaksikielisyyteen, josta olisi hyötyä kotimaisilla ja kansainvälisillä työmarkkinoilla. Äidinkielen ja äidinkielistä opetusta tulisi järjestää ajoissa ja riittävän paljon. Se maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin: yksilöiden elämänlaatu paranee, oppiminen karttuu ja suomalainen yhteiskunta hyötyy (Latomaa 2008, 185; Skutnabb-Kangas 2000). Suomalaisen yhteiskunnan etu on, että maassa on monikielitaloista ja eri kulttuureja ymmärtävää henkilökuntaa muun muassa terveydenhuolto- ja hoiva-aloilla. Äidinkielen siirtäminen lapsille tarjoaa näille mahdollisuuden tutustua vanhempiensa lähtömaahan ja keskustella sinne jääneiden sukulaisten, esimerkiksi isovanhempiensa kanssa näiden äidinkielellä.

Äidinkielen säilymiseen voidaan vaikuttaa koulutuspoliittisin keinoin. Joissakin maissa annetaan kaksikielistä opetusta. Slovakiassa on alueita, joissa opetuskielenä on slovakian lisäksi unkari, ukraina ja saksa. Puolassa on kaksikielinen opetussuunnitelma kielipareille puola-saksa ja puola-liettua. Kaksikielistä opetusta voidaan antaa myös yksittäisissä luokissa. Lontoossa on kaksikielinen koulu, jossa koko opetusohjelmaa opetetaan sekä espanjaksi

että englanniksi ja kielten suhteet vaihtelevat oppilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan. Budapestissä avattiin vuonna 2004 kiinalais–unkarilainen -koulu. Helsingissä avataan samantyyppinen kiinalais–suomalainen -koulu vuonna 2008. Roihuvuoren ala-asteella on annettu viron- ja suomenkielistä opetusta vuodesta 1996 saakka. (Latomaa 2007, 182–183)

Äidinkielen opetusta koskevat viralliset suositukset Suomessa

Suomen virallisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on maahanmuuttajien ”kotoutuminen” Suomeen. Kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva laki astui voimaan 1.5.1999. Kotouttamislaissa kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajien yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen”. ”Kotouttamisella” tarkoitetaan puolestaan ”viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä”.

Suomalaisissa kouluissa opiskelee vuosittain noin 30 000 maahanmuuttajataustaista oppilasta. Äidinkielen opetusta annetaan valtionavustuksen turvin enintään kaksi tuntia viikossa. Opetusryhmässä tulee olla vähintään neljä oppilasta. Vuonna 2003 äidinkielen opetusryhmiä oli 425, joista runsas puolet sai opetusta koulupäivän jälkeen. (Ikonen 2007, 44)

Opetussuunnitelman mukaan maahanmuuttajien ”äidinkielen opetuksella tuetaan oppilaan ajattelun sekä kielenkäyttötaitojen, itseilmaisun ja viestinnän kehittymistä, sosiaalisten suhteiden ja maailmankuvan muodostumista ja persoonallisuuden ehyttä kasvua. Yhdessä ”suomi (tai ruotsi) toisena kieleinä” –opetuksen kanssa oppilaan oman äidinkielen opetus vahvistaa oppilaan identiteettiä ja rakentaa pohjaa monikulttuurisuudelle ja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Opetuksen tehtävänä on saada oppilaat kiinnostumaan omasta äidinkielestään, käyttämään ja kehittämään äidinkielen taitojaan perusopetuksen jälkeenkin sekä arvostamaan omaa taustaansa ja kulttuuriaan. Äidinkielen opetuksella edistetään oppilaiden mahdollisuuksia opiskella täysipainoisesti kaikkia perusopetuksen oppiaineita. Tavoitteena on, että oppilas oppii käyttämään äidinkieltään rohkeasti ja luontevasti koulussa ja koulun ulkopuolella ja hallitsemaan peruslukutaidon ja ymmärtämään kaksikielisyyden merkityksen omalle kehitykselleen. (Ikonen 2007, 44-45)

Suomessa maahanmuuttajien äidinkielen opetusta alettiin antaa 1970-luvulla pakolaislapsille. Vuodesta 1987 lähtien sitä on annettu myös muille maahanmuuttajille. Vuonna 1993 maahanmuuttajien äidinkielen opetusta järjestettiin 64 kunnassa. Opetukseen osallistui 2 870 oppilasta ja opetettavia kieliä oli 35. Sen jälkeen maahanmuuttajien äidinkielen opetus on laajentunut: syyslukukaudella 2005 opetusta järjesti 74 kuntaa, oppilaita oli jo 10 907 ja opetettavia kieliä 49. Opetusryhmät ovat kuitenkin usein hetero-

geenisia: Oppilaat voivat olla esiopetuksesta, perusopetuksen eri luokkatasoilta, eri kunnista ja sekä yksityisistä että valtion kouluista. Monilla paikkakunnilla on pulaa pätevistä äidinkielen opettajista. (Ikonen 2007)

Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkieleen ja sulautumiseen

Vuosien 1987–2003 asennetutkimuksissa tiedusteltiin suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen ja opettamiseen koulussa. Toisaalta tutkittiin suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajien sulautumiseen kantaväestöön. Vuonna 2007 kysymyksiä ei esitetty. Maahanmuuttajien äidinkieleen suhtautumista on tarkasteltu aiemmissa tutkimuksissa (mm. Jaakkola 2005, 112–116). Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten

Taulukko 19. Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkieleen ja sulautumiseen koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2003, %

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N
”On hyvä, että Suomen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät äidinkieltänsä ja opettavat sitä lapsilleen”							
Koko maa							
1987	59	29	9	2	1	100	1 088
1993	47	37	10	4	3	100	1 035
1998	50	35	10	3	2	100	1 020
2003	46	38	10	6	0	100	1 538
”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”							
Koko maa							
1987	32	35	20	11	2	100	1 088
1993	23	37	22	15	3	100	1 035
1998	23	37	25	13	2	100	1 020
2003	19	38	27	15	1	100	1 538
”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”							
Pääkaupunkiseutu							
1987	35	28	23	13	1	100	170
1993	33	34	20	12	1	100	488
1998	30	35	22	12	1	100	390
2003	19	36	28	15	2	100	482
”Jos ulkomaalaiset aikovat jäädä Suomeen, heidän on oman etunsa vuoksi yritettävä tulla niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista”							
Koko maa							
1987	15	22	33	29	1	100	1 088
1993	12	23	33	29	3	100	1 035
1998	13	24	34	27	1	100	1 020
2003	19	28	32	20	0	100	1 538

pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa suhtaudutaan maahanmuuttajien äidikielen ja sulautumiseen kantaväestöön.

Asennetutkimukset osoittivat, että suomalaiset suhtautuivat vuosina 1987–2003 kaikkina tutkimusvuosina varsin myönteisesti maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen. Valtaosa vastaajista oli kaikkina tutkimusvuosina täysin tai osittain sitä mieltä, että ”on hyvä, että Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät äidinkieltänsä ja opettavat sitä lapsilleen”. Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielellä annettavaan opetukseen oli varauksellisempaa. Vuonna 2003 runsas puolet vastaajista oli silti täysin tai osittain sitä mieltä, että ”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”.

Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen ja opettamiseen on viime vuosina muuttunut kuitenkin epävarmemmaksi. Myönteinen suhtautuminen maahanmuuttajien sulautumiseen kantaväestöön on samaan aikaan yleistynyt. (Taulukko 19)

Alueelliset erot

Äidinkieli. Vuonna 2003 myös valtaosa (88 %) pääkaupunkiseudun asukkaista oli täysin (49 %) tai osittain (39 %) sitä mieltä, että ”on hyvä, että Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät äidinkieltänsä ja opettavat sitä lapsilleen” (taulukko 19). Maaseudulla suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen oli suurin piirtein yhtä myönteistä. Vastaavat osuudet olivat miltei samat (86 %, 49 % ja 37 %).

Vuosina 1998–2003 suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen ja opettamiseen lapsille muuttui pääkaupunkiseudulla varauksellisemmaksi. Maaseudulla äidinkielen säilyttämistä koskevan väittämän kannatus oli romahtanut laman aikana (1993), mutta yleistyi sen jälkeen vuosina 1998–2003. Vuonna 2003 puolet maaseudulla ja pääkaupunkiseudulla asuvista kannatti voimakkaasti maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämistä ja opettamista lapsille. (Kuvio 25)

Myös suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielellä annettavaan (muiden aineiden) opetukseen on muuttunut pääkaupunkiseudulla varauksellisemmaksi (taulukko 19). Maaseudulla hyvin myönteiset asenteet äidinkielistä opetusta kohtaan muuttuivat jo laman aikana (2003) varauksellisemmiksi eivätkä ne ole sen jälkeen yleistyneet vuoden 1987 tasolle (kuvio 25). Vuonna 2003 runsas puolet pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla asuvista kannatti kuitenkin täysin tai ainakin osittain väittämää, jonka mukaan ”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”. Myös hyvin myönteisesti äidinkieliseen opetuksen suhtautuvien osuus (täysin samaa mieltä) oli maaseudulla lähes sama kuin pääkaupunkiseudulla keskimäärin. Vain joka viidennes kannatti voimakkaasti äidinkielisen ope-

Taulukko 20. Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielellä annettavaan opetukseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %

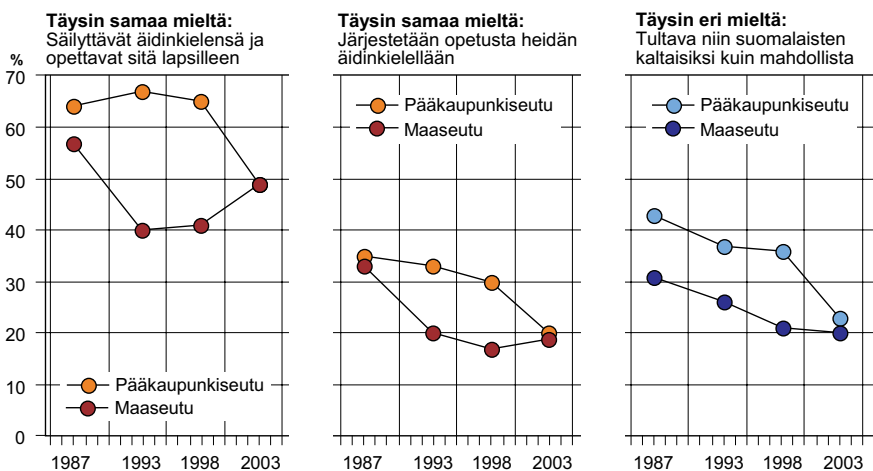
”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N
Helsinki	24	30	27	17	1	100	299
Espoo/Kaunianen	16	34	31	17	1	100	119
Vantaa	7	54	30	7	1	100	64
Tampere	27	36	21	15	1	100	111
Turku	12	44	25	14	5	100	67
Yli 30 000 as	18	40	25	17	1	100	435
Alle 30 000 as	16	36	31	16	2	100	253
Maaseutu	19	40	27	13	1	100	337
Koko maa	19	38	27	15	1	100	1 538

tuksen antamista maahanmuuttajille (kuvio 25). Tampereella hyvin myönteisesti suhtautuvien osuus oli suurempi (27 %). (Taulukko 20)

Pääkaupunkiseudun kuntien välillä oli kuitenkin eroja. Helsingissä äidinkielistä opetusta kannatettiin yleisemmin kuin Espoossa/Kauniaisissa ja Vantaalla. Joka neljäs helsinkiläinen yhtyi täysin väittämään, jonka mukaan ”Suomen tulee järjestää ulkomaalaisille opetusta heidän äidinkielellään, jos he itse sitä haluavat”. Sen sijaan vain joka kuudes Espoon/Kauniaisissa asuva ja seitsemän prosenttia vantaalaisista kannatti voimakkaasti äidinkielistä opetusta. Vantaalla suhtautuminen oli epävarmempaa kuin muissa pääkau-

Kuvio 25. Asenteet ulkomaalaisten äidinkielen säilymiseen, opetuskieleen ja assimilaatioon pääkaupunki- ja maaseudulla 1987–2003, %

punkiseudun kunnissa. Siellä oltiin muita yleisemmin ”osittain samaa mieltä” tai ”osittain eri mieltä” väittämän kanssa. (Taulukko 20)

Sulautuminen suomalaisiin. Myös suhtautuminen maahanmuuttajien sulautumiseen on muuttunut suopeammaksi. Vuonna 2003 enää vain vajaa puolet (47 %) haastatelluista vastusti täysin tai osittain seuraavaa sulautumista kannattavaa väittämää: ”Jos ulkomaalaiset aikovat jäädä Suomeen, heidän on oman etunsa vuoksi yritettävä tulla niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista” (taulukko 19). Maahanmuuttajien sulautumista kantaväestöön kannatettiin eniten keskikokoisissa kaupungeissa. Rungas neljäsosa siellä asuvista oli täysin samaa mieltä em. väittämän kanssa. Pääkaupunkiseudulla sulautumista suosittavaa väittämää vastustettiin aiemmin huomattavasti yleisemmin kuin maaseudulla. Sulautumisen voimakas vastustaminen on vähentynyt sekä pääkaupunkiseudulla että maaseudulla. Vuonna 2003 sulautumista suosittavan väittämän jyrkkä vastustaminen (täysin eri mieltä) oli pääkaupunkiseudulla lähes yhtä harvinaista kuin maaseudulla. (Kuvio 25)

Naiset, vihreät, vasemmistopuolueiden kannattajat ja maahanmuuttajia henkilökohtaisesti tuntevat suhtautuivat maahanmuuttajien äidinkielen käyttämiseen opetuskielenä muita myönteisemmin. Tulokset säilyivät samansuuntaisina myös silloin, kun muiden MC-analysissä mukana olevien taustatekijöiden yhteys tuloksiin oli vakioitu. Miehet, iäkkäimmät ja vähiten koulutetut kannattivat muita yleisemmin maahanmuuttajien sulautumista kantaväestöön.

Nopea sulautuminen valtaväestöön ei takaa psyykkistä hyvinvointia. Esimerkiksi Liisa Kososen (2008) seurantatutkimuksen mukaan ne vietnamilaiset lapset ja nuoret, jotka olivat omaksuneet nopeasti suomalaiset arvot, olivat muita yleisemmin masentuneita. ”Heillä ei ollut tukijoukkoja suomalaisten eikä vietnamilaisten joukossa”. Myös aikuisten vahva samastuminen suomalaisiin oli yhteydessä keskimääräistä yleisempään masentuneisuuteen. (Kosonen 2008, HS A16, 25.10.2008)

Maahanmuuton vaikutuksia koskevat mielikuvat

Läheskään kaikki suomalaiset eivät tunne henkilökohtaisesti maahanmuuttajia. Enemmistö saa maahanmuuttajia koskevia tietoja mediasta ja huhupuheiden välityksellä. Tiedotusvälineet muokkaavat symbolisesti ja ideologisesti ihmisten käsityksiä maahanmuuttajista. (van Dijk 1993).

Mediaseurantatutkimusten mukaan maahanmuuttajia koskevan lehdistökirjoittelun keskeinen aihepiiri oli vuonna 2000 valtaväestön ja etnisten vähemmistöjen suhde: suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoa koskevat lait ja viranomaistoiminta. Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostivat vähemmistöihin kuuluvien tekemät rikokset, jotka esitettiin uutisina. Vähemmistöjen sosiaaliin ongelmiin keskittyviä juttuja oli vähän. Ne koskivat yleensä heidän työllistymistään, harvemmin asunto- tai terveysongelmia. Kulttuuria ja uskontoa koskevat jutut olivat tuohon aikaan vielä harvinaisia. (Raittila 2002)

Pentti Raittilan (2002) mukaan rikosjuttujen leimaava otsikointi näytti riippuvan enemmän etnisestä ryhmästä kuin rikoksen laadusta. Määrällisesti useimmin etninen tausta tuotiin esiin venäläisiä ja virolaisia koskevien rikosten otsikoissa. Yli puolet rikos- ja konfliktijutuista käsitteli maahanmuuttajien tai Suomessa turisteina olleiden ulkomaalaisten tekemiä huume- ja omaisuusrikoksia.

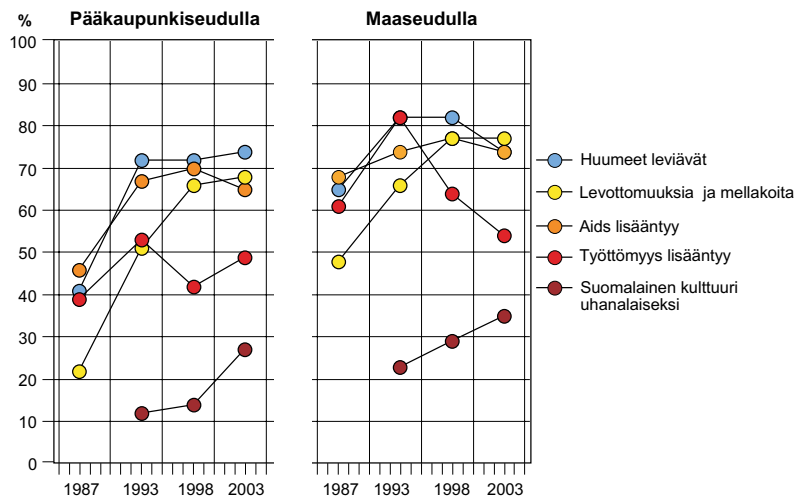
Karina Horstin (2005) mukaan somalialaisia koskevassa uutisoinnissa 1990-luvun alussa ja Slovakian romaneja koskeva uutisoinnissa 1999 turvapaikanhakijat leimattiin elintasopakolaisiksi. Sen lisäksi ”turvapaikanhakijat esitetään usein samassa ongelmavyhdissä salakuljetuksen, väkivaltaisuu- den ja prostituution kanssa, joten se kehystetään useammin turvallisuus- ja kontrollikysymykseksi kuin ihmisoikeuskysymykseksi” (Horsti 2005).

Median kuva maahanmuuttajista selittää sitä, että suuri osa suomalaisista liittää ulkomaalaisten maahanmuuttoon monenlaisia uhkakuvia. Vuosina 1987–2003 tutkittiin, pitivätkö vastaajat haastattelulomakkeessa lueteltuja taloudellisia, terveydellisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia uhkia todennäköisinä. Toisaalta kysyttiin, millaisia myönteisiä vaikutuksia maahanmuutolla voisi olla. Vuonna 2007 kysymyksiä ei esitetty.

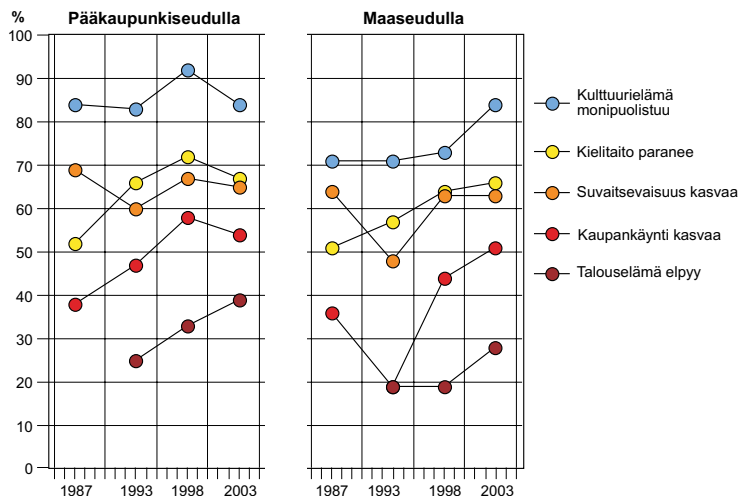
Sosiaaliset, teveydelliset ja kulttuuriset uhkakuvat

Asennetutkimukset osoittivat, että ulkomaalaisten maahanmuutto herätti jo 1980-luvulla maaseudulla pelkoa. Pääkaupunkiseudulla korostettiin sen sijaan pikemmin maahanmuuton myönteisiä seurauksia. (Kuviot 26 ja 27) Tiedotusvälineissä painotettiin Suomen velvollisuutta kantaa vastuuta maailman pakolaisongelmista. Kun vuoden 1987 tutkimusta tehtiin, julkisuudessa väiteltiin siitä, voisiko Suomi ottaa vastaan 100 vai peräti 200 ”kiintiöpakolaista” (ks. Jaakkola 1989, 35–36).

Kuvio 26. Maahanmuuttoon liitetyt uhkakuvat pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2003, %

Kuvio 27. Maahanmuuttoon liitetyt hyödyt pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2003, %

Maaseudulla pelättiin jo vuonna 1987 ulkomaalaisten maahanmuuton lisäävän työttömyyttä ja veronmaksajien kustannuksia. Myös huumeiden ja aidsin pelko oli tavallista. Pääkaupunkiseudulla huumeiden, aidsin ja levottomuuksien pelko lisääntyi vasta 1990-luvulla, jolloin maahanmuutto entisen Neuvostoliiton alueelta kasvoi ja turvapaikanhakijoita alkoi hakeutua Suomeen. 1990-luvun alun lama lisäsi työttömyyden pelkoa sekä pääkaupunkiseudulla että maaseudulla, mutta se väheni laman jälkeen. (Kuvio 26)

Vuosina 1993–2003 myös järjestäytyneen rikollisuuden ja sukupuolisen ahdistelun pelko yleistyi pääkaupunkiseudulla, mutta väheni maaseudulla. Tässäkin suhteessa alueelliset erot kaventuivat. Vuonna 2003 kolme neljäsosaa pääkaupunkiseudun ja maaseudun vastaajista pelkäsi järjestäytyneen rikollisuuden leviämistä Suomeen ja runsas puolet uskoi maahanmuuton lisäävän sukupuolista ahdistelua. Toisaalta myös maahanmuuttajien kohtalosta oltiin huolissaan: yli 80 prosenttia pääkaupunkiseudun ja maaseudun asukkaista uskoi ulkomaalaisten joutuvan rasismiin kohteeksi maahanmuuton lisääntyessä. (Jaakkola 2005, 142)

Maahanmuuton myönteiset vaikutukset

Pääkaupunkiseudulla uskottiin jo 1980-luvulla kulttuurielämän monipuolistumiseen maahanmuuton lisääntyessä. Vähitellen usko kulttuurielämän rikastumiseen yleistyi myös maaseudulla. Vuonna 2003 enemmistö sekä pääkaupunkiseudulla että maaseudulla asuvista piti kulttuurielämän monipuolistumista maahanmuuton todennäköisenä seurauksena (84 %). 1990-luvulla pääkaupunkiseudulla uskottiin maaseutua yleisemmin myös suomalaisten kielitaidon paranemiseen, suvaitsevaisuuden kasvuun ja muiden maiden kanssa käytävän kaupan lisääntymiseen.

Maaseudulla usko suvaitsevaisuuden ja kaupankäynnin kasvuun väheni laman aikana (1993), mutta palautui talouden elpyessä. Vuonna 2003 lähes kaksi kolmasosaa pääkaupunkiseudun (65 %) ja maaseudun (63 %) vastaajista uskoi suvaitsevaisuuden kasvavan maahanmuuton lisääntyessä. Runsa puolet uskoi myös muiden maiden kanssa käytävän kaupan lisääntyvän maahanmuuton myötä. (Kuvio 27)

Pääkaupunkiseudulla korostettiin myös elämäniloisuuden lisääntymistä aikaisemmin kuin maaseudulla. Maaseudulla usko maahanmuuton elämäniloisuutta lisäävään vaikutukseen on yleistynyt laman jälkeen enemmän kuin pääkaupunkiseudulla. Vuonna 2003 runsas puolet pääkaupunkiseudun ja maaseudun asukkaista piti elämäniloisuuden kasvua maahanmuuton todennäköisenä seurauksena (57 % vs. 51 %).

Myönteisten odotusten lisääntyminen maaseudulla on merkinnyt asenneilmapiirin yhtenäistymistä. Vuonna 2003 pääkaupunkiseudun ja maaseu-

dun erot rajoittuivat käsityksiin maahanmuuton vaikutuksesta talouselämään. Pääkaupunkiseudulla asuvat uskoivat maalaisia yleisemmin Suomen talouselämän elpyvän maahanmuuton lisääntyessä. (Kuvio 27)

Maahanmuuton myönteiset ja kielteiset seuraukset eivät sulkeneet pois toisiaan. Monet vastaajat liittivät maahanmuuttoon sekä uhkia että mahdollisuuksia. Edellä todettiin, että valtaosa vastaajista piti mm. rasismien lisääntymistä todennäköisenä. Toisaalta enemmistö uskoi, että suomalaisten suvaitsevaisuus muita kansoja kohtaan kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. (Kuvio 27)

Väestöryhmien väliset erot

On ymmärrettävää, että vähän koulutetut ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat pelkäsivät eniten työttömyyttä ja veronmaksajille koituvia kustannuksia. Yhtä itsestään selvää ei ole se, että he tunsivat eniten turvattomuutta myös muilla elämänalueilla. Vähän koulutetut ja iäkkäimmät pelkäsivät muita yleisemmin huumeiden, aidsin, järjestäytyneen rikollisuuden, levottomuuksien ja mellakoiden samoin kuin sukupuolisen ahdistelun ja häirinnän lisääntymistä. He uskoivat muita yleisemmin myös suomalaisen kulttuurin joutuvan uhanalaiseksi ulkomaalaisten maahanmuuton lisääntyessä. (Jaakkola 2005, 102–104, 142–143)

Eniten koulutetut, ylemmät toimihenkilöt ja opiskelijat korostivat muita yleisemmin maahanmuuton myönteisiä seurauksia. Myös puoluekannalla oli yhteys maahanmuuttoon liitettyihin mielikuviiin. Vihreät korostivat muita yleisemmin maahanmuuton myönteisiä vaikutuksia: kielitaidon, elämäniloisuuden ja suvaitsevuuden kasvua. Lähes kaikki vihreät ja useimmat muiden puolueiden kannattajat uskoivat kulttuurielämän monipuolistuvan maahanmuuton yleistyessä. Vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat eivät myöskään pelänneet huumeiden, aidsin, sukupuolisen ahdistelun ja häirinnän leviämistä yhtä yleisesti kuin muut.

Keskustan ja sosiaalidemokraattien kannattajat pelkäsivät muita yleisemmin työttömyyden ja veronmaksajien kustannusten kasvua. Keskustan kannattajat olivat myös muita yleisemmin huolissaan suomalaisen kulttuurin kohtalosta maahanmuuton lisääntyessä. Heistäkin vain runsas kolmasosa uskoi maahanmuuton kasvun uhkaavan suomalaisen kulttuurin säilymistä. (Jaakkola 2005, 102–104)

Henkilökohtainen tutustuminen Suomessa asuviin ulkomaalaisiin vähensi maahanmuuttoon liitettyjä sosiaalisia, terveydellisiä ja kulttuurisia uhkakuvia. Mitä useampia Suomessa asuvia ulkomaalaisia tunnettiin henkilökohtaisesti, sitä enemmän korostettiin maahanmuuton myönteisiä seurauksia.

Taloudelliset, terveydelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset uhkakuvat olivat yhteydessä kielteisiin asenteisiin ulkomaalaisten työnhakijoita ja pakolaisia kohtaan. Mitä useampia uhkia pidettiin todennäköisenä, sitä kielteisemmin suhtauduttiin ulkomaalaisten maahanmuuttoon. Uhkien korostaminen heijastaa heikossa asemassa olevien turvattomuudentunteita. Maahanmuuton kielteisiä vaikutuksia korostamalla voidaan myös perustella ulkomaalaisvastaisia mielipiteitä – samoin kuin myönteisillä vaikutuksilla suopeita asenteita.

Tuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon se, että haastattelulomakkeessa lueteltiin maahanmuuttoon julkisuudessa liitettyjä uhkakuvia ja myönteisiä seurauksia. Jos vastaajia olisi pyydetty kertomaan vapaamuotoisesti, millaisia seurauksia he uskoivat maahanmuutolla olevan, he eivät ehkä olisi tulleet ajatelleeksi kaikkia haastattelulomakkeessa lueteltuja uhkia ja mahdollisuuksia.

Tiivistelmä ja johtopäätökset

Suomen maahanmuuttopolitiikka on murrosvaiheessa. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle työikäisen väestön määrä vähenee ja Suomea uhkaa työvoimapula. Uusimmassa maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (2006) pääpaino on työperusteisen maahanmuuton edistämisessä. Aiemmissa ohjelmissa etusijalla olivat pakolaiset.

Myös kansalaisten mielipiteet ulkomaista työvoimaa kohtaan ovat muuttuneet suopeammiksi. Vuonna 2007 tehdyt koko väestöä edustavat haastattelut osoittivat, että ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen suhtauduttiin myönteisemmin kuin minään aiempaan tutkimusajankohtana vuosina 1987–2003. Suhtautuminen maahanmuuttajiin oli kielteisintä 1900-luvun laman ja suurtyöttömyyden aikana (1993).

Suhtautuminen ulkomaalaisten maahanmuuttoon vaihteli alueellisesti. Vuonna 2007 Helsingissä, Turussa ja Tampereella ulkomaalaisiin työnhakijoihin ja pakolaisiin suhtauduttiin myönteisemmin kuin maaseudulla ja pienemmissä kaupungeissa. Vantaalla asenteet pakolaisia, erityisesti somalialaisia kohtaan olivat poikkeuksellisen kielteisiä ja viime vuosina asenteet ovat kiristyneet entisestään. Kuvaavaa on, että juuri Vantaan Hakunila tuli jo 2000-luvun vaihteessa tunnetuksi nuorten suomalaisten ja somalialaisten miesten välisistä ”rotukahakoista”.

Miesten asenteet olivat muutenkin kielteisempiä kuin naisten. Nuorten naisten asenteet olivat useimmissa kysymyksissä kaikkein myönteisimpiä. Sukupuolten väliset asenne-erot olivatkin suurimmat nuorten keskuudessa. Nuoret miehet suhtautuivat nuoria naisia torjuvammin sekä ulkomaalaisiin työnhakijoihin että pakolaisiin, erityisesti somalialaisiin. Maaseudulla asuvat nuoret miehet olivat muita valmiimpia jopa karkoittamaan maahanmuuttajia Suomesta, jos työttömyys lisääntyy.

Eniten koulutetut ja hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat suhtautuivat muita myönteisemmin ulkomaalaisiin työnhakijoihin ja pakolaisiin ja kaikkiiin tutkimuksissa mainittuihin kansallisuusryhmiin: virolaisiin, venäläisiin, puolalaisiin, kiinalaisiin ja somalialaisiin. Vähän koulutetut ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat kokivat muita yleisemmin henkilökohtaista tai kollektiivista sosioekonomista uhkaa maahanmuuton lisääntymisen vuoksi. Pelko kilpailusta työpaikoista ja sosiaalietuuksista selitti konfliktiteorian ja etnisen kilpailuteorian mukaisesti kielteisiä asenteita maahanmuuttajiin. Heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat liittivät maahan-

muuttoon muita yleisemmin myös sosiaalisia (rikollisuus), terveydellisiä (aids, huumeet) ja kulttuurisia (islam) uhkakuvia.

Kielteiset asenteet ovat vähentyneet 1990-luvun laman jälkeen eniten miesten, vanhempien ihmisten ja vähän koulutusta saaneiden keskuudessa. Suhtautuminen ulkomaiseen työvoimaan on muuttunut suopeammaksi kaikkien puolueiden, mutta varsinkin vihreiden ja kokoomuksen kannattajien keskuudessa. Vuonna 2007 kaksi kolmasosaa vihreiden ja puolet kokoomuksen kannattajista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita. Asenteet pakolaisia kohtaan olivat sen sijaan muita myönteisempiä vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa.

Taloudellisen kilpailukyvyn takaamiseksi Suomi pyrkii houkuttelemaan ulkomaalaisia huippuosaajia, innovatiivisia yrittäjiä ja opiskelijoita. Myös tavallisten ihmisten suhtautuminen ulkomaalaiseen erityisosaajiin ja erilaisissa palveluammateissa toimiviin ulkomaalaiseen on muuttunut myönteisemmäksi. Vuonna 2003 puolet suomalaisista toivoi Suomen ottavan vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia asiantuntijoita/tiedemiehiä, kieltenopettajia ja opiskelijoita. Enemmistö suhtautui hyvin tai melko myönteisesti ulkomaalaisten toimimiseen omana lääkärinään, lastensa opettajana ja hoitajina. Useimmat suhtautuivat ainakin melko suopeasti maahanmuuttajien toimimisen työvoima- ja sosiaaliviranomaisina ja poliiseina. Kaikkein mieluisinta olisi kuitenkin maahanmuuttajien toimiminen siivoojina ja taksinkuljettajina. Siivooja on maahanmuuttajien yleisin ammatti Suomessa.

Suhtautuminen palveluammateissa toimiviin ulkomaalaiseen vaihteli alueellisesti. Pääkaupunkiseudulla ja muissa isoimmista kaupungeissa maahanmuuttajat hyväksyttäväksi muita yleisemmin työtovereiksi, esimieheksi ja erilaisiin palveluammateihin. Pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten naisten asenteet ulkomaalaisia lääkäreitä ja lastenhoitajia kohtaan olivat erityisen myönteisiä. Myös maaseudulla asenteet ulkomaalaisten toimimiseen palveluammateissa ovat muuttuneet suopeammiksi.

Vaikka Suomi tarvitsee ulkomaista työvoimaa, sitä ei haluta mistä maasta tahansa. Suhtautuminen useimpiin asennetutkimuksen kohteena oleviin kansallisuusryhmiin on muuttunut myönteisemmäksi, mutta kansallisuusryhmien suosituimmuusjärjestys – etninen hierarkia – on säilynyt. Vuonna 2007 suomalaiset suhtautuivat virolaisten, puolalaisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin venäläisten ja somalialaisten maahanmuuttoon. Nuorten naisten asenteet venäläisten, puolalaisten, kiinalaisten ja somalialaisten maahanmuuttoon olivat huomattavasti myönteisempiä kuin nuorten miesten.

Etniset asenteet vaihtelivat alueellisesti. Vuonna 2007 isoimmista kaupungeissa suhtauduttiin virolaisten, puolalaisten, venäläisten ja kiinalaisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin pikkukaupungeissa ja maaseudulla. Turussa ja Tampereella asenteet kiinalaisia kohtaan olivat erityisen suopeai-

ta. Varaukselliset asenteet somalialaisia kohtaan ovat sen sijaan säilyneet keskimäärin ennallaan. Vain maaseudulla asenteet somalialaisia kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi, helsinkiläisten tasolle. Vuonna 2007 maalaisten asenteet somalialaisia kohtaan olivat huomattavasti myönteisempiä kuin Vantaalla asuvien asenteet.

Torjuvat asenteet somalialaisia kohtaan näkyvät heidän kohtelussaan. Enemmistö somalialaisista on ilmoittanut kokeneensa syrjintää työn haussa, vaikka syrjintäkokemukset ovat viime vuosina vähentyneet (Jasinskaja-Lahti & Liebkind & Vesala 2002; Perhoniemi & Jasinskaja-lahti 2006). Vuonna 2007 noin puolet Somalian kansalaisista oli työttöminä. Kielteiset asenteet somalialaisia kohtaan näkyvät myös poliisin tietoon rikosilmoituksissa. Vuonna 2007 kirjattiin yhteensä 698 rasistista rikosepäilyä. Yleisin rasistiseksi epäilty teko oli tekijälle tuntemattoman tummaihoisen pahoinpitely. Somalialaiset, turkkilaiset ja iranilaiset miehet olivat muita yleisemmin rasististen rikosten uhreja (M. Joronen 2008). Somalialaiset suhtautuvat puolestaan suomalaisiin ennakkoluuloisemmin kuin esimerkiksi virolaiset. He seurustelevat pääasiassa muiden somalialaisten kanssa eikä heillä ole juurikaan kontakteja suomalaisiin (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006). Yhteisen kielen ja henkilökohtaisten kontaktien puute selittää osaltaan suomalaisten ja somalialaisten nuorten miesten välisiä konflikteja.

Kontaktiteorian mukaan tehokkain tapa vähentää ryhmien välisiä ennakkoluuloja on saattaa eri ryhmät tekemisiin toistensa kanssa (Duckett 1992; Liebkind 2000). Vuonna 2007 aiempaa useammat suomalaiset tunsivat ainakin jonkun tai joitakin Suomessa asuvia ulkomaalaisia henkilökohtaisesti. Pääkaupunkiseudulla ja muissa suurimmissa kaupungeissa asuvilla, johtajilla/ylemmillä toimihenkilöillä ja yrittäjillä oli eniten ulkomaalaisia tuttavuuksia. Henkilökohtaisilla kontakteilla oli yhteys myönteisiin asenteisiin ulkomaalaisten maahanmuuttoa kohtaan. Mitä useampia Suomessa asuvia ulkomaalaisia vastaajat tunsivat, sitä myönteisemmin he suhtautuivat kaikkina tutkimusajankohtina kaikilla paikkakunnilla ja kaikissa väestöryhmissä ulkomaalaisiin työnhakijoiden, pakolaisten ja tutkimuksissa mainittujen kansallisuusryhmien maahanmuuttoon.

Ennakoitu työvoimapula selittää sitä, että ulkomaalaisiin työnhakijoihin suhtauduttiin vuosina 2003 ja 2007 myönteisemmin kuin pakolaisiin. Vaikka pakolaisten työllistyminen on ollut vaikeampaa kuin muiden maahanmuuttajien, myös heidän työllistymisensä voi helpottaa työvoimapulaa ja parantaa heidän elämänlaatuaan. Monet somalialaiset ovat saaneet koulutuksena Suomessa ja oppineet suomea. Heidän syrjäytymisensä työelämästä on inhimillisen pääoman tuhlaamista (T. Joronen 2005, 79). Vaikeasti työllistyvien pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien syrjäytymistä tulisi ehkäistä erityistoimin. Maahanmuuttajien kuntoutusluotsaus, työvalmennus, tuettu työllistämisen ja työpaikoilla annettu ammatillinen suomen kielen opetus ovat helpottaneet maahanmuuttajien työllistymistä myös avoimille työmarkkinoille

(Härkäpää & Peltola 2005). Syrjinta ja työttömyys heikentävät maahanmuuttajien henkistä hyvinvointia ja kotoutumista Suomeen (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006; Liebkind ym. 2004).

Myös maahanmuuttajien äidinkielen opetukseen tulisi kiinnittää huomiota. Koulujen tehtävänä ei ole saada lapsia unohtamaan sitä, minkä he jo osaavat: Suomalaisten koulujen ei tule yksikielistää maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Vuonna 2003 enemmistö suomalaisista suhtautui myönteisesti maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämiseen ja sen opettamiseen lapsille. Runsas puolet kannatti sen käyttämistä opetuskielenä myös muissa oppiaineissa. Äidinkielen opettaminen enintään kaksi tuntia viikossa ei johda toiminnalliseen kaksikielisyyteen, josta olisi hyötyä kotimaisilla ja kansainvälisillä työmarkkinoilla. (Latomaa 2008, 185; Skutnabb-Kangas 2000). Ruotsissa suomalaiset siirtolaiset ovat järjestäneet jopa koululakkoja säilyttääkseen kotikieliset luokkansa peruskouluissa (Jaakkola 1983, 1989a; 1989b). Myös muualla Euroopassa etniset vähemmistöt ovat heränneet ajamaan kielellisiä ja kulttuurisia etujaan (Allardt & Starck 1981). Suomalaisen yhteiskunnan etu on, että maassa on monikielitaloista ja eri kulttuureja ymmärtävää henkilökuntaa muun muassa terveydenhoitoalalla. (Ks. myös Lepola 2000)

Konfliktiteorian mukaan etninen vihamielisyys johtuu etnisten ryhmien välisestä kilpailusta. Koska sekä vähän koulutusta saaneet että maahanmuuttajat ovat usein vähiten kilpailukykyisiä työmarkkinoilla, he joutuvat kilpailemaan samoista työpaikoista ja asunnoista. Asennetutkimukset osoittivat, että vähiten koulutusta saaneet kokivat eniten sosioekonomista uhkaa maahanmuuton lisääntymisen vuoksi. Vuosina 1987–2003 tehtyjen asennetutkimusten mukaan vähiten koulutusta saaneet vieroksuivat myös eniten erilaisuutta. He suhtautuivat esimerkiksi islamin uskon harjoittamiseen Suomessa muita kielteisemmin. He olivat myös muita yleisemmin sitä mieltä, että ”joihinkin rotuihin kuuluvat eivät kerta kaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa”. Tämän vuoksi maahanmuuttajia ei tulisi keskittää asumaan vähän koulutettujen ja sosioekonomisista ongelmista kärsivien asuma-alueille. Maahanmuuttajien keskittäminen tietyille asuma-alueille vaikeuttaa valtakielien oppimista ja ylläpitää maahanmuuttajaväestön eristyneisyyttä kanta-väestöstä.

Koulutus selitti kaikkina tutkimusajankohtina muista taustatekijöistä riippumatta myönteisiä asenteita eri syistä ja eri maista tuleviin maahanmuuttajiin ja heidän kielellisiin oikeuksiinsa. Tämä voi johtua mm. siitä, että kouluissa pyritään opettamaan suvaitsevaisuutta ja toisten kunnioittamista etnisestä taustasta ja uskonnosta riippumatta. Koulujen antamat tiedot eri kulttuureista ja elämäntavoista voivat vähentää kielteisten stereotyyppien syntymistä. Kaikkein yksinkertaisimmat ja julmimmat stereotypiat esitetään yleensä vähiten tunnetuista ryhmistä. Koulutuksessa pyritään myös kehittämään kykyä itsenäiseen ajatteluun ja käyttämään erilaisia informaatiolähteitä

tä. Koulu pyrkii kehittämään oppilaiden kognitiivista kompetenssia: kykyä järjestää ja soveltaa tietoa. Tällainen harjoitus lisää epäilyksiä yksioikoisia totuudenpuhujia kohtaan. Eniten koulutusta saaneilla pitäisi olla parhaat mahdollisuudet nähdä stereotyyppien ja maahanmuuttajien yksipuolisen tuomitsemisen läpi. Korkea koulutus voi myös lisätä elämänhallinnan tunnetta, mikä vähentää toisten ihmisten, kuten maahanmuuttajien valitsemista omien turhautumistensa syntipukeiksi. (Jenssen & Engesbak 1994, 2–4).

Kun koulutustaso nousee, kansainvälisyyskasvatus laajenee ja kontaktit maahanmuuttajiin yleistyvät, asenteet maahanmuuttajia ja heidän oikeuksiaan kohtaan voivat muuttua suvaitsevammiksi ainakin siinä tapauksessa, että ulkomaalaisen työvoiman tarve lisääntyy eikä syksyllä 2008 puhjennut talouskriisi johda työttömyyden voimakkaaseen kasvuun. Vaikka rakennus-, metalli- ja metsäteollisuuden ongelmat ja viennin supistuminen lisääisivät työttömyyttä, työvoimapulaa tulee esiintymään ainakin terveydenhoito- ja hoiva-aloilla suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Toivottavasti Iloilon kaupungista suomalaisia sairaita ja vanhuksia hoitamaan saapuneet filippiiniläiset saavat Suomessa myönteisen vastaanoton. Vaikka kysymys on henkilövuokrausbisneksestä, osa heistä haluaisi jäädä pysyvästi Suomeen.

Myös ulkomaanmatkailu vähentää etnisiä ennakkoluuloja (Jaakkola 2005). Rakastuminen ulkomaalaiseen lisää etnisten ryhmien välisiä kontakteja, sillä puolison sosiaalisten verkostojen välityksellä on mahdollisuus tutustua myös tämän sukulaisiin ja ystäviin (Reuter & Jaakkola 2005; Jaakkola 1983; 1984; 1994). Emotionaalisesti palkitsevat kontaktit yksittäisiin etnisten ryhmien jäseniin voivat parhaassa tapauksessa ”levitä” ja muuttaa ihmisten käsityksiä koko ryhmästä (Liebkind ym. 2000).

Invandrare ur finländsk synvinkel

Attitydförändringar åren 1987–2007

Sammandrag och slutsatser

Den finländska invandrapolitiken är i ett brytningsskede. I och med att de stora åldersklasserna går i pension minskar den arbetsföra befolkningen och Finland hotas av arbetskraftsbrist. Det senaste invandrapolitiska programmet lägger huvudvikten på att främja arbetsrelaterad invandring. I tidigare program stod flyktingarna i förgrunden.

Att döma av de intervjuenkäter som gjorts åren 1987–2007 och som är representativa för hela befolkningen har även den allmänna inställningen till utländsk arbetskraft blivit välvilligare. År 2007 var man positivare till mottagande av utländsk arbetskraft än under någon tidigare undersökningstidpunkt. Inställningen till invandrare var negativast år 1993, då det rådde ekonomisk depression och massarbetslöshet.

Inställningen till invandring varierade lokalt. År 2007 var inställningen till utländska arbetssökande och flyktingar välvilligare i Helsingfors, Åbo och Tammerfors än på landsbygden och i mindre städer. I Vanda förekommer exceptionellt negativa attityder till flyktingar, i synnerhet somalier, och de senaste åren har attityderna skärpts ytterligare. Beskrivande är att det var stadsdelen Håkansböle i Vanda som redan kring år 2000 blev känt för ”kravallerna” mellan finländska och somaliska män.

Även i övrigt var männens inställning mera avvisande än kvinnornas. Välvilligast var unga kvinnor i de flesta frågor. Och det var just bland de unga som skillnaderna könen emellan var störst: unga män var klart mera avogt än unga kvinnor till både utländska arbetssökande och flyktingar, i synnerhet somalier. Unga män på landsbygden var mera beredda än andra än att förvisa invandrarna från Finland ifall arbetslösheten skulle öka.

De högst utbildade och de som hade bästa socioekonomiska ställningen var välvilligare än andra till utländska arbetssökande och flyktingar och till samtliga i undersökningen nämnda nationaliteter: estländare, ryssar, polack-er, kineser och somalier. De med låg utbildning och svag socioekonomisk ställning upplevde oftare än andra ett personligt eller kollektivt socioekonomiskt hot p.g.a. ökad invandring. I överensstämmelse med teorierna om konflikter och etnisk konkurrens var det ängslan för konkurrens om jobb och so-

ciala förmåner som förklarade den avoga inställningen till invandrare. De som hade lägre socioekonomisk ställning kopplade också oftare än övriga ihop invandring och sociala (kriminalitet), hälsomässiga (aids, droger) och kulturella (islam) hotbilder.

Avogheten har minskat mest bland män, äldre människor och lågutbildade. Inställningen till utländsk arbetskraft har blivit välvilligare bland anhängarna till alla partier, men i synnerhet De Grönas och Samlingspartiets anhängare. Två tredjedelar av De Grönas och Samlingspartiets anhängare ansåg att Finland borde ta emot flera utländska arbetssökande än idag. Inställningen till flyktingar var välvilligast bland De Grönas och Vänsterförbundets anhängare.

För att trygga sin ekonomiska konkurrenskraft försöker Finland locka till sig utländska experter, innovativa företagare och studerande. Även vanliga människors inställning till utländska experter och till utlänningar inom olika serviceyrken har blivit välvilligare. År 2003 önskade hälften av finländarna att Finland skulle ta emot mera utländska experter/vetenskapsmän, språklärare och studerande. Flertalet ställde sig mycket eller ganska välvilligt till att ha en utländsk läkare, lärare för sina barn eller vårdare. De flesta ställde sig åtminstone rätt så välvilligt till att invandrare arbetar som arbetskrafts- och socialfunktionärer och som poliser. Men det mest välkomna var att invandrarna jobbade som städare eller taxichaufförer. Vanligaste jobbet bland invandrare i Finland är faktiskt städare.

Inställningen till att ha utlänningar i serviceyrken varierade lokalt. I Huvudstadsregionen och de övriga stora städerna skulle invandrarna i högre grad godkännas som arbetskamrater, förmän och olika serviceanställda än i övriga delar av landet. I synnerhet bland unga kvinnor i Huvudstadsregionen var inställningen till utländska läkare och barnskötare välvillig. Även på landsbygden har attityderna till utlänningar i serviceyrken blivit välvilligare.

Trots att Finland behöver arbetskraft vill man inte ha den från vilket land som helst. Inställningen har blivit välvilligare till de flesta nationaliteter som nämndes i attitydsonderingarna, men den etniska hierarkin, dvs. välvillighetsrangordningen har inte förändrats. År 2007 var finländarna välvilligare till estniska, polska och kinesiska invandrare än till ryska och somaliska. Bland unga kvinnor var man betydligt välvilligare än unga män till ryska, polska, kinesiska och somaliska invandrare.

Attityderna varierade lokalt: år 2007 var inställningen till estländska, polska, ryska och kinesiska invandrare välvilligare i de största städerna än i småstäder och landsortssamhällen. I Åbo och Tammerfors var attityderna till kineser särskilt välvilliga. Däremot har avogheten mot somalier i stort sett förblivit oförändrad. Endast på landsbygden har inställningen till somalier blivit positivare och nått upp på helsingforsisk nivå. År 2007 var folk på landsbygden betydligt välvilligare inställda till somalier än man var i Vanda.

Den avoga inställningen till somalier märks i hur de blir bemötta. Flertalet somalier uppger sig ha upplevt diskriminering då de sökt arbete, trots att dylika upplevelser minskat de senaste åren. År 2007 var ca. hälften av de somaliska medborgarna arbetslösa. Den avoga inställningen till somalier märks också på antalet polisanmälningar. År 2007 bokfördes sammanlagt 698 misstankar om rasistiska brott. Det vanligaste dådet som föranledde misstanke om rasism var ett misshandel av okänd mörkhyad person. Somaliska, turkiska och iranska män föll oftare än andra offer för rasistiska brott. Somalierna var å sin sida mera fördomsfulla än t.ex. estländare gentemot finländarna. De umgås främst med andra somalier och har inte mycket kontakt med finländare. Avsaknaden av ett gemensamt språk och personliga kontakter är en delförklaring till konflikterna mellan finländska och somaliska unga män.

Enligt den s.k. Kontaktteorin är verkningsfullaste sättet att minska fördomar mellan etniska grupper att öka samröret mellan dem. År 2007 kände flera finländare än tidigare åtminstone en eller några invandrare personligen. De som bodde i Huvudstadsregionen och de övriga stora städerna, de som arbetade i högre eller ledande ställning, och företagarna hade mest utländska bekanta. Det fanns ett samband mellan personliga kontakter och välvillig inställning till invandring. Ju flera invandrare enkätsvararna kände, desto välvilligare var de till utländska arbetsökande, flyktingar och de invandrarnationaliteter som enkäten nämnde – oavsett när och var och bland vilken befolkningsgrupp enkäten utfördes.

Den brist på arbetskraft som nu förutses är en del av förklaringen till att man åren 2003 och 2007 var välvilligare inställd till utländska arbetsökande än till flyktingar. Trots att det varit svårare för flyktingarna än övriga invandrare att få jobb kan det underlätta arbetskraftsbristen att de får jobb – och livskvaliteten för dem själva. Många somalier har gått i skola och fått utbildning i Finland, och lärt sig finska. Att hålla dem utanför arbetslivet är att slösa bort mänskligt kapital. Marginalisering bland flyktingar och övriga invandrare borde förebyggas med specialåtgärder. Invandrarnas sysselsättning på den fria marknaden har underlättats av olika former av vägledning till rehabilitering och arbete, av sysselsättningsanslag och undervisning i yrkesrelaterad finska på arbetsplatser. Diskriminering och arbetslöshet försämrar invandrarnas psykiska välmåga och deras integrering i det finländska samhället.

Man borde också fästa uppmärksamhet vid invandrarnas modersmålsundervisning. Skolornas uppgift är inte att få barn att glömma vad de redan kan: de finländska skolorna skall inte göra elever med invandrarbakgrund enspråkiga. År 2003 var majoriteten av finländarna välvilliga till att invandrarna får hålla kvar sitt språk och få undervisning i det i skolan. Drygt hälften höll på att det skulle användas som undervisningsspråk även i andra skolämnen. Att få två timmars undervisning i modersmålet i veckan leder inte till det slags funktionell tvåspråkighet som skulle vara till nytta på den finländska och internationella arbetsmarknaden. Det är till fördel för det finländska samhäl-

let om det t.ex. inom hälsovårdssektorn finns folk som kan flera språk och förstår flera kulturer.

Vid alla de undersökta tidpunkterna förklarade utbildningen en välvillig inställning till invandrare som av olika orsaker och från olika länder kommit till Finland – och till deras språkliga rättigheter. Detta kunde bero på att man i skolorna försöker lära ut tolerans och ömsesidigt respekt oavsett etnisk bakgrund och religion. De kunskaper om olika kulturer och levnadssätt som skolorna ger kan minska uppkomsten av negativa stereotypier. De allra mest förklarade och grymma stereotypierna framläggs vanligtvis om de grupper som är minst kända. Inom undervisningen försöker man också utveckla förmågan att tänka självständigt och använda olika informationskällor. Skolan försöker utveckla elevernas kognitiva kompetens: förmågan att ordna in och tillämpa kunskap. Dylig övning ökar misstänksamheten mot enkelspåriga sanningsförkunnare. De som fått mest utbildning borde ha bästa möjligheterna att se igenom stereotypier och ensidigt fördömande av invandrare. Hög utbildning kan också öka känslan av livskontroll, vilket minskar benägenheten att lägga skulden för ens egna tillkortakommanden på andra, t.ex. invandrare.

Enligt Konfliktteorin beror etnisk fiendlighet på konkurrensen mellan etniska grupper. Trots att både de lågutbildade och invandrarna är de minst framgångsrika på arbetsmarknaden kommer de att konkurrera om samma jobb och bostäder. Attitydenkäter visar att de som fått minst utbildning upplevde största socioekonomiska hotet p.g.a. den ökade invandringen. De som fått minst utbildning var också mest avog mot avvikelse. De var t.ex. negativare än andra till utövande av islam i Finland, och tyckte i högre grad än andra att påståendet ”företrädare för somliga raser helt enkelt inte passar in i ett modernt samhälle” stämmer.

Då utbildningsnivån stiger breddas internationalitetsfostran och kontakterna till invandrare blir vanligare kan attityderna till invandrare och deras rättigheter bli tolerantere åtminstone om behovet av utländsk arbetskraft växer och såvida inte den ekonomiska krisen hösten 2008 leder till starkt ökande arbetslöshet. Även om problemen inom bygg-, metall- och skogsindustrin och därav följande exportminskning skulle öka arbetslösheten, kommer det att råda brist på arbetskraft åtminstone inom hälso- och vårdsektorn i och med att de stora årskullarna går i pension. Förhoppningsvis får de filippiner från staden Iloilo som kommit för att sköta finländska sjuka och gamla ett gott mottagande i Finland. Trots att det handlar om arbetskraftsuthyrning skulle en del av dem vilja stanna för gott i Finland.

Även utlandsresor minskar etniska fördomar. När folk blir kära över etniska gränser ökar det kontakterna mellan etniska grupper – makans/makens släkt och vänner blir bekanta. I alla bästa fall kan emotionellt givande kontakter till enskilda medlemmar av etniska grupper sprida sig och förändra folks uppfattningar om hela gruppen.

Immigrants from a Finnish point of view

Attitudes changes over 1987–2007

Summary and conclusions

Finnish immigrant policy is in a phase of transition. As the large post-war age groups retire, the working-age population decreases, and a shortage of labour is expected. The latest governmental immigrant policy programme puts the main focus on promoting work-oriented immigration. Earlier programmes focused on refugees.

Judging from interviews made over the period 1987–2007 representative of the whole population, the public in general has turned more favourable towards foreign labour. In 2007, Finns were more favourable towards receiving foreign workers than at any earlier moment of study (1987–2003). Attitudes towards immigrants were most negative in 1993, when an economic depression and mass unemployment prevailed.

Attitudes towards immigration varied locally. In 2007, people were more favourable towards foreign work applicants and refugees in Helsinki, Turku and Tampere than in the countryside and smaller cities. In Vantaa, one of Finland's five biggest cities, exceptionally negative attitudes towards refugees, Somalis in particular, exist, and in recent years, attitudes have become even sharper. Around the year 2000, the Hakunila district in Vantaa was the scene of "riots" between Finnish and Somali young men.

In other respects, too, men had more negative attitudes than women. Young women were most benevolent in most respects. Differences between genders were greatest among young people: young men were clearly more negative than young women towards foreign work applicants and refugees, particularly Somalis. Young men in rural areas were more ready than others to expel immigrants from Finland in case of rising unemployment.

The highest-educated and those with the best socio-economic status were more favourable than others towards foreign work applicants and to all nationalities mentioned in the survey: Estonians, Russians, Poles, Chinese and Somali. Those with a low income and a weak socio-economic status more often than others felt a personal or collective socio-economic threat from increased immigration. In line with theories on conflicts and ethnic competi-

tion, anxiety about a competition for jobs and social advantages were the primary explaining factors for hostility towards immigrants. Also, those with a lower socio-economic status more often than others saw a link between immigration and social (crime), health-related (aids, drugs) and cultural (islam) threats.

Hostility has decreased most among men, elderly people and lowly educated. Attitudes towards foreign labour have become more favourable among supporters of all political parties, especially those of the Green Party and the Conservatives. In 2007, two-thirds of the supporters of the Greens and the Conservatives felt that Finland should welcome more foreign work applicants than today. Attitudes towards refugees were most favourable among voters for the Greens and the Left Alliance.

To safeguard its economic competitiveness, Finland's official stance is to try to attract foreign experts, innovative entrepreneurs and students. Ordinary people, too, have turned more favourable towards foreign experts and foreigners in various service professions. In 2003, half of Finns wanted the country to welcome more foreign experts/scientists, language teachers and students. The majority felt they could very or pretty well consult a foreign physician or nurse or have a foreign teacher for their children. Most were at least pretty favourable towards having immigrants as labour or welfare officials or as police constables. But most of all, immigrants were welcome to work as cleaners or taxi drivers. And in fact, the most common job among immigrants in Finland was cleaner.

Attitudes towards having foreigners work in service professions varied locally. In the Helsinki Metropolitan Area and the other big cities, immigrants would more readily be accepted as colleagues, superiors and service staff than in other parts of the country. Especially young women in the Helsinki area were favourable towards foreign physicians and child nurses. In rural areas, too, attitudes towards foreigners in service professions have become more favourable.

People recognise that Finland needs foreign labour, but not from just any country. Attitudes have turned more favourable towards most nationalities mentioned in the survey, but the ethnic hierarchy has not changed. In 2007, Finns were more favourable towards Estonian, Polish and Chinese immigrants than Russian or Somali immigrants. Young women were clearly more favourable than young men towards Russian, Polish, Chinese and Somali immigrants.

Attitudes varied locally: in 2007, attitudes towards Estonian, Polish, Russian and Chinese immigrants were more favourable in the big cities than in small towns and rural communities. In Turku and Tampere, especially, attitudes towards Chinese were particularly favourable. On the other hand, reservation towards Somalis has remained unchanged. Only in the countryside have attitudes towards the Somali turned more favourable and, in fact,

reached the same level as in Helsinki. In 2007, people were clearly more favourable towards Somalis in the countryside than in Vantaa.

Reservation towards Somalis translates into the way they are treated. The majority of Somalis reported they had encountered discrimination when applying for jobs – although such experiences had decreased in recent years. In 2007, around half of Somali nationals in Finland were unemployed. Hostile attitudes towards Somalis can also be seen in crime reported to the police: in 2007, a total of 698 suspected racist crimes were reported. The most common action causing a suspicion of racist crime was assault on unknown dark-skinned person. Somali, Turkish and Iranian men more often than others fell victim of racist crime. In return, Somalis were more prejudiced than, e.g. Estonians, towards Finns. They mostly just see other Somalis and have little contact with Finns. The lack of a common language and personal contacts is one explanation for the conflicts between Finnish and Somali young men.

According to the so-called Contact Theory, the most efficient way of reducing prejudices between ethnic groups is to increase encounters between them. In 2007, more Finns than earlier knew at least one immigrant personally. Those living in the Helsinki Metropolitan Area or other big cities, those who worked in a higher or leading position, and entrepreneurs had most foreign acquaintances. There is a correlation between personal contacts with and favourable attitudes towards immigrants: the more immigrants respondents knew, the more favourable they were towards foreign work applicants, refugees and those immigrant nationalities mentioned in the questionnaire – regardless of when or where or among which population group the inquiry was made.

The foreseen shortage of labour is one explanation why people were more favourable towards work applicant than refugees, both in 2003 and 2007. Although it has been more difficult for refugees than for other immigrants, they can also contribute to fill the shortage of labour – and thereby get a better life for themselves as well. Many Somalis have gone to school and acquired an education in Finland, and learnt Finnish. Keeping them out of working life is a waste of human capital. Social exclusion among refugees and other immigrants should be prevented through special actions. Immigrant employment on the free market has been encouraged through various forms of channelling to rehabilitation and work, employment funding and teaching of profession-related Finnish at workplaces. Discrimination and unemployment reduce the mental wellbeing of immigrants and their integration into the Finnish society.

Attention should also be paid to the mother tongue education for immigrants. The primary task of schools is not to make children forget what they already know: Finnish schools should not make immigrant children unilingual. In 2003, the majority of Finns were in favour of immigrants keeping their language and receiving tuition of it at school. Just over half thought

it could be used as the education language in other school subjects as well. Just two hours of mother tongue a week will not lead to the kind of functional bilingualism that could be of use on the Finnish and international labour market. In Sweden, Finnish immigrants have even organised school strikes to keep their home language classes at schools for 7–15 year olds. It is an advantage for the Finnish society if in the health sector, for example, there are employees who know several languages and understand several cultures.

At all times of study, education explained a favourable attitude towards immigrants having come to Finland for various reasons and from various countries – and to their linguistic rights. This could be because schools endeavour to teach children about tolerance and mutual respect regardless of ethnic background or religion. The knowledge of various cultures and life styles that schools transfer can reduce the birth of negative stereotypes. The most simplified and cruel stereotypes are usually labelled on those groups that are the least known. Education also tries to develop people's ability to think for themselves and consult more than just one or two information sources. Schools try to develop the cognitive competence of pupils: the ability to organise and apply knowledge. This kind of training increases people's scepticism against "prophets of truth" of various kinds. Those having received most education should have the best chances of seeing through stereotypes and one-sided disapproval of immigrants. A high education can also increase people's sense of life control, which reduces the tendency to blame others, such as immigrants, for your own shortcomings.

According to the Conflict Theory, ethnic hostility is due to the competition between ethnic groups. Although both the lowly educated and immigrants are the least successful ones on the labour market, they compete for the same jobs and housing. Attitude studies show that those having received least education feel the biggest threat from increased immigration. Those having received least education were also the most reserved against people that were different. For example, they were more negative than others towards the practice of Islam in Finland and more often than others agreed that "Representatives of some races just don't fit into a modern society".

With a rising level of education, internationalisation and contacts with immigrants increase, attitudes towards immigrants and their rights become more tolerant, at least if the need for foreign labour grows and unless the economic crisis of autumn 2008 leads to a strong increase in unemployment. Even though problems in the construction, metal and forestry industries and resulting reduced exports should increase unemployment, there will be a shortage of labour at least within the health and welfare sector as the large age groups retire. Hopefully, those Philippines from the city of Iloilo who have come to take care of Finnish patients and elderly will be well received here. Although it is a case of labour rental, some of these people would like to stay in Finland for good.

Travel abroad may also reduce ethnic prejudice (Jaakkola 2005). When people fall in love across ethnic borders, contacts between ethnic groups increase – the family and friends of the spouse become familiar (Reuter & Jaakkola 2005; Jaakkola 1983; 1984; 1994). In the very best cases, emotionally rewarding contacts with single members of ethnic groups may spread and change other people's opinions about the whole group (Liebkind et al. 2000)

Liitetaulukko 1. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon vuosina 1987–2007, %

”Kuinka mielellään näkisitte ko. kansallisuusryhmiin kuuluvien muuttavan Suomeen?”

		Hyvin mielellään	Melko mielellään	Ei kovin mielellään	Ei lainkaan mielellään	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N
Virolaiset	1987	27	44	17	8	3	100	1 088
	1993	17	38	25	16	3	100	1 035
	1998	19	42	28	8	2	100	1 020
	2003	18	43	26	12	*	100	1 538
	2007	20	44	25	9	2	100	1 030
Puolalaiset	1987	16	36	31	13	4	100	1 088
	1993	9	28	38	21	3	100	1 035
	1998	14	38	35	9	4	100	1 020
	2003	16	40	32	11	2	100	1 538
	2007	12	38	34	14	2	100	1 030
Kiinalaiset	1987	10	21	35	27	6	100	1 088
	1993	10	31	32	22	4	100	1 088
	1998	17	37	31	12	4	100	1 035
	2003	17	42	27	13	1	100	1 020
	2007	14	40	28	15	2	100	1 538
Venäläiset	1987	12	27	31	24	6	100	1 088
	1993	7	18	34	37	4	100	1 035
	1998	10	24	37	26	3	100	1 020
	2003	11	29	34	26	*	100	1 538
	2007	10	29	38	21	2	100	1 030
Somalialaiset ¹	1993	6	18	30	43	3	100	1 035
	1998	8	23	34	32	3	100	1 020
	2003	9	23	34	32	1	100	1 538
	2007	11	24	30	33	2	100	1 030

¹Somalialaisia koskevia kysymyksiä ei esitetty vuonna 1987, koska valtaosa somalialaisista on hakeutunut Suomeen vasta 1990-luvun alun jälkeen.

Liitetaulukko 2. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon
asuinkunnan mukaan vuonna 2007, %

”Kuinka mielellään näkisitte ko. kansallisuusryhmien muuttavan Suomeen?”

	Hyvin mielellään	Melko mielellään	Ei kovin mielellään	Ei lainkaan mielellään	Ei osaa sanoa	Yhteensä	N
Virolaiset							
Helsinki	28	51	18	2	..	100	124
Vantaa	17	45	24	13	2	100	59
Turku	22	49	22	8	2	100	57
Tampere	26	36	35	0	3	100	30
Muu yli 30 000 as.	24	45	21	9	2	100	317
Alle 30 000 as.	15	41	30	10	2	100	259
Maaseutu	16	44	28	10	5	100	166
Puolalaiset							
Helsinki	18	48	31	31	..	100	124
Vantaa	12	37	32	32	..	100	59
Turku	12	36	38	38	..	100	57
Tampere	20	33	35	35	3	100	30
Muu yli 30 000 as.	17	35	29	29	3	100	317
Alle 30 000 as.	7	34	40	40	2	100	259
Maaseutu	4	40	37	37	5	100	166
Kiinalaiset							
Helsinki	17	54	22	7	..	100	124
Vantaa	20	36	21	23	..	100	59
Turku	30	52	7	11	..	100	57
Tampere	31	45	15	5	..	100	30
Muu yli 30 000 as.	19	37	22	20	2	100	317
Alle 30 000 as.	9	35	37	17	3	100	259
Maaseutu	7	37	38	13	3	100	166
Venäläiset							
Helsinki	15	32	35	17	1	100	124
Vantaa	8	32	34	26	..	100	59
Turku	11	35	30	24	4	100	57
Tampere	17	20	54	10	..	100	30
Muu yli 30 000 as.	15	27	34	23	2	100	317
Alle 30 000 as.	5	28	41	23	3	100	259
Maaseutu	5	30	42	19	3	100	166
Somalialaiset							
Helsinki	12	27	29	31	1	100	124
Vantaa	8	11	18	63	..	100	59
Turku	15	32	27	22	4	100	57
Tampere	19	17	41	22	..	100	30
Muu yli 30 000 as.	15	22	27	34	2	100	317
Alle 30 000 as.	6	20	36	36	3	100	259
Maaseutu	4	30	32	31	3	100	166

Kuviot

1. Ulkomailla syntyneiden ja ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa vuosina 1987–2007.	16
2. Asennetutkimuksen kohderyhmien työttömyysaste ulkomaan kansalaisuuden mukaan vuosina 1993/1994–2007, %	19
3. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen suuralueilla vuonna 2007, %	23
4. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2007, %	23
5. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita haluavien osuus asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuosina 1987–2007, %	24
6. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %	25
7. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen koulutuksen mukaan vuonna 2007, %	26
8. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2007, %	26
9. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita ja pakolaisia haluavien osuus puoluekannan mukaan vuosina 1987–2007.	26
10. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuonna 2007, %	29
11. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita haluavien osuus Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuosina 1987–2007, %	29
12. Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen Helsingissä ja Vantaalla vuosina 1993–2007, %	31
13. Kielteinen ja myönteinen suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2007, %	32
14. ”Jos työttömyys lisääntyy, osa ulkomaalaisista on lähetettävä Suomesta.” Täysin tai osittain samaa mieltä olevien osuus iän ja sukupuolen mukaan pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuonna 2003, %	40
15. Suhtautuminen ulkomaalaisiin työtovereina asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %	43
16. Suhtautuminen ulkomaalaisten osaajien vastaanottamiseen pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %	46
17. Nykyistä enemmän ulkomaalaisia opiskelijoita ja yrittäjiä haluavien osuus asuinalueen kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %	47
18. Suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen eräissä palveluammateissa pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %	49

19. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisen toimimiseen omien lasten hoitajana ja hoitavana lääkärinä. Pääkaupunkiseutu ja maaseutu vuosina 1993–2003, %	49
20. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisen toimimiseen poliisina, lääkärinä, lastenhoitajana ja sosiaalityöntekijänä iän ja sukupuolen mukaan pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %	51
21. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon vuonna 2007, %	53
22. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmiin kuuluvien maahanmuuttoon koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2007, %	53
23. Hyvin kielteinen suhtautuminen somalialaisten maahanmuuttoon Helsingissä ja Vantaalla vuosina 1998–2007, %.	55
24. Kielteinen suhtautuminen islamin uskon harjoittamiseen pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1993–2003, %	62
25. Asenteet ulkomaalaisten äidinkielen säilymiseen, opetuskieleen ja assimilaatioon pääkaupunki- ja maaseudulla 1987–2003, %	71
26. Maahanmuuttoon liitetyt uhkakuvat pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2003, %	74
27. Maahanmuuttoon liitetyt hyödyt pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2003, %	74

Taulukot

1. Ulkomaan kansalaisia, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita Suomessa vuosina 1987–2007.	17
2. Ulkomaan kansalaisten määrä pääkaupunkiseudun kunnissa vuosina 1987–2007.	18
3. Asennetutkimuksen kohderyhmien kansalaisuus pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa vuosina 2006 ja 2007.	18
4. Asennetutkimuksen kohderyhmien äidinkieli pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa vuosina 2006 ja 2007.	18
5. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen vuosina 1987–2007, %	22
6. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla vuosina 1987–2007, %	24
7. Suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen vuonna 2007, %	27
8. Suomessa asuvien ulkomaalaisten tuttavien määrä asuinkunnan mukaan vuonna 2007, %	28
9. Suhtautuminen pakolaisiin pääkaupunkiseudulla, maaseudulla ja koko maassa vuosina 1987–2007, %	30
10. Myönteinen suhtautuminen eri syistä paenneiden vastaanottamiseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %	33
11. Sosioekonomisen uhan kokemista kuvaavien väittämien kannatus asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuosina 1993–2003, %	39
12. Hyvin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisten toimimiseen eräissä palveluammateissa. Pääkaupunkiseudun kunnat ja koko maa vuonna 2003, %	50
13. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2007, %	54
14. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon sukupuolen, iän, puoluekannan ja ulkomaalaisten tuttavien määrän mukaan vuonna 2007, % . .	55
15. Myönteinen suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2007, %	56
16. Myönteinen suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon puoluekannan mukaan vuosina 1987–2007, %	57
17. Eri kansallisuusryhmiin suhtautumista selittävät sosiaaliset ja demografiset tekijät tärkeysjärjestyksessä vuonna 2007. . . .	59
18. Suhtautuminen islaminuskoisten ja eri rotuihin kuuluvien oikeuksiin asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %	63
19. Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkieleen ja sulautumiseen koko maassa ja pääkaupunkiseudulla vuosina 1987–2003, %	69

20. Suhtautuminen maahanmuuttajien äidinkielellä annettavaan opetukseen asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan vuonna 2003, %	71
Liitetaulukko 1. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon vuosina 1987–2007, %.	92
Liitetaulukko 2. Suhtautuminen eri kansallisuusryhmien maahanmuuttoon asuinkunnan mukaan vuonna 2007, %.	93

Kirjallisuus

- Alanen, Aku** (2006): Suomen korkeakoulut vetävät kiinalaisia. (WWW-dokumentti/Tilastokeskus, Tieto&trendit. Päivitetty 5.7.2006 http://www.stat.fi/up/tietotrendit/tt_06_06_ulkom_opiskelijat.html)
- Allardt, Erik & Starck, Christian** (1981) Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Bukareva, Hilma** (2007) Vanhempien on tuettava lasta kasvamaan kaksikieliseksi. Äidinkieli opitaan kotona. *Monitori* 4: 22–23.
- Blom, Svein** (1993) Holdning till innvandrere og innvandringspolitikk – spørsmål i SSBs omnibus juni 1993. *Statistics Norway. Notater 1993, Statistisk sentralbyrå, Norway.*
- van Dijk, Teun A.** (1993) *Elite Discourse and Racism. Sage Series on Race and Ethnic Relations, Volume 6. Sage Publications, Newbury Park – London – New Delhi.*
- Duckitt, John** (1992) *The Social Psychology of Prejudice. Praeger, New York .*
- EUMC** (2005) Majorities´ Attitudes Towards Minorities: Key Findings from Eurobarometer and the European Social Survey. Summary. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). Wien.
- Forsander, Annika** (2002) Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitos D 39, Väestöliitto, Helsinki.
- Forsander, Annika, Raunio, Mika, Salmenhaara, Perttu & Helander, Mika** (2004) Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat. Edita, Helsinki.
- Gaasholt, Øystein & Togeby, Lise** (1995) I syv vind. Danskernes holdninger till flygtninge og indvandrere. Forlaget Publica, Institut for Statskundskab, Aarhus universiteet, Aarhus.
- Hernes, Gudmund & Knudsen, Knud** (1989) Øver grensen. *Tidskrift for samfunnsforskning, Årgång 30: 27–60.*
- Hernes, Gudmund & Knud Knudsen** (1990) Svart på hvitt. Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere. Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon, FAFO-rapport nr 109, Oslo og Stavanger.
- Hernes, Gudmund & Knudsen, Knud** (1994) Klimaskifte? Norske reaktioner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere 1988–1993. *Tidskrift for samfunnsforskning 3: 319–343.*
- Heikkilä, Elli & Pikkarainen, Maria** (2008) Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja lähitulevaisuudessa. Siirtolaisuustutkimuksia A 30, Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Horsti, Karina** (2005) Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. *Mediatutkimuksia. Tampere University Press, Tampere.*
- Hyvönen, Heli** (2008) Maahanmuutto hyödyttää sekä lähtö- että tulomaita. Vieraskynä, Helsingin Sanomat 25.10.2008, Helsinki.
- Härkäpää, Kristiina & Peltola, Ulla** (2005) (toim.) Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen ja kuntoutusluotsaus. Majakka - Beacon -hankkeen loppuraportti. *Kuntoutussäätiön työselosteita, Helsinki 29: 30–50.*
- Ikonen, Kristiina** (2007) Oman äidinkielen opetuksen kehityksestä Suomessa. Teoksessa Sirkku Latomaa (toim): *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen. Opetushallitus. Edita, Helsinki, 41–56.*
- Jaakkola, Magdalena** (1973) Språkgränsen. En studie i tvåspråkighetens sociologi. Aldus/Bonniers, Stockholm.

- Jaakkola, Magdalena** (1983) Finnish Immigrants in Sweden: Networks and Life Styles. Research Reports No. 30, Research Group for Comparative Sociology. University of Helsinki, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (1984) Siirtolaiselämää. Tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä. Sosiaalipolitiikka, Helsinki, 53–108.
- Jaakkola, Magdalena** (1989a) Skolstrejken i Rinkeby. En undersökning om sverigefinnarnas etniska mobilisering i en stockholmsförort. Centrum för invandringsforskning (CEIFO), Stockholms universitet, Stockholm.
- Jaakkola, Magdalena** (1989b) Den etniska mobiliseringen av sverigefinnarna. Centrum för invandringsforskning (CEIFO), Stockholms universitet, Stockholm.
- Jaakkola, Magdalena** (1989c) Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan. Siirtolaisuustutkimuksia 21, Suunnitteluosasto, Työvoimaministeriö. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (1991) Suomen ulkomaalaiset. Perhe, työ ja tulot. Työpoliittinen tutkimus 15, Työministeriö.VAPK-KUSTANNUS, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (1994) Puolalaiset Suomessa. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. 128–161.
- Jaakkola, Magdalena** (1995) Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet. Työpoliittinen tutkimus 101, Työministeriö. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (1999) Maahanmuutto ja etniset asenteet. Työpoliittinen tutkimus 213, Työministeriö. Edita, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (2005) Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työpoliittinen tutkimus 286, Työministeriö, Helsinki
- Jaakkola, Magdalena & Reuter, Anni** (2007) Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja. Väestöliitto, Helsinki, D46:335–358
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina** (2002) Rasismi ja syrjintä Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.
- Jensen, Anders Todal & Engesbek, Heidi** (1994) The Many Faces of Education: why are people with lower education more hostile towards immigrants than people with higher education? Scandinavian Journal of Educational Research, Vol. 38: 1, 33–50.
- Jokivuori P & Hietala R** (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. WSOY, Helsinki, 155–171.
- Joronen, Tuula** (2005) Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa Paananen, Seppo (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus, Helsinki, 59–77.
- Kautto, Mikko** (2004) Tulevaisuusselonteko ikärakenteen muutoksesta. Valtioneuvoston kanslia 17.11.2004, Helsinki.
- Kiander, Jaakko** (2008) Talouskriisi iskee kuntiin. Suomen Kuvalehti 42/2008.
- Kosonen, Liisa** (2008) Growing Up Vietnamese in Finland: Looking Back 12 Years Later. The Well-Being and Sociocultural Adaptation of Vietnamese as Children or Adolescents and as Young Adults. Social psychological studies 18, Department of Social Psychology, University of Helsinki
- Laakso, Seppo, Kilpeläinen, Päivi & Kostianen, Eeva** (2006): Yritysten työvoiman tarve pääkaupunkiseudulla 2006, Kaupunkitutkimus TA Oy, Uudenmaan liiton julkaisuja C 54, Uudenmaan liitto, Helsinki.
- Lange, Anders** (1995) Den svärfångade opinionen. Förhållandesätt till invandrare och invandring. Centrum för invandringsforskning, Stockholms universitet, Stockholm.

- Lange, Anders & Westin, Charles** (1983) Etnisk diskriminering och social identitet. Liber Förlag, Publica, Stockholm.
- Latomaa, Sirkku** (2007) Oma kieli kullaa kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen. Opetushallitus. Edita, Helsinki.
- Lepola, Outi** (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Liebkind, Karmela** (1994) Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 21–49.
- Liebkind, Karmela, Haaramo, Juha & Jasinskaja-Lahti, Inga** (2000) Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa, Gaudeamus, Helsinki, 56–65.
- Liebkind, Karmela, Mannila, Simo, Jasinskaja-Lahti, Inga, Jaakkola, Magdalena, Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni** (2004): Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Gaudeamus, Helsinki.
- Martikainen, Tuomas** (2008) Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Martikainen, Tuomas, Sakaranaho, Tuula & Marko Juntunen (toim.) Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Matinheikki-Kokko, Kaija** (1994) Suomen pakolaisvastaanotto – periaatteet ja käytäntö. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 82–127
- Miles, Robert** (1994) Rasismi. Vastapaino, Tampere.
- Myrskylä, Pekka** (2003) Maahanmuuttajat hivuttautuvat työmarkkinoille. Hyvinvointikatsaus. Tilastokeskus, Helsinki 32–37.
- Nieminen, Mauri** (2008) Kasvava maahanmuutto lisää kohtaamisia ja kotoutumistarpeita. Teoksessa Tanner, Arno (toim.) Poliisi ja maahanmuuttajat – kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Perhoniemi, Riku & Jasinskaja-Lahti Inga** (2006) Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2, Helsinki.
- Puuronen, Vesa** (2001) (toim.) Valkoisen vallan lähettilaat. Rasismin arki ja arjen rasismi. Vastapaino, Tampere.
- Raittila, Pentti** (toim.) (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Suomen journalistiliitto. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere University Press, 31–108, Tampere.
- Raittila, Pentti** (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina. Akateeminen väitöskirja. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Reuter, Anni & Jaakkola, Magdalena** (2005) Venäjänkielisten, vironkielisten ja kaksikielisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot. Teoksessa (toim. Seppo Paananen) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus, Helsinki, 23–41.
- Sailas, Raimo** (2008) Helsingin Sanomien haastattelemana artikkelissa Olli Pohjanpalo: ”Työikäisen väestön määrä vähenee ennätysvauhtia” 24.10.2008, Kotimaa A10.

- Scheepers P, Gijsberts M, Coenders M** (2002) Ethnic Exclusionism in European Countries. Public Opposition to Civil Rights for Legal Migrants as a Response to Perceived Ethnic Threat. *European Sociological Review*, 18:1, 17–34.
- Sillanpää S** (2008) Käsi ylös, kuka lähtee Suomeen? Helsingin Sanomat 20.1.2008, D 1.
- Skutnabb-Kangas, Tove** (2000) Linguistic Genocide in Education – or Worldwide Diversity and Human Rights? Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey – London.
- Trankell, Arne** (1974) Svenskars fördomar mot invandrare. Invandrarutredningens huvudbetänkande, bilagadelen (SOU 1974:70). Liber, Stockholm.
- Työministeriö** (2006) Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, Työhallinnon julkaisu 371, Helsinki.
- Valtioneuvosto** (2004) Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta.
- Westin, Charles** (1987) Den toleranta opinionen. Inställningen till invandrare 1987. Delgationen för invandringsforskning, Rapport nr 8, Stockholm.
- Westin, Charles** (1984) Majoritet om minoritet. En studie i etnisk tolerans i 80-talets Sverige. LiberFörlag, Stockholm.

Tekijä(t) Jaakkola, Magdalena		
Nimike Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupungin tietokeskus	Julkaisuaika 2009	Sivumäärä, liitteet s.101
Sarjan nimike Tutkimuksia – Helsingin kaupungin tietokeskus		Osanumero 2009:1
ISSN 1455-724X (painettu) ISSN 1796-7228 (verkossa)	ISBN (painettu) 978-952-223-348-6 ISBN (verkossa) 978-952-223-349-3	Kieli fin, swe, eng
Tiivistelmä <p>Tutkimuksessa kuvataan suomalaisten suhtautumista ulkomaalaisten työnhakijoiden, pakolaisten ja eri kansallisuusryhmien Suomeen muuttoon vuosina 1987-2007 tehtyjen koko väestöä edustavien henkilökohtaisten haastattelujen perusteella. Myönteiset asenteet ulkomaista työvoimaa kohtaan ovat lisääntyneet 1990-luvun laman jälkeen kaikissa ikä-, sukupuoli-, koulutus- ja ammattiryhmissä ja kaikilla alueilla. Kielteiset asenteet pakolaisia kohtaan ovat vähentyneet. Vuonna 2007 Helsingissä ja Turussa suhtauduttiin muita myönteisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen. Vantaalla asenteet pakolaisia, erityisesti somalialaisia kohtaan olivat kielteisempiä kuin muualla.</p> <p>Vuonna 2007 enemmistö (64 %) suomalaisista oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän virolaisia. Noin puolet olisi vastaanottanut myös puolalaisia ja kiinalaisia nykyistä enemmän. Noin kolmasosa oli sitä mieltä, että myös venäläisiä ja somalialaisia pitäisi ottaa vastaan nykyistä enemmän. Nuoret naiset, eniten koulutetut ja ylemmät toimihenkilöt suhtautuivat muita myönteisemmin maahanmuuttajiin. Nuorten miesten ja työntekijöiden asenteet olivat varauksellisimpia. Vihreiden ja kokoomuksen asenteet ulkomaista työvoimaa kohtaan olivat muita myönteisempiä, mutta vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat vihreiden jälkeen myönteisimminkin pakolaisiin, erityisesti somalialaisiin. Vähän koulutusta saaneiden asenteita selitti konfliktiteorian mukaisesti pelko kilpailusta työpaikoista ja sosiaalieduista. He kannattivat myös muita yleisemmin rasistisia asenneväittämiä ja islamin uskon harjoituksen kieltämistä Suomessa. Tutustuminen ainakin joihinkin Suomessa asuviin ulkomaalaisiin lisäsi kontakiteorian mukaisesti myönteisiä asenteita ulkomaalaisten maahanmuuttajiin ja vähensi heihin liitettyjä epäluuloja myös vähän koulutusta saaneiden keskuudessa.</p>		
Asiasanat asenteet, maahanmuuttajat, ulkomaalainen työvoima, pakolaiset, etniset ryhmät, sosioekonominen uhka, kontaktit maahanmuuttajiin		
Hinta 14 €	Jakelu puh. 310 36293	
Myynti Tietokeskuksen kirjasto: Siltasaarenkatu 18-20, 00099 Helsingin kaupunki, puh. 310 36377 Verkkokirjakauppa: http://granum.uta.fi		

t u t k i m u k s i a**Maahanmuuttajat suomalaisten
näkökulmasta**

Suomessa asuu yli 130 000 ulkomaan kansalaista ja ulkomailla syntyneitä on yli 200 000. Sodan jälkeen syntyneet suuret suomalaiset ikäluokat ovat nopeasti siirtymässä eläkkeelle. Tämän väestönmuutoksen vuoksi Suomeen tarvitaan ulkomaista työvoimaa niin ikääntyvän väestön kasvaviin terveys- ja hoivapalveluihin kuin elinkeinoelämän vapautuviin ja uusiin tehtäviin.

Yhteiskuntarauhan ja maahanmuuttajien itsensä kannalta ei ole yhdentekevää miten heidät otetaan täällä vastaan ammatinharjoittajina, työtovereina, naapureina ja perheenjäseninä.

Dosentti Magdalena Jaakkola on seurannut pitkään suomalaisten muuttuvia ulkomaalaisasenteita. Käsillä oleva tutkimus kokoaa hänen varhemmat tutkimustuloksensa ja siinä myös esitetään uusimmat tiedot koko maasta ja erityisesti pääkaupunkiseudulta.

Nuorten asenteet ja niiden muutokset ennakoivat tulevia aikoja, työikäisten sitä millaisia työympäristöjä monikulttuuriset työpaikat mahdollisesti ovat. Eivätkä ikääntyneiden asenteet suinkaan ole yhdentekeviä, kun ajatellaan heitä hoivaavien maahanmuuttajien työssä jaksamista, mikä taas vastavuoroisesti heijastuu vanhusen omaan elämänlaatuun.

JULKAISUTILAUKSET

p. (09) 310 36293

INTERNET

www.hel.fi/tietokeskus